

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România •
• anul 62 (serie nouă) • iunie 2025 • 5,00 lei •

Adrian JICU

Ferenike – ieșirea din labirint

pagina 3

Marius MANTA

Prin viața lui Titu

pagina 7

Carmen MIHALACHE

„Împreună“ la Suceava

pagina 12

Proză de Rodica BRETIN

Râul Graft

pagina 15

• Ilustrația numărului: Mari Bucur

• sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar •

• **Ioan DĂNILĂ** – Zilele culturii călinesciene – LIII (p. 2) • **Lili CRĂCIUN** – Umbra unei zile fără umbre (p. 4) • **Atena APETROAIE-OLĂNESCU** – În preajma „monștrilor sacri” ai scenei (p. 5) • **Vasile GHICA** – Cristale de fum (p. 5) • **Gheorghe IORGA** – Însemnări despre poezia franceză din a doua jumătate a secolului al XX-lea (p. 6) • **Dumitru Augustin DOMAN** – Alegorii postmoderne (p. 6) • **Ștefan RADU** – Urâtul, de tot râsul! (p. 8) • Poezii de **Nela ENE** și **Marcel MUREȘEANU** (pp. 8-9) • **Garcilaso de la Vega** – Sonete (p. 9) • **Magdalena CHITIC** – Platforma de dialog cultural, din „Sarea pământului – familia, prietenii, cartea” (p. 10) • **Simona-Nicoleta LAZĂR** – Elena Negri s-a născut în 1818 – o controversă (aproape) lămurită (p. 11) • **Ana-Amelia DINCĂ** – Raiul lui Mari Bucur, un căpățuț de lume (p. 12) • **Iulian BUCUR** – Precum o ideală ideogramă (p. 13) • **Elena-Lăcrămioara ISTINA** – Expoziția de artă comparată: „ArteFact” (p. 13) • **Petre ISACHI** – Angoasa / anxietatea inadaptării sau ispita de a exista donjuanesc (p. 14) • **Gela ENEA** – Salvarea ființei vine și din poezie (p. 15) • **Viorel SAVIN**: „Fără Revista Ateneu, viața mea ar fi arătat altfel” (p. 16) • **George GENOIU** – Fondatorul revistei noastre (p. 16) • **Daniel-Ștefan POCOVNICU** – Citit salvator (p. 17) • **Cornel Simion GALBEN** – Personalități băcăuane: Valentin E. Busuioc (p. 17) • **Ion FERCU** – „De ce îi este omului de astăzi foame? De iubire și de sens” (p. 18) • **Liviu FRANGA** – Erotika pathemata (p. 18) • **Vasile SPIRIDON** – Artefacte speciale (p. 19) • **Georgiana MARCU** – Dan Sociu, underground (p. 20) • **Ionel SAVITESCU** – Enigma Oppenheimer (p. 21) • **Leo BUTNARU** – Ceea ce poate urma neurmând (p. 21) • **Alin Sebastian POPA** – Despre Patrimoniul istoric al județului Bacău (p. 22) • **Marius MANTA** – Danob (p. 23) • **Violeta SAVU** – Frumuseți fără seamăn în Femei de mătase (p. 23) •

Fragmentarium

DISCREȚIA FAPTEI DURABILE. Așa a numit Constantin Coroiu medalionul din „Convorbiri literare” dedicat lui Constantin Călin, care în acest iunie ar fi trebuit să ajungă la 85 de ani. A fost, ca și Ovidiu Genaru, scriitorul „cel mai atașat de urbea lui Bacovia”. Revista „Ateneu” îi resimte lipsa din paginile ei.

MEDALIE DE ARGINT. A fost acordată cărții „Meridianele timpului (poezie și eseu)”, ediție română-chineză, de Cai Qing (Bacău, Ed. Alma Mater, 2024), la a XVII-a ediție a Salonului European de Creativitate și Inovație EUROINVENT 2025 (8-10 mai, Iași).

RECUNOAȘTERE. Liviu Franga a fost încununat cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru anul editorial 2024, la secțiunea Dramaturgie („Cântec pentru Patria Greacă, de la alfa la omega”, Editura Eikon). Felicitări ex toto corde!

FESTIVAL INTERNAȚIONAL DE LITERATURĂ. „Întâlnirile de la Vișoara, Neamț” sunt o astfel de manifestare culturală. Ediția a IV-a (22-25 mai) a adus un plus de valoare, după diseminare.

BOIERII LECCA. Cronica marii familii băcăuane a rescris-o un demn urmaș: Dumitru Lecca (Onești, Ed. Magic Print), într-o viziune modernă.

DUBLĂ LANSARE DE CARTE. S-a petrecut la Școala Gimnazială „Mihail Andrei” din Buhuși, împreună cu un moment omagial închinat patronimului. Au comunicat firesc romanul lui Ioan Ouatu („Oftatul supraviețuirii”, Târgu Mureș, Editura Vatra Veche, 2025) și aforismele lui Petru Botezatu („Reflecțiuni de pe alte coclauri”, Bacău, Editura Egal, 2025).

DE LA CONVORBIRI LITERARE. Revista ieșeană a instituit Premiul „Nicolae Manolescu” pentru *Excelență în Critica Tânăra*. Din numărul pe iunie mai aflăm că Emilian Marcu este de curând *Cetățean de onoare al municipiului Iași*.

BOTEZ CULTURAL. Sala de intrare în Centrul Cultural „Ion Talianu” din Târgu Ocna poartă, din 31 mai, numele pictorului Mihai Nechita-Burculeț. Soția, Georgeta Nechita-Burculeț, a fost recunoscută drept o veritabilă instituție de artă în acest oraș.

ECOU APROPIAT. „Am aflat de la radio despre importantul premiu atribuit directoarei *Ateneu*-lui, Carmen Mihalache. Transmiteți-i, vă rog, felicitările mele, un vechi prieten al revistei” (Tiberiu Ionescu, Târgu-Neamț, 1 iun.).

IN MEMORIAM. Preotul-poet Constantin Catana; Nicolaie Cristodorescu, slujitor al culturii băcăuane; Nicolae Neuman-Mugurel, compozitor și animator cultural; Tanța Pietraru, învățătoare; Dragoș Șeuleanu, personalitate a radiofoniei românești; Nicolae Turtureanu, poet și publicist, deținător al Premiului pentru Debut la Festivalul Național „George Bacovia” (Bacău, 1971), colaborator al Revistei „Ateneu”

AI. IOANID

La Editura Junimea Iași, în Colecția *Hamletarium*, a apărut o nouă carte semnată de Carmen Mihalache: „Gustul teatrului”. Cuvântul însoțitor, pe care-l reproducem, îi aparține cunoscutului dramaturg Matei Vișniec.

„La prima vedere, *Gustul teatrului* este o culegere de cronici. La o privire mai adâncă avem portretul unei admirabile

pasiuni culturale și al unei imense dăruiri sufletești. Carmen Mihalache este neobosită, vivace, curioasă, generoasă. Ea călătorește spre toate punctele cardinale ale creației teatrale și editoriale, în căutarea acelor scene și străluciri care riscă să rămână în umbră pentru că geografia sau graba timpului nu permit destulă vizibilitate.

Personal apreciez mult că a doua parte a acestei cărți este dedicată spectacolelor de la Suceava, unde în 2015 a fost creat un teatru de repertoriu. Carmen Mihalache a văzut o bună parte din ce s-a montat pe scena teatrului municipal de la Suceava și ne prezintă aici o

veritabilă cronică a căutărilor și reușitelor în primii zece ani de existență ai acestei instituții.

Prin stilul alert și arta de a capta esențialul, prin unda de entuziasm și prin convingerea că teatrul ne face mai umani și consolidează democrația, *Gustul teatrului* se adresează unui public larg. Cartea incită la o mai profundă legătură cu această formă de magie care de 2500 de ani acompaniază drumul spre civilizație al umanității.”

Cartea a fost lansată la Bookfest în luna mai și pe 5 iunie, la Festivalul Internațional *Zilele Teatrului „Matei Vișniec”* din Suceava. (A)

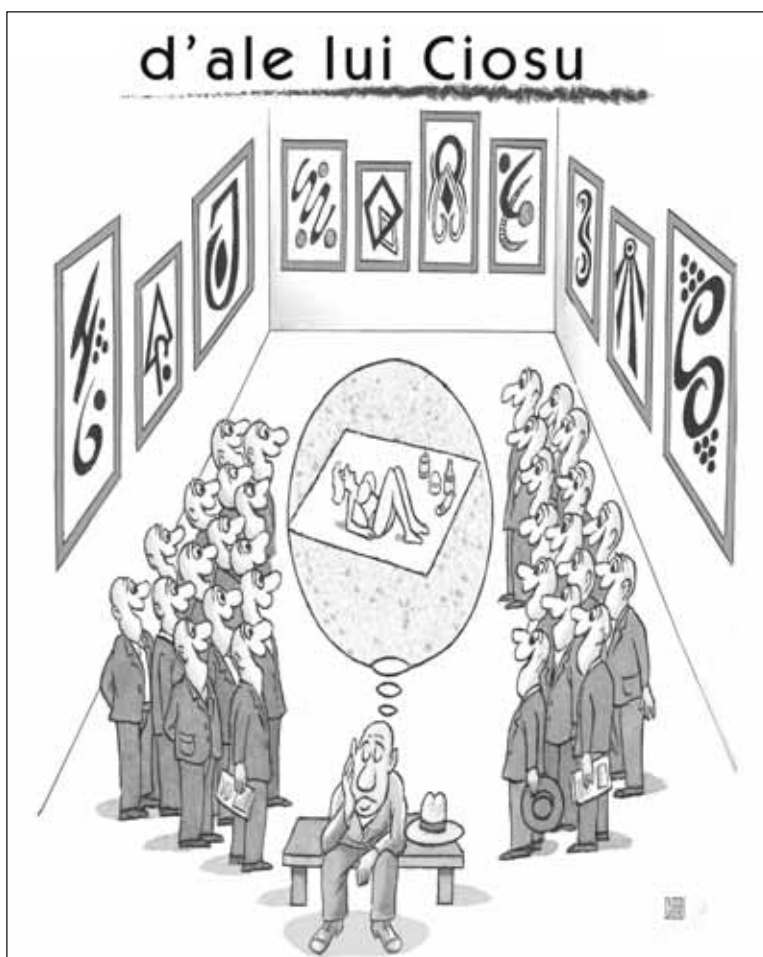
Ioan DĂNILĂ

Zilele culturii călinesciene – LIII

Vi s-a întâmplat să luați notițe în timp ce vizionați un film? Mie da. Documentarul numit „Copacul Mihai Șora”, pe care l-am urmărit transfigurat, m-a/ne-a pus pe gânduri cu vorbe ca acestea, rostite (nu citite!) de eruditul filozof în 2018, când avea... 102 ani: „Conștiința de sine se cere să fie în frățietate cu tot ce ne înconjoară. Copacul – fratele meu centenar. Ce n-aș da să fiu ca tine?”; „Clipa e o strălucire a Timpului. E nevoie în viață de o spontaneitate și o sinceritate integrale”; „Gustul paradisului e să-ți regăsești copilăria, cu mirarea pentru spectacolul din jur. Cea mai mare parte a oamenilor își pierd copilăria. Primul efect al acestei pierderi e că nu o mai înțelegi. Copilul vede în orice cosmosul. Noi... îl analizăm”. O fetiță de 5-6 ani, cu un *dece* al vârstei (DOOM recunoaște doar pluralul *deceuri*): „De ce îți place să corectezi lucrări?”; și tot ea răspunde: „Deoarece copiii trebuie învățați să scrie, să citească, mai ales în clasele mici”. Concluzia filmului (printre coautori, Luiza Șora): „A fost odată un copac și el iubea copii”.

Tudorel Urian a prezentat o secvență din istoria Bibliotecii Academiei Române, invocându-l pe Dionisie Romano, cărturar legat biografic și de județul Bacău, iar Maria-Teodora Tabacaru, elevă oneșteană, ne-a delectat cu un recital de pian. Subiectul ediției, Mihai Șora, a prilejuit amintirea a două episoade: în 1990, ministru al

Educației fiind, a girat transformarea Institutului băcăuan în Universitatea Bacău, iar în urmă cu ceva vreme ne-a acordat un interviu favorabil campaniei de salvare a Casei „Alecsandri” din Bacău. Seara de vineri s-a încheiat cu un moment de reculegere în memoria scriitorului Aurelian Zisu, profesor la Onești și membru activ al Fundației Naționale „G. Călinescu”, după ce dimineață evenimentul moderat de Gabriel Fornica-Livada a fost deschis în prezența fondatorului, C. Th. Ciobanu.

Revista de Cultură ATENEU
Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI
Director: Carmen MIHALACHE
Secretar general de redacție: Ștefan RADU
Redactori: Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU
Redactori asociați: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU

• Culegere texte și secretariat: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

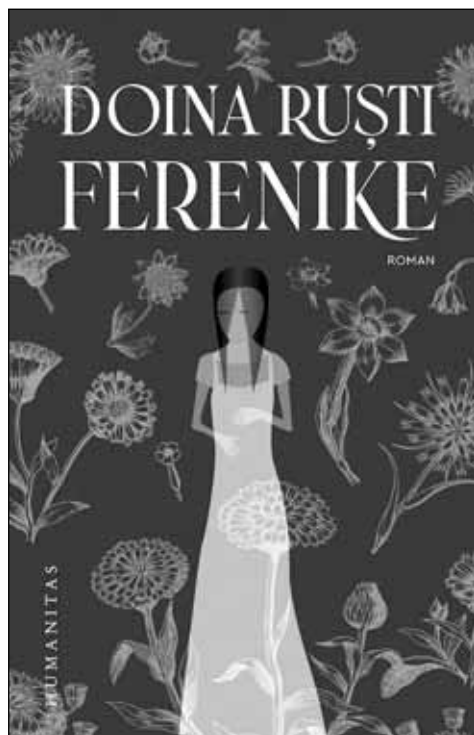
• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Cu *Ferenike* (București, Ed. Humanitas, 2025), Doina Ruști face pasul către romanul autobiografic, într-o prelungire/dezvoltare firească a situațiilor și a personajelor din cărțile ei anterioare. Dacă acolo elementele inspirate din propria viață erau mai degrabă pretexte narrative, aici ele devin miezul unei proze autoscopice și, deopotrivă, terapeutice, impregnate de stilul inconfundabil al unei Șeherezade (post)moderne, care își poartă cititorii printr-o istorie tulburătoare, cu promisiunea altor și altor dezvăluiri, într-o *never-ending story*.

Dincolo de succesiunea antrenantă a întâmplărilor, de episoadele memorabile și de suspansul abil întreținut, *Ferenike* e o încercare de împăcare cu sine însăși, de înlăuntrare a unui trecut apăsător, care te urmărește. Romanul nu spune doar povestea fetei contabilului ucis, ci se configurează prin alăturarea unor secvențe aparent disparate, care, de fapt, recompun un destin și o lume. Nu întâmplător, Doina Ruști insistă asupra importanței modului cum ne instrumentalizăm amintirile care ne definesc. Eroina cărții supraviețuiește unei traume teribile, pierderea prematură a tatălui, ucis de milițianul Smeu, crimă pentru care nimeni nu plătește, dar care lasă urme adânci în sufletul unei copile bătută, în coșmarurile ei, de *Ferenike*, o creatură mitologică înspăimântătoare, care îi cere să aleagă între mamă și tată, alegere imposibilă, care o va marca pentru tot restul vieții.

Nu e, de altfel, singurul moment tulburător dintr-un traseu jalonat de întâmplări teribile cum ar fi moartea prematură a lui Tavică, înghițit de apele lacome ale Jiului, inițierea brutală în tainele sexualității prin intermediul mesajelor de pe zidul din spatele căminului cultural sau a scenelor erotice consumate grăbit la adăpostul întinericului, măcelărirea lui Tichiuță, ciopârțită cu toporul de o mamă sclerată, sau chipul descompus al tatălui, pe care îl vede pe masa de la morgă. Sunt scene puternice, care îl marchează (și) pe cititor, ținându-l cu sufletul la gură, în așteptarea unui deznodământ surprinzător și, pe undeva, dezamăgitor, prin întorsătura imprimată textului, tocmai pentru a-l feri de un final previzibil.

Avem, așadar, de-a face cu un text pluristratificat, construit în jurul unei devenirii profilate pe fundalul anilor '60, din care se desfac fire narrative multiple, care vizează, deopotrivă, istoria mare și istoria mică, atingând probleme esențiale precum libertatea, cenura, condamnarea dușmanilor poporului, epurarea, colectivizarea, munca patriotică, încadrarea etc. Altfel spus, Doina Ruști reconstituie o epocă prin ochii unei fete, care se maturizează treptat, descoperind cu mirarea și naivitatea specifice vârstei că nu e totul cum pare, că, dincolo de aparențe, se deschid tainele unei lumi în care indivizii încearcă să se poziționeze favorabil și să supraviețuiască unor vremuri complicate. Aparent simplă, metoda dezvăluie vocația de povestitor pur-sânge, autoarea având abilitatea de a-și seduce cititorii cu un discurs captivant, presărat cu întâmplări pline de tâlc și cu picanterii care dau sarea și piperul unui roman antrenant și, în egală măsură, dens. Fiindcă *Ferenike* nu e doar o narațiune sprintară, ci și o carte miezoasă, care atinge câteva probleme

fundamentale, cum ar fi societatea, familia, iubirea, memoria, vinovăția, rostul literaturii etc. Care discută despre consecințele unor experiențe trecute asupra devenirii unei fete din Comșteni, al cărei univers gravitează în jurul unor locuri încărcate de semnificații, cum ar fi moara, pivnița, magazia, zidul, canapeaua sau cutiile. Dar și în jurul unor oameni care i-au modelat personalitatea, inițiind-o, direct sau indirect. Și nu e vorba doar despre familie, ci și despre figurile care populează fundalul, de personaje episodice precum maiorul, croitorul Buțescu, milițianul Smeu, depravata Paula, Ilona, mama surorilor etc. O copilă traumatizată de uciderea tatălui, episod-cheie, generator de neliniști și obsesii, de care încearcă să scape retroactiv, prin povestire.

Esențială în această carte este problema vinovăției. Măcinată de episoade cum ar fi vișinata lui Tavică, pisica ucisă sau imaginea mușuroiului distrus, protagonistă încearcă să se elibereze de gândul unei culpe care o urmărește,

marcând-o ireversibil: „În noaptea aia n-am putut să dorm. Cum așpeam, îmi apăreau furnicile, îl vedeam pe bărbatul din moară. Iar undeva, în depărtări doar ghicite, se contura silueta unei femei care începea să se arate la față. Nefericirile mele de după aceea au dus mai departe smoala vinovăției, iar fericirile, exaltările trăite de-a lungul vieții, au fost mereu amestecate cu un strop de tristețe, măcar cu o părere de rău, fără motiv clar, dar legată de ziua furnicilor, de emoția mea de-atunci, în care încăpeau alte zile, între care divulgarea întâlnirii cu Cici ori vișinata aducătoare de moarte. Orice bucurie am avut, oricâte fericiri au venit peste mine, a existat mereu o reținere, o întrebare perenă: oare fericirea mea nu se clădește pe oprirea furnicilor?”

Spre a se înțelege pe sine și spre a se vindeca de obsesiile trecutului, Doina Ruști recompune genealogia unei familii aparent obișnuite, coborând spre un trecut mitic, dominat de figura Cănelui, legendarul străbunic, pomenit cu un amestec de teamă și evlavie. Trece apoi la bunicul Gică, la părinții Muc și Cornel, care au educat-o în spiritul cumințeniei și al precauției, dar și la alte rubedenii de la care fetița de odinioară învață cum e viața și cum trebuie ea trăită. Sunt influențe diverse, care metabolizează procesul maturizării, lăsând urme vizibile. Reacțiile lor în momente tensionate, discuțiile și gesturile provocate de diferite întâmplări sau soluțiile alese se impregnează undeva adânc, naratoarea străduindu-se să le recupereze și să recompună sensul lor inițial, din perspectiva unei gândiri mature. Istoria propriei familii echivalează cu o negociere, cu o împăcare cu sine, prin înțelegerea și asumarea unui trecut nemilos. Din acest unghi, povestirea devine gest eliberator, unică modalitate de a te scutura de fantomele care te bântuie.

Așa se și explică opțiunea autoarei pentru romanul autobiografic, în care vede mai mult decât o simplă confesi-

une, de care te poți dezice: „Multe mi-au dispărut din memorie, dar țin și-acum minte dinții puștiului care povestea. De câte ori mă gândesc la Cornel, văd imediat gura, îmi amintesc maxilarul povestitorului din Filiași, pentru că, oricât ai vrea, nu poți să faci abstracție de autor, nu rămâi doar cu fapta, ci, pe parcursul poveștii, crește inevitabil și fața povestitorului, te gândești la el, îl ajuți să se afirme, îi atribui detalii, îi pui în gură vorbe pe care nu le-a rostit. Puștiul ăsta e viu și vorbește cu mine și-acum. Când scrii despre tine pui mâna pe inimă și te juri, dar dacă puștiul ăsta rânjit intră odată cu tine în lumea pe care o refaci pentru tine, de multe ori el devine literatură. Dinții lui nu mai sunt dinții lui, ci iau parte la suferința ta unică, plecată în căutarea altor suferințe la fel. Un roman autobiografic e literatură, cred eu, mai mult decât o confesiune *asumată* ori decât un construct la persoana I, de care autorul se dezice cu mofturi“. Ei bine, pe linia aceasta subțire între ficțiune și confesiune se articulează acest text care depășește granițele unor mărturisiri personale, devenind o narațiune complexă, care vorbește despre modul cum aceste mărturisiri sunt integrate într-un construct amplu și mai ales despre încărcătura de sensuri pe care o dobândesc. Ceea ce Doina Ruști spune despre romanele lui Balzac i se potrivește în mare măsură, dezvăluind mecanismul de funcționare al propriului discurs epic: „În mare parte, el m-a scos la liman și, chiar și acum, numai el îi face față lui *Ferenike*. Am dat de *Iluzii pierdute* și apoi am luat carte după carte. Nu m-a interesat povestea, ci luciditatea discursului, schelăria solidă. Intram în roman cu încrederea că nu există capcane ori pericolul prăbușirii. Balzac n-a fost pentru mine doar primul model narativ, ci și cheia din labirintul lui *Ferenike*“.

Adrian JICU
jicoadrian@yahoo.com

Ferenike – ieșirea din labirint

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

„Apostrof“ nr.5/2025 are un sumar dens și interesant, așa cum ne-a obișnuit, de altfel, reputata revistă clujeană. Deloc întâmplător, fiindcă revista a apărut în luna alegerilor prezidențiale, sunt reluate câteva fragmente din confesiunea lui Mario Vargas Llosa, care a venit, în 1995, în România, pentru a-și lansa memoriile intitulate „Pește în apă“, și s-a întâlnit cu scriitorii noștri la Casa Monteoru. Referindu-se la felul în care intelectualii, scriitorii se raportează la politică, Llosa a precizat: „Îl admir enorm pe Don Quijote ca personaj literar. Există o latură de vis în acest personaj, care mă face să-l

APOSTROF
revistă a uniunii scriitorilor

respect și să-l iubesc. Dar în planul concret, de exemplu cel al politicii, îl prefer pe Sancho. Trebuie să dau o explicație pentru această afirmație. Cred că în politică cine vede uriași acolo unde sunt doar mori de vânt este un producător potențial de catastrofe. Progresul social este inevitabil rezultatul metodei «Sancho Panza», să accepte realitatea, să se dea acele bătălii care pot fi câștigate, să se refuze ide-

aluri utopice. În activitatea mea literară și, desigur, a dumneavoastră, exemplul lui Don Quijote rămâne însă unul valabil. Când scrii romane, pui pariu pe imposibil, respingi realitatea așa cum este și o poți substitui prin vis. Prin jocul între real și ireal, întocmai ca în Don Quijote. El are capacitatea de a ne arăta reversul lumii reale, adică realitatea ficțiunii, dar și catastrofele pe care le poate produce con-

fuzia dintre realitate și ficțiune“. Marele scriitor peruan, stins din viață în aprilie a.c., este evocat și prin publicarea cuvântului de laudatio rostit de Corin Braga atunci când lui Mario Vargas Llosa i-a fost acordat titlul de doctor honoris causa al Universității „Babeș-Bolyai“ din Cluj-Napoca, în mai 2013.

Semnalăm din același număr Dosarul Lucian Blaga, conținând manuscrise blagiene din arhiva cu numele poetului de la BCU Cluj, articolul de atitudine al lui Ion Pop despre „o urâtă ispravă a Academiei“ și paginile de poeme semnate de Dinu Flămând, George Vulturescu și Jász Attila. (A)

Lili CRĂCIUN

Umbra unei zile fără umbre

Varujan Vosganian nu mai are nevoie de prezentări. Poet și prozator remarcabil, om politic și lider al comunității armene, el este, din 2024, și președintele Uniunii Scriitorilor din România. Cu un stil ce îmbină erudiția discretă cu o sensibilitate aparte, scrierile sale pătrund adânc în straturile memoriei colective. Cel mai recent roman, *Dublu autoportret* (Iași, Ed. Polirom, 2024), este o mărturie literară despre 21 decembrie 1989 – o zi în care, așa cum spune autorul, *oamenii și-au pierdut umbra*.

Romanul este o confesiune în oglindă: tânărul de 31 de ani, prins în epicentrul Revoluției, și omul matur de azi, care rememorează acea zi cu luciditate și melancolie. Încă din primele pagini, autorul propune o metaforă puternică: dacă viața ar fi o coală scrisă de la dreapta la stânga, iar acea zi ar fi căzut pe linia îndoirii, atunci tot ce urmează să scrie devine o suprapunere de percepții, de eu-uri, de sensuri.

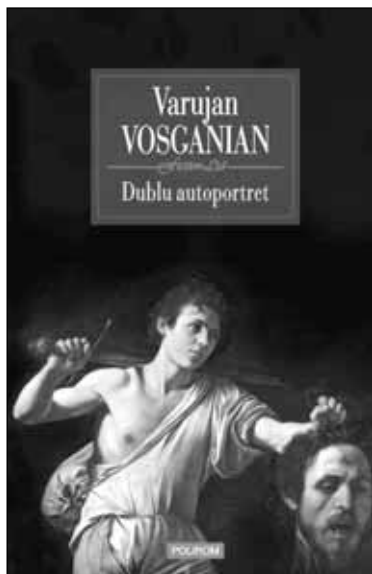
Memorie, melancolie și răspundere

Dublu autoportret este mai mult decât un jurnal sau un roman; este o meditație filosofică despre libertate, memorie și responsabilitate. Revoluția nu este privită ca o explozie eroică, ci ca o traumă colectivă nerezolvată. Autorul refuză confortul mitologizării și pune întrebări incomode: Ce am câștigat, cu adevărat, în decembrie 1989? Și ce am pierdut pe drum? Aceste întrebări reverberează în ecou cu lucrările lui Vladimir Tismăneanu, în special *Reinventarea politicului*, unde vorbește despre ruptura morală a regimului comunist, cât și cu investigațiile lui Marius Oprea, care a evidențiat continuitățile de putere din spatele cortinei postdecembriste.

Dincolo de documentare și istorie, romanul lui Varujan Vosganian își asumă o dimensiune existențială, apropiindu-se de ceea ce Hannah Arendt numea golul dintre trecut și viitor. Regăsim și în *Dublu autoportret* o ruptură a mentalităților, despre care vorbea Arendt, doar că este o ruptură parțială: libertatea a fost câștigată, dar conștiința libertății nu a fost pe deplin asumată.

Reflecție, ironie și dimensiunea genealogică a puterii

Romanul nu evită ironia amară. „Suntem salvați, ne duc la Jilava!”, notează autorul, evocând absurditatea unei normalități pervertite. Este o literatură care respiră suferință, dar și luciditate. Asemenea abordării propuse de Michel Foucault, Vosganian dezvăluie

(cu mijloace literare) cum mecanismele puterii nu au fost înlocuite, ci doar reformulate: fețele s-au schimbat, dar rețelele au rămas. Vosganian scrie cu o finețe a detaliului care transformă romanul într-o frescă afectivă a sfârșitului de regim: „Europa de Est era ca o casă bătrânească, căreia îi cădeau streșinile, dar lacătul atârna încă la ușă”; „Fiecare avea bucata lui de zid în care își închidea idealul”. Aceste metafore transformă romanul într-un „autoportret dublu” nu doar al unui om, ci al unei epoci.

Pentru mine această carte s-a derulat ca un film, în care fiecare scenă se oprește (prin propria sa voință, ca prin magie), fără să dau „stop cadru”, iar autorul analizează fiecare pixel, găsește un sens în fiecare strop de culoare sau în lipsa de culoare din imagini, în fiecare expresie, tăcere sau sentimente ale personajelor, compară stările, emoțiile, frica sau speranța cu exemple bine alese din cultura română și universală, trece detaliile acelei zile și întâmplările traumatizante prin literatură, filosofie, pictură sau cinematografie, ne invită într-un tunel al timpului și resuscită sentimente pe care le-am crezut uitate. Eroul cărții, care este autorul de la 31 de ani, este prins în decembrie 1989 într-un prezent „năucitor, în care toate punțile care mă legau de trecut fuseseră tăiate, iar viitorul încă nu exista”.

Titlul cărții este o alegorie, așa cum explică chiar autorul: „Reîntâlnirea cu protagoniștii acelei zile mi-a prilejuit meditații cu privire la sensul pe care l-am dat cursului istoriei, despre care de fiecare dată am avut un sentiment de zădărnici, legat de ceea ce aș fi vrut să dobândesc și n-am dobândit, de ce aș fi vrut să schimb și n-am schimbat”; e o imagine

picturală a unei duble imagini: ca un dublu autoportret „al lui Caravaggio, reprezentându-l pe David și Goliat”.

Dublu autoportret este o carte despre memoria individuală împletită, în fire nevăzute, cu memoria colectivă, despre speranța – cel mai adesea naivă sau inconștientă – celui strigăt „Fără violență!”, dar, cu aceeași măsură, o carte despre lipsa de speranță ulterioară, despre pesimismul scriitorului de azi care rememorează trecutul, îl analizează pas cu pas și meditează că „revoluția sau ce-o fi fost ea a rămas, moral vorbind, într-o pâclă care a încetșat și primii pași ai perioadei căreia îi spunem, cu un cuvânt potrivit pentru orice, tranziție. Pâcla nu s-a ridicat de tot nici până azi și, ca orice pâclă, se îngroașă când privești în depărtare, cum ar fi din locul în care suntem, atât înapoi, spre trecut, cât și înainte, spre viitor”.

O literatură care nu iartă, dar poate vindeca

Dublu autoportret nu este atât o carte despre trecut, ci despre prezentul care nu vrea să învețe din trecut. Este o mărturie dureroasă a unei generații care, așa cum spune autorul, „a intrat cu spatele în noua lume”. Varujan Vosganian scrie despre evenimentele din decembrie 1989 fără a fi încrâncenat, dar și fără a fi indiferent, reușind ceea ce sublinia filosoful francez Paul Ricoeur: necesitatea de a reda istoriei un eveniment fără a-l mitiza. Scriind, Vosganian re trăiește ziua de 21 decembrie: „În cele ce urmează, eu nu trăiesc, ci re trăiesc. De

aceea, *Dublu autoportret* nu e o carte de istorie. Ci una de literatură. Ceea ce nu o face mai puțin exactă. Trecutul e exact ce am trăit, memoria e exact ce-mi amintesc”. Iar această re trăire prin memorie nu este nostalgie, ci un act etic. Romanul devine astfel o încercare de a salva ceea ce riscă să fie înghițit de uitare: nu chipuri, ci vibrații, emoții, stări: „Am reținut gesturi, atitudini, siluete, dar nu și chipuri”.

Stil și procedee stilistice

Stilul lui Varujan Vosganian este poetic și dens, meditativ. Aș apropia *Dublu autoportret* de eseistică. Cartea abundă în detalii, flashbackuri, introspecții, analize și întrebări. Varujan Vosganian scrie elegant, intim, dar profund și cu o aplecare asupra detaliului ascuns, puțin vizibil ochiului obișnuit. Un stil care farmecă, te face să citești cu interes, dar și cu plăcere – chiar dacă ziua povestită a fost traumatizantă, terifiantă și aducătoare de moarte: „E drept că rănilor nu ne-au mai sângerau, dar cel mai tare dor și cel mai greu se lecuiesc tocmai rănilor care nu sângerează”.

Varujan Vosganian scrie erudit, dar pictural, metaforic. Citești și vezi în fața ochilor imaginea lacătului pus peste o Europă de Est care se dezintegrează, vezi zidurile: „Știrile de la Europa Liberă nu dărau ziduri și nu desăceau gratii cât să încapă printre ele o siluetă omenească. Dar ne ajutau să vedem nu doar dincolo de ziduri, de gratii, ci și dincoace de ele”; auzi murmurul mulțimii care „crescuse într-atât încât pământul îmi mușca din tălpi.

• Mari Bucur – Locuire

Venea, uruia și se îndepărta” și „Începea să iasă din chingi, amestecându-se cu un fel de scrâșnet, de parcă decoperta asfaltul, îl strângea în pumni și-l făcea zgrunțuri”. Ideea unui zid, o comparație tulburătoare, care impresura cetățenii României din toate părțile și pe toate planurile, inclusiv cel al conștiinței (denumit uneori și „frontieră”) este un coșmar, la care autorul revine des pe parcursul cărții: „Fiecare avea bucata lui de zid, înăuntrul căruia își vedea bucata lui de ideal”; „Lumea la care visasem nu exista decât dacă între noi și ea se ridica zidul”; „Zidurile au multe păcate, însă cel ar regăsit nu-l au”; „Generația mea s-a născut cu un dar unic. Darul de a vedea prin zid. Între noi și zid s-au născut toate închipuirile, toate vedeniile. S-a dovedit, până la urmă, a nu fi un dar al clarviziunii, ci al iluziei”.

Regăsim în cartea lui Varujan Vosganian și idei filosofice, existențialiste, întrebări ontologice: timpul „curgea invers”, singura apărare împotriva morții e „moartea însăși”, cea mai tăcută dintre trăirile omului e „descumpănirea”, iar singura formă de evadare dintr-o lume plină de „frontiere” era „cea lăuntrică”, o lume în care nu putea pătrunde nimeni în afară de tine; „Nu exista o graniță a stării de libertate trasată cu brazda de plug”.

Cu toate că este o carte sobră, dezvăluind cele mai intime trăiri ale tânărului care a fost bătut, dus pe câmp pentru a fi ucis și aruncat mai apoi într-o celulă de la închisoarea Jilava doar pentru că avea „bocancii uzi”, purta pe umăr o geantă în care avea o carte și avea plete, autorul folosește și ironia sau umorul, un umor trist: „Morții revoluțiilor au dispărut, din martiriul lor n-a rămas decât numele trandafirului”; autorul avea „pile la camera de tortură”, deținutul era „bine fezandat” (bătut); „Totul era improvizat... Până și bătaia era pe apucate”.

În loc de concluzii

Dublu autoportret nu este o carte comodă, ușoară. Dar este una necesară. Pentru că doar asumând ceea ce am trăit putem înțelege ceea ce trăim. Și poate, într-o zi, chiar și ce ne așteaptă. Este o poveste personală care ar putea lumina o parte din întunericul acelor zile din decembrie 1989. Este povestea unui singur om, care și-a pierdut și și-a regăsit umbra. Cred însă că, adunând poveste cu poveste, umbră cu umbră, am regăsi lumina, am evita să mai stăm cu spatele la viitor. Altfel, se poate întâmpla să ne pierdem din nou umbra și, cum spune însuși autorul, „a avea umbră e unul dintre drepturile fundamentale ale omului”.

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (LXXII)

Atena
APETROAIE-
OLĂNESCU

În preajma
„monștrilor
sacri”
ai scenei

După 31 de ani, în mai 2025, am avut bucuria de a revedea persoane dragi sufletului meu și orașul adolescenței mele – Bacăul. Când spun „adolescență”, gândul mă duce imediat la Liceul Pedagogic „Ștefan cel Mare”, locul în care am crescut, am visat și am legat prietenii pe viață; acel loc special, în care am pășit timidă, dar hotărâtă, cu visul de a deveni învățătoare. Plimbându-mă pe aleile sale, am dat timpul înapoi... Mi-am amintit de profesori

Emisiunile radiofonice pentru copii sunt relaxante. E de ajuns să ascuți un glas inocent pentru a te transpune în vârsta aceea și a te elibera de griji. Dacă mai ai ocazia să te fure o poveste citită la microfon așa cum se cuvine, te poți declara privilegiat. Nu știam că dincolo de vocea suavă și inflexiunile parcurgând o nevăzută partitură aparținând redactoarei Atena Apetroaie de la Radio-România lași se află chiar fosta mea elevă de la Pedagogicul băcăuan, din anii '90. Reîntâlnind-o în 2025, mi-am amintit de spusele educatoarei ei, Maria Vrăjitoru: „Atena era copilul care alinta orice. Oul era ouș, poate după modelul albuș-gălbenuș”. Citindu-i vorbele de mai jos, am tresărit la numele de după căsătorie: Dimitrie Olănescu-Ascanio (1849-1908) ne-a lăsat o monografie Alecsandri, în 1894. (I.D.)

dragi care, cu pasiune și răbdare, ne-au format și ne-au învățat ce înseamnă cu adevărat această meserie nobilă.

Câtă carte se făcea pe-atunci! Era greu să iei admiterea, iar apoi exigența era la ea acasă. Primul trimestru l-am trăit chiar în era comunistă, între septembrie și decembrie 1989. Au urmat anii de tranziție, dar disciplina și respectul față de școală și profesori au rămas neclintite. După absolvire, cei mai mulți dintre colegii mei au ales să rămână învățători, una dintre cele mai frumoase și nobile misiuni pe care ți le poate oferi viața. Toți păstrăm în suflet aceeași recunoștință profundă față de dascălii noștri, maeștri în formarea de caractere. Nu pot uita una dintre frazele profesorului meu de limba și literatură română, care ne urmărea la fiecare oră: „Nu puteți fi învățători adevărați dacă nu știți să citiți un text cu intonație! Doar așa îl

faceți pe elev să înțeleagă ceea ce a scris autorul”. Un rol esențial în lectura expresivă și în interpretarea unui text îl are cunoașterea temeinică a semnelor ortografice și de punctuație. Fără ele nu poți reda corect intenția autorului, nu poți transmite emoția și nu poți da viață cuvintelor. Asta ne-a învățat profesorul nostru: că lectura nu înseamnă doar a roști, ci a simți, a înțelege și a transmite. Fiecare virgulă, punct sau semn de exclamare avea un rost, o greutate, o muzicalitate. De la lecțiile de română plecam „îmbătați” de parfumul lecturii didactice, aceea lectură publică vie, care ne dădea curajul să fim, pentru câteva minute, actori în fața clasei.

Acest curaj, insuflat încă din liceu, m-a însoțit după absolvire. Așa am ajuns să particip, cu mari emoții, la un interviu organizat de faimosul Radio Iași, care căuta un redactor pentru rubrica dedicată copiilor:

„Dumbrava minunată”. Am avut onoarea să fiu examinată de însuși Valentin Ciucă, un mare om de cultură și director al postului la acea vreme. Mi-a oferit o probă de o săptămână, iar la finalul ei, am reușit să-l conving că pot susține această rubrică zilnică cu povești pentru copii. A urmat o perioadă extraordinară, în care am colaborat cu mari actori ai Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Iași: Dionisie Vitcu, Sergiu Tudose, Emil Coșeru, dar și cu actori minunați ai Teatrului pentru Copii și Tineret „Luceafărul”: Doina Iarcuczewicz, Liviu Smântânică și mulți alții. Oamenii de excepție, adevărați „monștri sacri” ai scenei românești, care mi-au dăruit încredere și m-au ajutat să dau viață fiecărei povești. Atunci, în acele zile petrecute în preajma lor, „am atins cu mâna” modestia care locuiește în oamenii cu adevărat mari. Auzisem cândva că „omul, cu cât este mai mare, cu atât este mai simplu și mai modest”, dar abia atunci am înțeles cu adevărat ce înseamnă asta. Actorii de renume, unii dintre ei și profesori la IATC, veneau la mine, o tânără de doar 20 de ani, și mă întrebau cu seriozitate: „A fost bine? A transmis povestea ce trebuia?” Acea umilință a valorii, aceea deschidere spre colaborare m-au marcat profund. În acel moment am înțeles și mai clar ce înseamnă noblețea sufletească – o calitate rară, care nu se învață din cărți, ci se trăiește, se simte și se păstrează în inimă toată viața.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Teleșcoala „Ateneu”

1.H. Regulile silabației
în limba română

1.H.2. Vocalele

„Îndreptarul ortografic, ortoepic, morfologic și de punctuație”, ediția 2024 (ÎOOP⁶), acordă un singur paragraf, 2.8.1., despărțirii cuvintelor în silabe, cumulând situațiile care privesc atât unitățile vocalice (vocalele plenisone, propriu-zise, și semivocalele), cât și consoanele. Reproducem primele două reguli fonetice, care se referă la regimul vocalic:

– două litere vocalice alăturate care notează vocale propriu-zise (în hiat) se despart (V-V): *ba-o-bab, cro-i-tor*,

– diftongii și trifongii nu se despart: *ba-ia, bă-ieți, su-ia, tă-ia, ploa-ie; do-reau, du-ia-să*.

Lipsesc din acest tablou celelalte două valori ale lui *i*. „i” șoptit (mai precis ultrascurt, opus lui „i” lung, vocalic și silabic, din *i-nel*, precum și lui „i” scurt, semivocalic și asilabic, din diftongi și trifongii, ca în *foa-ie*, respectiv *lă-cră-mioa-ră*) apare la sfârșit de cuvânt („i” final, postconsonantic, asilabic), ca în *pomi*. „i” zero sau mut este prezent în structura digrafelor și trifrafelor nesilabice, ca în *cioc*, respectiv *unchi*, care prezintă, ambele, câte trei sunete. Ca atare, „i” șoptit și „i” zero sau mut nu pot forma silabă.

• Mari Bucur – Emoții pictate

Vasile GHICA

Cristale de fum

- Natura a știut să facă și din ciulini o capodoperă.
- Misiunea școlii e să transforme informația în cunoștințe, iar inteligența, în trăsături pozitive de caracter.
- Cea mai temeinică educație nu se realizează prin ordine cazone, ci prin sugestii discrete.
- Amenințarea cu retragerea din dragoste poate fi cea mai eficientă pedeapsă administrată unui copil.
- Spre orice pisc ai apuca, simți alături cel puțin o fărâmbă din umărul unui visător de altădată.
- „Chivotul” unui popor constă în valorile lui spirituale.

(Bi)centenarele lunii

- 17 iun. 1825 – S-a născut, la Iași, Elena Cuza (Elena Doamna), soția domnitorului Al. I. Cuza.
- 18 iun. 1925 – Este adoptată *Legea pentru reglementarea repausului duminical și a sărbătorilor legale*.
- 26 iun. 1925 – S-a născut, la Bacău, prozatorul și publicistul Al. Simion.

• Scrisul, ca artă, poate fi elixir. Pentru că are atingere cu eternitatea.

• Copiii sunt fericiți pentru că ei se mulțumesc cu lingouri de nisip.

• Demnitatea este averea pentru care plătim încă prea multe „impozite”.

• Incurabilă, cu adevărat, este lașitatea colectivă.

• Absența artei poate împinge condiția umană spre o prosperă menajerie.

• Ierarhiile țin de imperiul civilizației. În artă, clasamentele sunt și imbecile, și efemere.

• Mediocritatea este de temut. Pentru că atacă în haită.

LITERE ȘI CIFRE
BĂCĂUANE

A-ul (n. 1818)...
... și B-ul (n. 1881)

Creația literară nu debutează; doar scriitorul. Sergiu Șerban (1935-2005) respectă proprietatea termenului (*a debuta*), chiar dacă a rezultat o nevinovată repetare: „*Iarna* [lui Vasile Alecsandri] începe cu un element de figurație aparținând planului îndepărtat: *din văzduh*. Se sugerează astfel, de la început, amploarea cadrului de natură” (*Literatură, teoria literaturii, stilistică*, Bacău, „Convorbiri didactice”, 1998, p. 71).

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

Refuzul de-muzicalizării îi îndepărtează pe poeții *pastorali* de cei textualiști. Mai mult decât atât, ei anunță întoarcerea lirismului cu James Sacré, care, la rândul său, îi citează pe Louis René Des Forets, Jean Grosjean, Denis Roche, Dadelsen, Salabreuil, Gilbert Lély...

Poezia lui James Sacré abordează viața aproape exclusiv cotidiană („La solitude au restaurant”), spațiul poetic devenind ofertant pentru evenimentul banal, se adresează cuiva pe care îl tutuiește în intimitate – o poezie ce răstoarnă serios ordinea lingvistică atât de bine... administrată și rupe atonia unei existențe. Fără îndoială că poetul a fost marcat de evoluțiile „textualiste” ale poeziei anilor ’60. „Inventant une langue dans la langue”, poemele lui James Sacré sunt lirice în funcție de muzica frastică pe care o inventează.

Alternând proza cu versul lung, Sacré găndește o poetică nouă, un raport nou al cititorilor cu limba lor, în texte ce nu încetează să mizeze pe ludic și pe relațiile limbii cu lumea: „Figures qui bougent un peu” (1978), „Quelque chose de mal raconté” (1981), „Le renard est un mot qui ruse” (1994). Scrisul lui, instabil, premeditat „șchiopătat”, se asociază cu forme ale realului și, concomitent, continuă să interogheze puterile poemului în care nu are încredere, ca în „Une fin d’après-midi a Marrakech” (1988).

În această instabilitate a sferelor de influență, „lirismul critic” reprezintă poate familia din urmă a poezilor francezi de

Mai aproape de Baudelaire, mult mai aproape de Mallarmé

Însemnări despre poezia franceză din a doua jumătate a secolului al XX-lea (4)

la sfârșitul secolului al XX-lea, extrem de numeroși și adoptând formule dintre cele mai diversificate: de la Jean-Luc Sarré („Les journées immobiles”, 1986) la Yves Di Mano, coordonator de colecție la Flammarion („Partitions”, 1995), trecând prin Gérard Noiret („Chatila”, 1986), Pascal Boulanger („Martingale”, 1995), Bernard Chambaz, Richard Rognet etc. Fără să-l uităm pe Philippe Delaveau, care, după ce a publicat „La Poésie française au tournant des années quatre-vingt” (José Corti, 1988), a trecut drept criticul „noului lirism”.

Noțiunea de angajament sugerată uneori prin titluri („Chatila”) se regăsește convingător la poeții declarați sau practicanți catolici, precum Jean-Pierre Lemaire, la Jean Grosjean, adept al prozaismului încărcat de mistere, care, în registrul umil al poemelor scurte cu formă verticală („Le chemin du cap”, 1993), nu ezită să-l evoce pe martirul călugărilor din Tibhirine (Algeria): „s’emparer de la douleur de l’homme par un prodige de compassion infinie” (Georges Bernanos).

Nu numai angajamentul nu a dispărut la poeții din jurul anului 2000 (cum pare deseori la prima vedere), doar că ia aluri mai puțin solemne și zgometoase. Și, mai cu seamă, există alte locuri, numeroase și variate, de militantism pentru cetățenii care îl doresc. Reflecția despre limba poetică i-a condus pe majoritatea poezilor să prelucereze cu prioritate materialul poetic folosit, împotrivindu-se multiplelor recu-perări, de orice nivel, ale cuvintelor, să nu îmbrace artificial respectul persoanei umane față de comorile literaturii și față de poziția dominantă și înșelătoare pe care aceasta le-ar putea-o conferi, când, de fapt, este vorba despre altceva. Autorul construiește lumea închisă a ficțiunii sale, cetățeanul se amestecă în lume...

Astfel de idei se află în centrul reflecției despre „lirismul critic”, începute de Jean-Michel Maulpoix, director al publicației „Le nouveau Recueil”. Întărită de evoluțiile și de căutările textuale vizând specificul scriiturii poetice, poezia are datoria să se întrebe fără încetare despre ceea ce o legitimează și o particularizează, respingând orice amal-

gam care devalorizează (vezi reflecția penetrantă urmată în „Du lyrisme”, 2000, și în „Le poète perplexe”, 2002, ca și volumul de poezii „Le nom perdu”, 1987).

Lângă Jean-Michel Maulpoix îl cităm pe Antoine Emaz, cu poezia lui crispată despre viața cotidiană, cu accente profetice: „Sable”(1997), „Ras” (2001). Benoît Conort a înțeles bine mizele, nu numai literare, ale „lirismului critic”: „Le lyrisme critique, en s’efforçant de dépasser les contradictions qu’il embrasse délibérément dans son intitulé meme, s’efforce de refuser l’épanchement et l’illusion lyriques aussi bien que la célébration naive d’un sujet autarcique. Parce que sans illusion, il vise à l’autre, il instaure une poétique de l’adresse, une poétique de la voix. Le lyrisme critique n’est pas un retour au sujet omnipotent, mais un chant qui se déploie à travers la voix et, s’adressant à autrui, pose l’altérité comme une des clefs de la création. Il refuse de se laisser prendre au piège de son propre miroir. C’est dans la voix et par la voix que le sujet se constitue en être de chant,

qu’il s’adresse à l’autre vers qui le chant est tendu, hors de toute posture romantique.”

Poetică a adresei, a darului, asta pare să fie orientarea cea mai recentă a poeziei franceze.

După această scurtă trecere în revistă a direcțiilor, curentelor și tendințelor poeziei moderne franceze din a doua jumătate a secolului al XX-lea, s-ar putea schița o definiție a cuvântului „poezie”, subiectivă și circumstanțială: „une expérience radicale du sujet mettant en cause sa relation au monde et à la langue” (Paul Badin), „matière qui est à la fois celle du corps, celle du monde et celle des mots” (Michel Collot). Veritabila ei reușită ține de aptitudinea de a comunica o *prezență*, „la matière émotion instantanément reine”, pe care o evocă René Char într-un aforism – un poet imens, oracular, care și-a marcat durabil secolul, până la moartea sa (1988), prin admirația profundă și reacțiile pe care le-a suscitată și continuă să le suscite.

Dacă, după Paul Claudel, poezia, odată cu Stéphane Mallarmé, ajunsese la „absența reală”, în procesul dialectic ce neagă obiectul, „l’aboli bibelot d’inanité sonore”, se pare că mulți poeți de astăzi se străduiesc să sesizeze prezența reală, a obiectului ca și a persoanei, prin mijloace proprii și originale, ce merg de la extrema simplitate la excesul cel mai luxuriant. Este o dovadă de maximă sănătate a poeziei de astăzi, în ciuda legilor unei piețe care nu este făcută pentru ea...

Gheorghe IORGA

• Mari Bucur – Florile pământului

Dumitru Augustin DOMAN

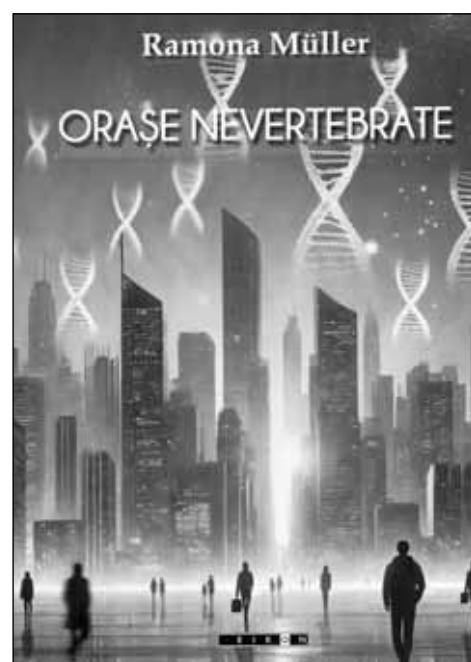
Alegorii postmoderne

De pe clapeta volumului *Orașe nevertebrate* (București, Ed. Eikon, 2025, prefată de Paul Aretzu), aflăm că Ramona Müller este autoare a încă nouă cărți de poezie și proză, deci are experiență de scris, experiență evidențiată de prezentele poeme. Ceea ce nu înseamnă că a ajuns la rutină; dimpotrivă, timbrul liric este unul vădit proaspăt și original. Textele au semne evidente de talent nativ, dar sunt și atent elaborate, dezvăluind la autoare o cultură poetică temeinică. În plus, poeta are știința structurării unui volum, acesta fiind unitar tematic, dar și valoric, fiecare poem fiind rotunjit, fără cuvinte în plus, fără lungimi liricoide, încadrându-se într-un ansamblu echilibrat. Discursul liric este unul neutru spre senin, fără tonalități foarte grave, necum prăpăstioase. Se poate scrie, iată, și pe un ton dacă nu entuziast, măcar împăcat cu sine.

Aș zice că principala figură stilistică pe care-și brodează poeta textele este un fel de alegorie (post)modernă, în care dimensiunea fizică, reală trece într-una metafizică, cât și înapoi, spre o realitate mecanicist-tehnologică, această navetare dând un oarecare farmec insolit cărții: „azi gările au chip de îngeri staționari / impiecat de

mișcare / pe cale de dispariție și el / gestionează o casă migratoare / călătorim cu un pașaport de idei”. Peisajele citadine deja nu mai seamănă cu cele ale debutanților optzeciști de la Căminul de Luni. Cotidianul orașului se etalează între sentimentalism și ironie, sugerând că ironia nu exclude sensibilitatea intimă, poeta neîn-sistând, cum te-ai aștepta, la descrierea neapărat manifest-revoluționară a poluării cunoscute a centrului petrolifer, preferând poezia de notație mai senină: „cât de normal este să locuiești în orașul / în care Nenea Iancu îi face cu ochiul Îngerului blond? / copilăria mi s-a făcut mare în Republica Ploiești / mai târziu a plecat la plimbare pe Bulevardul Castanilor / încremenit în așteptarea pașilor / în stație tinerețea este doar o figură de stil / în troleul 44 imbulzeală / o doamnă de vârstă a treia / cu privirea / unui provincial proscris / parcă abia ieșită din confesional / trece de zona de surescitare”.

Dar, ce se mai întâmplă prin spectacolul orașului... nevertebrat? „un orb pictează balconul etajului 5 / și visează că oamenii încă nu dorm / de pe stâlpii de iluminat coboară / o lumină străvezie”; „un tren se ascunde după un alt

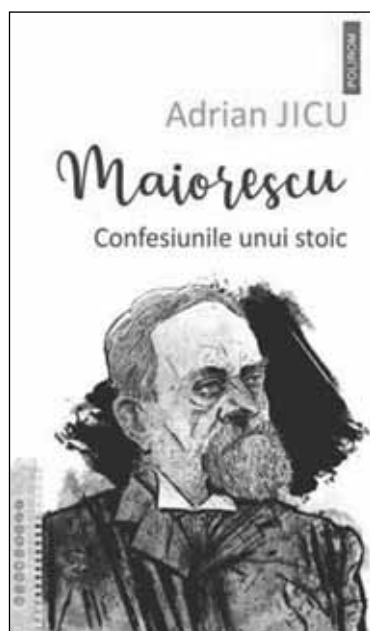
tren / un oraș se divide în alt oraș / omul se joacă de-a v-ați ascunselea într-o păpușă matrioska / cu chatgpt”; „fiecare om este o silabă / din cartea orașului”.

Închei aceste rânduri cu citarea integrală a unei poezii antologice, o poezie despre metamorfoză, *cum se naște poezia*: „imaginează-te omidă / într-o grădină de flori / n-aș vrea să te calc / să te strivesc nepăsător / relaxează-te / situația asta nu va dura prea mult! / doar până când vei experimenta / exagerările și avantajele / veșmântului în care frumusețea te așteaptă // ești minunată când zbori!”

vox humana

Marius MANTA

Prin viața lui Titu

'50, Maiorescu este trimis și astăzi în exil, învinuit când de convingeri radicale, când de un soi de neoconservatorism despre care unii cred că ar trebui înfierat fără ezitare. Împinsă *extra muros*, filozofia estetică a lui Maiorescu e arătată cu degetul ca nefiind într-un raport de complementaritate cu textele noilor canoane. Și totuși...

Moștenirea lui Titu Maiorescu nu se va fi încheiat! – adevăr susținut implicit și de noul docu-roman scris de Adrian Jicu, *Maiorescu. Confesiunile unui stoic*, apărut în colecția de succes „Biografii romanțate” a Editurii Polirom. O carte care face un dublu serviciu, deopotrivă „subiectului aflat sub lupă”, cât și cititorului de acum care, cel mai probabil, avea nevoie de un alt unghi ori de alte filtre pentru a-l simți pe Maiorescu mai... credibil, mai aproape. Nu aș vrea să fiu înțeles greșit: teza autorului nu este aceea de a demitiza personalitatea cu orice preț, ci de a o scoate din sfera unor automatisme anchilozate, de a o reda pur și simplu vieții.

Narativ, arhitectura nu e complicată. Avem de la primele pagini un Maiorescu dispus să-și „revadă” propria viață, să mărturisească deopotrivă sușurile și aspectele mai puțin fericite ale unei existențe destul de încercate. Autodeclarat mai degrabă ateu (dar nu trebuie să-l credem pe cuvânt), confesiunea se derulează în fața unui preot și descoperă episoade ce vor naște multiple comentarii. În fapt, motivul declanșator al întregului proces se leagă de conștiințizarea bătrâneții: „Mă uit uneori în oglindă, părinte, și văd un bătrân cu părul albit și cu pielea obrazului zbârcită. Bătrânelul ăsta, care mă

privește de dincolo de sticlă mirat, a prezidat consilii de miniștri, a perfectat tratate politice, a fondat instituții moderne, a ținut discursuri memorabile în Parlament sau la Academie, a format generații de studenți și a câștigat procese răsunătoare... Iar acum? Acum, trupul i s-a împușcat și a rămas o umbră palidă a omului de stat de odinioară”. Devenit mai degrabă neputincios, mintea îi rămâne vie și are tăria să admită: „Bătrânețea e singurul sfetnic cinstit, părinte. În ciuda neajunsurilor ei, are acest merit. Tineretea te amăgește, bătrânețea alungă amăgirile. Iar neputințele trupului ne arată cine suntem cu adevărat... Un boț de humă, o bucată de lut”. Un pretins ateu în fața unei figuri clericale, poate un ultim efort de împăcare cu Dumnezeu. O „ecuație” relativ simplă și perfect plauzibilă. Dar un tip de raportare ce ar trebui privit, altfel, și cu instrumentele psihanalizei. Chiar și pentru un ateu convins, figura preotului poate activa arhetipuri adânc înrădăcinate în inconștientul colectiv, așa cum le-a definit Carl Gustav Jung (bătrânul confesor, înțeleptul, părintele care poate oferi siguranță sau, dimpotrivă, șansa unei noi validări). Activarea acestor arhetipuri poate deschide porți către zone ale psihicului care, în mod normal, sunt suprimate sau ignorate de conștiința atee. Mai mult sau mai puțin paradoxal, contextul sacru poate reduce barierele defensive și permite accesul la conținuturi emoționale și morale profunde. Actul de a mărturisi, indiferent de convingerile religioase, este în esență un proces de catharsis. Vorbirea deschisă despre greșeli și vină, mai ales în fața unei figuri percepute ca neavând prejudecăți impuse de mofturile societății (sau a cărei judecată este filtrată prin promisiunea iertării), permite o descărcare a tensiunilor psihice acumulate. Din punct de vedere psihanalitic aceste „greșeli” pot fi reprezentări ale unor conflicte interioare nerezolvate, ale unor culpabilități inconștiente sau ale unor fapte reprimite care au generat anxietate sau nevroze. Mărturisirea aduce aceste elemente la suprafață, facilitând o eliberare emoțională. Iar autorul își face timp pentru a „înregistra” seria acestor culpabilități. Sunt episoade în volum care, fără doar și poate, vor surprinde; ba

chiar vor naște antipatii profunde – legătura „accentuat afectivă” cu propria soră, acesteia urmându-i celelalte relații mai mult sau mai puțin pasagere. Avem portretele destul de fidel construite ale soților, cel mai adesea într-o caldă „cromatică”, dar și apariții spectaculoase, siluete cu atitudini incitante ce trezesc orgoliul și dorințele bărbatului pentru ca, la final, acesta să declare răspicat: „Sunt septuagenar, părinte, dar n-am reușit să pricep de ce-și închipuie femeile că te pot lega printr-un copil, că odată căsătorit ești proprietatea lor și trebuie să accepți nu doar un inel pe deget, ci și lanțul pe care ți-l leagă de gât...” Iar mai apoi – sau poate în primul rând! – e și imaginea tatălui, deloc blândă, care naște sentimente opuse, mai degrabă confuze. Tăcerile „absolute” ale tatălui și chiar tabloul unei căsnicii deloc fericite: „Noi n-am avut nicio dată parte de așa ceva, părinte... Nu mi-l pot imagina pe tata ciopind cu brișca un lemn sau modelând lutul. [...] Nuuu! N-avea el timp de prostii! El era profesor de istorie și luptător pentru cauza românească, iar copiii lui trebuiau crescuți în același spirit... Descendentă din neamul ardelenilor Maior, mama n-a avut tăria strămoșilor săi și s-a lăsat condusă de tata, care i-a luat până și numele. [...] Așa mi-o amintesc pe mama, mereu preocupată să nu greșească, cu sabia deasupra capului, iubindu-ne cu măsură...”

Desigur, toate acestea reprezintă doar un palier. Un palier ce va fi completat de altele, cu roluri diferite, cu alte măști. În volum, Adrian Jicu reușește un Maiorescu rotund, contrapunctând episoade cunoscutute cu cele mai puțin ieșite „în lumina reflectoarelor”. Sunt grozav de bine strunite și paginile ce refac activitatea de la *Junimea*, care surprind legăturile pe care Maiorescu le-a avut fie cu Vasile Alecsandri, fie cu Eminescu ori Creangă – iar exemplele pot continua. Apoi „cazurile” în care a intervenit, relațiile pe care le-a construit („Relațiile au fost, pentru mine, esențiale”). Desfășurând șirul mărturisirilor în forma unei cronologii răsturnate, suntem martorii anilor grei de tinerete din perioada studiilor la Academia Theresiană, a unui duel cu Stătescu (câți și l-ar fi imaginat pe soborul Maiorescu mânuind un pistol?) ori asistăm

la momente de grație, precum cel de la Koln, acolo unde, stând în fața Catedralei, (încă) tânărul Maiorescu înțelege sensurile cele mai profunde ale frumosului (pentru ca aceeași imagine a Catedralei să revină imperial spre sfârșit, când ni se punctează în narațiune momentul pierderii auzului): „Înălțându-mi ochii, m-a lovit o senzație stranie, un vertij inexplicabil. M-am așezat pe o bancă și mi-au trebuit minute bune să-mi revin din acea stare ciudată, amestec de amețală și beatitudine. Așa ceva nu mai trăisem vreodată. Auzisem de acest edificiu impunător, însă realitatea întrecea orice închipuire. Am avut, atunci, revelația Frumosului”.

Toate aceste abilități organizatorice ale faptelor epice nu mă surprind. Îl știam pe Adrian Jicu din *Iorgu*, îi citisem toate volumele anterioare; aici voi aminti în special de *Coordonate ale identității naționale în publicistica lui Mihai Eminescu. Context românesc și context european, Mon Cher Basile. Eseu despre identitarul lui Vasile Alecsandri*. Și datorită lor autorul se „mișcă” cu multă pricepere, pregătirea acestora asigurându-i o cunoaștere aprofundată a perioadei. Are această capacitate rară de a se face înțeles și plăcut în fața mai multor categorii de cititori. Scrisul său este viu, deloc parodic, însă plin de un ludic temperat, în stare de a problematiza, de a „desface” chiar sub ochii lectorului aproape toate coridoarele unei vieți. Citindu-l, vezi cinematic, ești într-un soi de performance care dă subiectului credibilitate. Revin: ceea ce întreprinde Adrian Jicu se desfășoară cel mai adesea in vivo, capacitându-l pe celălalt, invitându-l la reflexie, poate – de ce nu? – la a căuta mai departe... Abia acesta e marele plus al prozatorului și criticului literar (ordinea e subiectivă): acela de a trezi interesul, de a așeza o lectură la granița dintre mai multe științe, de a da un nou start. Criticul literar/prozatorul/profesorul Adrian Jicu ne spune ce și cum mai merită privit, orientează contextualizând și ne dă un Maiorescu de care aveam nevoie, pentru că și el crede, sunt convins, că Maiorescu nu poate rămâne în colbul uitării. De altfel, la aceeași anchetă a „Convorbirilor”, nota: „Nu știu dacă problema canonului estetic se pune în termeni de actualitate... Mai degrabă, de utilitate. Iar din acest unghi, criteriul estetic rămâne esențial pentru funcționarea sistemului literar. El și-a demonstrat viabilitatea & fiabilitatea de-a lungul vremii, dincolo de schimbările de climat politic, social sau cultural, și a rezistat, binișor, încercărilor de ideologizare sau de confiscare” („Convorbiri literare”, nr. 5, mai 2021).

conexiuni

Ștefan RADU

Urâtul, de tot râsul!

Un proverb olandez spune că „umorul este uleiul din lampa vieții noastre”. Probabil că specia umană n-ar fi supraviețuit dacă nu ar fi avut abilitatea de a zâmbi chiar și în timpul Marelui Potop! Charles Dickens a evaluat extrem de concis rostul glumei: „Umorul ia lumea așa cum este ea; nu caută s-o îmbunătățească sau s-o învețe, ci încearcă s-o suporte cu înțelepciune.” Cuvântul-cheie este *înțelepciune*. Pentru că umorul nu este nici hăhăială suburbană, nici băscălie de birt.

Cine are cont pe rețelele sociale probabil că s-a „intersecat” (virtual) cu diverși „artiști” de *stand-up comedy*, o specie de comedianți care taxează (cu sume frumușele și adesea nefiscalizate) superficialitatea și prostul gust al unui public mare amator de glume porcoase și povești sexuale jalnice. Unul („vedetă” într-un sitcom cu mare audiență!), în majoritatea spectacolelor sale, povestește despre flatulențele cu care „poluează” pe unde trece: în lift, la cinema, în magazine și – bineînțeles! – acasă, în mijlocul familiei. Și lumea, în sală, râde! Mă întristează la gândul că Feodor Mihailovici Dostoievski credea că „umorul este agerimea spiritului”...

Mai este o domnișoară la care, în scheciurile sale, principalul subiect este continua insatisfacție sexuală trăită cu diverși parteneri. De asemenea, pare interesată să afle de la public amănunte despre noile „tehnici” de a face amor. Și lumea din sală se distrează copios! „Artista” asta ar face un duet excelent cu un bucovinean cu prenume importat, foarte în vogă pe scenele din provincie. El, în orice împrejurare, își laudă organul sexual! Pare a fi principala sa sursă de inspirație pentru glumele „livrate” publicului iubitor de umor. În comparație cu „creațiile” acestui ins, textele criticatelor „melodii” trap par a fi rugăciuni la mănăstire! Într-un asemenea context, probabil că Albert Camus ar fi găsit un alt sens zicerii sale: „Fantezia le este dată oamenilor ca o despăgubire pentru ceea ce nu sunt, iar umorul pentru ceea ce sunt.”

Stand-upul nu-i o invenție recentă. A apărut în urmă cu aproape două secole, în Statele Unite, ca divertisment în cluburi obscure, și a fost practicat de amatori și aspiranți la statutul de actori. Mai târziu, studiourile de radio și televiziune s-au umplut cu „vedete în devenire”. În memoria publicului au rămas doar cei cu adevărat talentați.

Românii iubesc umorul de calitate. Nu poate fi uitat marele actor Mircea Crișan, care a dat conținut stand-upului, punând în valoare întreaga sa moștenire genetică: autoironia, pe care doar în glumele evreilor o întâlnești! Și rămân de neuitat accentele oltenesti ale lui Amza Pellea, cel care a dat viață unui personaj fabulos: „nea Mărin”! Apoi avem un băcăuan, Doru Octavian Dumitru. El a definit în stil propriu acest gen de comedie. Altfel spus, toți „glumeții” care înșiră la microfon înjurături, povești obscene și bancuri de șantier ar fi avut de unde să învețe și să înțeleagă un fapt simplu: avem nevoie de artă ca să scăpăm, uneori, dintr-o realitate de care suntem sătui. Karl Rosenkranz (autorul lucrării „*Aesthetik des Hablichen*” – „*Estetica urâtului*”, apărută în 1852) a dat definiția perfectă: „Urâtul există numai ca negație a frumosului; frumosul este un dat absolut, iar urâtul unul relativ”. Mitocănie și violență întâlnim la tot pasul, când ieșim din casă; de ce ar trebui să mai plătim un bilet pentru un „spectacol” în care vedem și auzim aceleași mizerii cotidiene?! Dacă vreți să aflați ce este ironia adevărată, scriitorul englez Gilbert Keith Chesterton ne îndeamnă să începem cu primul capitol din Biblie: „Dumnezeu are umor. Altfel nu l-ar fi făcut pe om”. Privind la unii „stand-upiști”, mai că te superi pe Creator!

Irepetabil

nimeni nu mai are timp
de privit cerul și-un răsărit
ce nu se va mai repeta
ziua aceasta în toată măreția ei
e un dar pe care ți-l face
Dumnezeu – irepetabil

dacă ai putea înțelege
că toate întâmplările care se repetă
te țin captiv într-o neputință
despre care ți s-a spus că e singura
plasă de siguranță căci nu e așa
păianjenul se simte propriul stăpân
până când vin sărbătorile și-o apucă
damblaua curățeniei generale
pe stăpâna casei

cu această realitate la maxim – manelele
au trecut pe plan secundar
între două breaking news și-o înghițitură
mică de cafea – s-a scumpit al dracului
poc! s-a zis cu tine
libertatea ta de păianjen e definitivă
și irevocabilă fără parastas și colivă
pânzei țesute în jurul tău îi vine de hac
un aspirator din vremea lui pazvante
burdușit de praf dar cu frac
încă mai trage – hai mai gustă
un pic de cafea cu caimac

parcă n-ai făcut curat
de vreo trei decenii jumate
așa s-a așezat praf și păianjeni
pe la toate colțurile și peste toate
bucuriile tale mărunte pentru care
ai plătit cu vârf și îndesat
și celor ce nu se dau duși
și celor ce se vor unși
repetiția e mama învățaturii ți se spunea
între două pauze și-o acadea
ai repetat și-ai tot repetat ca s-ajungi
cel mai neînsemnat dintre nibelungi

au spus că vor fi averse la timpul probabil
cum probabile sunt toate întâmplările
deghizate fardate măsluite impecabil
cât să crezi că tu ai rolul principal
doar răsăritul acesta e singurul dar
pe care ți-l face Dumnezeu – irepetabil...

Premieră

ce mai e prin întâmplările tale
ce se mai vinde ce se mai cumpără
au început reducerile la brandul de țară
acum e ideal să-ți cumperi sandale
poate chiar o rochie neagră de seară
se-anunță o stagiune de mare succes
piese vechi piese noi – vei avea de ales

știi știu vine iarna s-au dublat toate
întâmplările de care depindem
apă-gaze-curent chiar peste poate
pâinea noastră cea de toate zilele
sunt în stare s-o scoată chiar din rugăciune
are mulți carbohidrați și îngrășă
ne putem ruga dar fără pâine

te sfătuiesc să-ți cumperi câteva întâmplări
din evul mediu sau înainte de renaștere
pentru iarna aceasta care ne va lua
ca mai toate viiturile – prin surprindere
hazardul își trimite dronele să fim informați
în timp util prin inefabilul ro-alert
despre viitorul strecurat în prezent

se pune în scenă o piesă de mare succes
cu răsnet amplu peste generații
s-au comandat aplauze multiple vibrații
discursuri apetisante de stârnit imaginația
decorul e inedit – roata are un singur sens
chiar și turnul din Pisa s-a oprit din înclinație
trecutul reînvie mai ceva ca Lazăr – cu grație
nu rata premiera – chiar e de mers!

Nela
ENE

Scrisoare deschisă

Domnule copac v-am citit ultimul studiu
despre efectele anti-aging ale îmbrățișării
recunosc impactul a fost devastator
m-am apucat să strâng semnături
să figurați în guinness book drept salvator
copleșită de viziunea dumneavoastră
conform căreia fiecare atingere își descarcă
ampronta direct în ADN-ul nostru modificat
de ultima pandemie care ne-a cam închis
gura – așa cum închidem noi acum ochii

inimioarele alea albastre cu dedicație
ne-au cam anulat respirația gură la gură
nici vorbă de-mbrățișări sau pupătură
poate doar așa pe la spate în mare secret
și-n văzul lumii doar pe biete coate
într-adevăr pe ici pe colo
s-a mai murit de la prea mult infinit
s-au mai umflat câteva conturi
cu anii luminează ce sunt pe cale să vină
doar în astral – cum este normal

și-acum domnia voastră propuneți concret
după lungi cercetări – se pare –
cea mai teribilă formă de îmbrățișare
un fel de coaliție între rădăcini unele – fie
vorba între noi – de-a dreptul putrezite bine
(noroc de pământul care încă le ține)
și-un trunchi însemnat frumos și vânjos
care le monitorizează excesul de sevă
și-o transferă într-un cont de rezervă

nu mă-nșel și n-am nicio îndoială
într-o zi se va da socoteală pentru cine
sunt ramurile suspuse și deloc puține
și-n ADN-ul cui vor descărca neștiutoare
cea mai anti-aging îmbrățișare...

Infinitul dintre două mâini

măreția acestei lumi nu înseamnă nimic
dacă undeva o mână acerbă
trasează hotare între oameni și păsări
separați de tranșee unde doar lacrima
mai ține de foame de sete de frig...

măreția acestei lumi se zbate
în brațul cu o mie de mâini a unui prooroc
care încă botează în numele cui și pe cine
în sângele din șanțurile istoriei deșarte
sigilată în diplomatul cu butonul „stop”

măreția acestei lumi se sfârșește
în ultimul suspin al pruncilor uciși mișelește
într-o repetabilă și-nsângerată Erimateea
în ultimul strigăt al mamelor fără nume
pe care Dumnezeu le alintă - f e m e i a...

măreția acestei lumi?
este infinitul dintre două mâini
care descântă lumina din ochii voștri
să vă vindece de vise urâte și monștri

măreția acestei lumi?
este infinitul dintre două mâini
poartă a vieții între două suspine
unde doar iubirea intră și iartă
frământă și naște și plânge
și rămâne rămâne rămâne...

Burse de studiu

Nu apariția omului, ci a perechii
mă supermiră, nu floarea,
ci albina, nu apa, ci curgerea ei.
Ochiul Lui zice: te iert!
Iar iertarea Lui mă arde.
Nu mă întreba de ce!
Pe toate le pot face altfel!
Numai cu mine mă port
precum m-aș purta
cu Dumnezeu meu,
dar nu sunt oare stăpân mie?
Cel care m-a făcut nu-i gândul,
tatăl nebunilor?
O geamandură se apropie
de țarm și mă strigă
cu numele ei!

Pasărea de câmpie

Aveam o dropie mândră-bălaie,
se spăla-n iarbă, înota-n ploaie.
Era atât de frumoasă și de bună,
trecea poleită sub lună.
Iată, ziceam, ce dropie blândă,
o pasăre care-și cere osândă.
Curgea tristețea prin penele ei,
iar ochii-i semănau cu ai mei!

• Mari Bucur – Amintirea unui loc drag

Cândva în Ming

Sunt urât ca un bronz
din dinastia Ming.
Dar cine știe cât de frumos
este un bronz din Ming!
Și că *fugu* înseamnă
reîntinerire.
Minune. Moare
reîntinerirea asta prin arta pietrei!
Și acum Adam o pictează pe Eva.
El nu-și va termina opera
niciodată și abia după aceea
Eva își va aduce aminte
de prima ei dragoste.

Spre Ribicioara

Există un meșter în Ribicioara
care mi-a închipuit
cărțișoara, din lemn,
din pământ și din apă,
cu ochi, cu sprânceană
și pleopă.
În loc de mâini i-a pus
ramuri verzi, mișcătoare
și două aripi în loc
de picioare.
Îl cheamă Răzvan
și fiecare carte a lui
bate pieptul uitării în cui.

Minunea cu rugul

Ea a fost condamnată la ardere pe rug
din porunca regelui, n-a avut drept
să se apere, iar oamenii răi au lovit-o
cu pietre de plăcerea lor.
Rugul n-a vrut să se aprindă
și regele s-a speriat și a lăsat-o
în voia Domnului.
Vrăjitoarea l-a vindecat pe rege
de-o boală de piele și s-a bucurat
toată familia. Semenii ei
au făcut-o sfântă, iar rugul,
în sfârșit, s-a aprins.

Garcilaso de la Vega

Sonete

Destul de puțin cunoscut la noi, Garcilaso de la Vega (1501-1536) este unul dintre numele cele mai de seamă ale Secolului de Aur spaniol. Alături de prietenul său Juan Boscán – însă cu mai mult talent decât el –, acest mare poet va rămâne în istoria literaturii drept cel care a încetățenit în lirica spaniolă sonetul petrarchesc și, odată cu dânsul, versul endecasilabic în sine. Îi sunt atribuite 38 de sonete, dintre care se înfățișează aici cititorului numai cinci, alese nu atât după criteriul valoric, cât în virtutea mai marii lor apropieri de cursivitatea năzuită de traducător. Ediția bilingvă a sonetelor sale complete este în curs de apariție la Editura Humanitas, în cadrul colecției Biblioteca Hispanică a Institutului *Cervantes*, coordonată de Mianda Cioba.

Traducere și prezentare de
Alexandru M. CĂLIN*

Sonetul III

Pământ am pus între noi doi și mare;
De binele de care-avusem parte
Fugind pe zi ce trece mai departe,
Trecut-am limbi, și datini, și popoare.

Întoarcerea, de-acum, prea grea îmi pare
Și câte leacuri caut, sunt deșarte –
Poate-n afara zilei când, prin moarte,
Voi înceta să simt orice-ntristare.

Eu, doamnă, pot răbda orice durere
Dacă vă văd sau dacă sper la asta –
Cât timp îmi pot păstra speranța vie!

Dar dacă nu vă văd, să prind putere,
Doar moartea-mi mai e leac. Și nici pe-aceasta
Nu-mi e permis s-o chem la mine, mie.

Sonetul IX

Fiindcă trăiesc, deși-mi sunteți departe,
Simt că jignesc iubirea ce mă ține
Legat de voi, dar și supremul bine
De care-aveam în preajma voastră parte.

De gândul morții, tot ce mă desparte
E că, murind, m-aș văduvi pe mine
De binele ce pot spera că vine –
Și trag când înspre viață, când a moarte.

În lipsa voastră, gândurile mele
Sunt puse așadar mereu pe ceartă;
Nu știu, de răul lor, ce mă voi face
Când văz că se tot luptă între ele,
Și zi, și noapte, cu atâta artă,
Că doar în chinul meu par să se-împace.

Sonetul XI

Frumoase nimfe, locuind sihastre
Pe fundul unor râuri adâncate,
În locuinți din pietre nestemate
Ce au columne din cleștar pilastre,

Voi, care ba în țesături măiestre
Și astfel de lucrări stați cufundate,
Ba vă istorisiți, ca-ntre surate,
Viețile și dragostele voastre,

Dac-ați nălța bălăiele căpșoare
Ca s-ascultați o clipă neajunsu-mi,
Nu ați răbda mai mult, așa îmi pare,

Căci ori n-ați mai putea privi la plânsu-mi
Ori eu la voi m-aș scobori-n izvoare,
În râu de lacrimi prefăcut eu însumi.

* Alexandru M. Călin este semnatarul celei mai recente traduceri în limba română a poemelor epice shakespeariene *Venus și Adonis*, *Violarea Lucreției* și *Jeluiirea unei îndrăgostite*.

Platformă de dialog cultural, din „Sarea pământului – familia, prietenii, cartea“

Sub semnul polivalenței simbolice a lui Vasile Alecsandri – scriitor, diplomat și constructor de națiune –, Reuniunile Culturale *Alecsandriada*, ca manifestare anuală, se constituie într-o matrice hermeneutică prin care se revelează nu doar o istorie literară, ci și o formă vie de continuitate axiologică în mentalul colectiv al Bacăului educat, memorativ și creativ. Conceput interdisciplinar, evenimentul coagulează vectori culturali divergenți, articulând discursuri lirice, eseistice și pedagogice într-un ethos al excelenței academice. Această convergență de energii intelectuale în jurul unei figuri emblematice nu este o simplă rememorare anacronică, ci o tentativă de reconfigurare a memoriei culturale printr-un gest de nouă valorizare a literaturii naționale. Anul acesta ținta întâlnirilor a fost orașul Târgu Ocna, plin de o istorie culturală impresionantă.

Într-o epocă în care reperele culturale sunt adesea supuse uitării sau convertirii în decor festiv superficial, *Alecsandriada* 2025, amplasată simbolic într-un spațiu al profunzimilor minerale și al memoriei colective, transcende dimensiunea omagială, devenind o topografie a identității culturale locale: trecutul se metamorfozează în reper pentru viitor, creionând o viziune de ansamblu care să permită promovarea împrejurimilor Bacăului.

Acțiunile desfășurate în incinta Colegiului Național „Costache Negri”, la Centrul Cultural „Ion Talianu”, în galeriile Salinei sau în vetrele de memorie ale familiilor Alecsandri – Cozoni, dar și la Măgura Ocnei au configurat un arc simbolic între cuvânt și rădăcină, între creație și comunitate. De la evocarea personalităților formative precum Ion Frunzetti și Elena Cozoni, până la recitalurile literare și lansarea medalei comemorative *Costache Negri – Elena Negri*, programul a funcționat ca o veritabilă scenografie a memoriei colective. S-au împletit componentele memoriale, artistice și științifice și s-a reactivat funcția educativă a literaturii în dialog cu tinerele generații. Prezența elevilor, studenților, masteranzilor, doctoranzilor, profesorilor, cercetătorilor și scriitorilor în același cadru dialogic, alături de istorici literari și

„Alecsandriada” – ediția a IX-a

Ce au în comun sarea, poezia și prietenia culturală? „Alecsandriada” a dat un răspuns neașteptat. Cineva a numit orașul Târgu Ocna pentru perioada 5-7 iunie 2025 „inima Moldovei culturale”. A fost perioada în care s-a desfășurat o nouă ediție a unui eveniment cultural de acum tradițional. Reuniunile Culturale „Alecsandriada” au fost organizate de Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, în asociere cu Consiliul Județean Bacău și cu sprijinul Primăriei și al Consiliului Local Târgu Ocna. Implicații energice în organizarea și buna desfășurare a evenimentelor au fost conf. univ. dr. Ioan Dănilă, președintele Societății Cultural-Științifice „Vasile Alecsandri”, și dr. Dumitru Brăneanu, președintele filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România, dar și Cristian-

critici consacrați, a facilitat o rețea intergenerațională de revalorizare a canonului și a stimulat o receptare critică multiplă. Astfel, între sarea pământului, ca element fizic, teluric și simbolic, și sarea spiritului, reprezentată prin carte, prietenie și vocația culturală a familiei, această ediție a *Alecsandriadei* reafirmă, prin fiecare voce, medalie, manuscris sau evocare, dreptul la continuitate, la apartenență și la o memorie literară activă.

Prima zi a fost un preambul logistic, dar și act inaugural de comuniune intelectuală, prin care spațiul orașului Târgu Ocna este transformat într-o polis al spiritului, invitații devenind actori ai unei liturghii culturale, cu un discurs propriu, integrat organic în țesătura evenimentului. Astfel școala redevine templu al memoriei, iar liceenii, martori și moștenitori ai unei genealogii culturale (Gabriela Adameșteanu, Daniela Caurea, ca să dăm două nume de târgocneni). „Un performer al scrisului – Viorel Savin”, fost elev al Colegiului, aduce în atenție ideea memoriei vii, întrupate, care nu trăiește doar în texte, ci în destinele celor care revin ca mentori. Prezența acestuia atestă un circuit valoric regenerativ: de la elev la scriitor consacrat și din nou către tineri.

Tema centrală, „Sarea pământului – familia, prietenii, cartea”, oferă un cadru semantic tripolar, în care dimensiunile

Aurelian Ciubotaru, primarul orașului Târgu Ocna, și Anda Păun, funcționară în cadrul aceleiași primării.

Tema ediției a fost „Sarea pământului – familia, prietenii, cartea”, iar evenimentul a inclus colocvii, expoziții, prezentări de carte și publicații, precum și momente artistice. Și iată cum sarea, simbol al orașului Târgu Ocna, a găsit un numitor comun cu poezia, literatura, cultura și prietenia. Cineva se plângea în această perioadă că în Bacău a fost o lansare de carte și au fost prezenți doar șase oameni. Ei bine, explicația e clară: toți ceilalți se aflau la Târgu Ocna, la „Alecsandriada”. Scriitori, directori de reviste culturale, președinți de asociații și fundații culturale, profesori, elevi, istorici literari și visători cu ochii deschiși participau la un eveniment ce a căpătat de-a

lungul timpului o tot mai mare anvergură și un tot mai mare impact. Nu au fost doar scriitori și oameni de cultură din Bacău și Târgu Ocna, ci și din București, Constanța, Ploiești, Iași, Focșani, Galați, Suceava, Râmnicu Sărat, Piatra-Neamț, Târgoviște, Buhuși, Odobesti, Târgu-Neamț ș.a., ce au creionat pe harta unei mari zone a Moldovei un web cultural, o rețea de comunicare și prietenii culturale. O mențiune specială pentru invitatele din Cernăuți și Chișinău.

Citind pagina dedicată evenimentului, poate vei descoperi, drag cititor al revistei „Ateneu”, figuri ce îți sunt cunoscute, ale artei și culturii. Și n-ar fi de mirare dacă te vei descoperi și pe tine, în caz că ai participat la prezenta ediție a „Alecsandriadei”. (Dan PERȘA)

Vilică Munteanu) și dimensiunea afectiv-performativă, prin evocări, recitaluri și intervenții artistice. Această structură hibridă, care articulează textul, memoria, obiectul cultural și trăirea vie, ne-a introdus într-un „spațiu al densității culturale”, în care fiecare gest devine act de recuperare, de fidelitate și de proiecție simbolică în viitor.

Ziua a doua a cunoscut trei teme: personalități și genealogii ale valorii, spații ale memoriei locale (biblioteci, salină, monumente) și respectiv vocea poetică – ritualul colectiv al creației contemporane. Sesiunea dedicată lui Ion Frunzetti (fost elev, strălucit, al unității-gazdă: Școala Gimnazială Nr. 2 Târgu Ocna) inaugurează ziua sub semnul datoriei față de memoria locului. Este evocat (de către elevi și cercetători: Corneliu Stoica,

Iulian Bucur, Dan Sandu, Ioan Dănilă) nu doar ca istoric de artă și spirit erudit, ci și ca figură arhetipală: fiu al unei descendențe din familia Alecsandri, Ion Frunzetti e o punte între istoria personală și cea națională, între sat și București, între tradiție și modernitate. Cu toții au dat dreptate istoricului Corneliu Stoica de a asista într-un viitor proximal la botezul *Școlii Gimnaziale „Ion Frunzetti” Târgu Ocna*. Prezentarea acestei filiații este deosebit de valoroasă din punct de vedere identitar, întrucât arată cum o școală de provincie devine matcă formativă a unei conștiințe culturale majore. Spațiul didactic este astfel repus în drepturile sale de laborator al spiritului, în contra tendințelor de desimbolizare a educației.

Palmaresul Reuniunilor Culturale „Alecsandriada” – IX

- Premiul Național „Vasile Alecsandri” *Opera omnia* – **Viorel Dinescu**
- Premiul Național „Vasile Alecsandri” pentru Poezie – **Alexandru-Ovidiu Vintilă**
- Premiul Național „Vasile Alecsandri” pentru Proză – **Viorel Savin**
- Premiul Național „Vasile Alecsandri” pentru Critică și Istorie Literară – **Valeria Manta-Tăicuțu**
- Premiul Național „Vasile Alecsandri” pentru Performanță Publicistică – **Revista „Ateneu”**
- Premiul Național „Vasile Alecsandri” pentru

Promovarea Culturii Românești în Bucovina de nord și Basarabia – **Cristinia Paladian** (Cernăuți)

- Premiul Național „Vasile Alecsandri” pentru Management Cultural – **Ion Machidon**
- Premiul Național „Vasile Alecsandri” pentru Promovarea Istoriei Locale și Regionale – **Corneliu Stoica**

Juriul: Petronela Apopei, Florentina Stanciu, Cornel Galben (președinte)

Sponsor: Evergent Investments

Am coborât la 240 de metri sub nivelul mării, pentru a pune încă o cărămidă la ceea ce Ștefan Plăiașu visează de ani buni a fi *Biblioteca din Salină*. Decizia de a aduce cuvântul sub pământ e o hierofanie literară: cartea, ca obiect viu, se refugiază în adâncurile telurice pentru a-și găsi rădăcinile și pentru a fi redescoperită ca materie profundă, nu superficială. Parcurgem un itinerar hermeneutic: labirintul subteran devine simbol al istoriei culturale care se construiește stratificat, prin acumulări, tăceri și revelații. Remarcabile sunt prezentarea de carte a preotului Petru Roncea și a revistei „Sarea pământului”, precum și a altor tipărituri, dar și „Vocile de AED pentru Alecsandri”, care sugerează un circuit afectiv și literar între tradiție și actualitate.

Evenimentele se mută din nou la Centrul Cultural „Ion Talianu”, pentru sesiunea „Vocea târgocenilor”, o platformă de afirmare a noii generații literare, coordonată de profesoara Georgeta Nechita-Burculeț. Decernarea premiilor Reuniunilor Culturale e un moment de instituționalizare a valorii, de consacrare simbolică, oferind o reconfortantă încredere în ideea meritului într-o epocă deseori devalorizantă. De asemenea, lansarea medaliei „Costache Negri – Elena Negri” adaugă un strat memorial subtil și valoros: nu este un obiect decorativ, ci un artefact de memorie afectivă și culturală, prin care dragostea, politica și literatura se reîntâlnesc în aur și argint simbolic.

Ziua de sâmbătă stă sub semnul reculegerii, al sacralului și al memoriei istorice, plasând manifestarea într-un registru de ritual colectiv de revalidare a valorilor comunitare, marcând astfel încheierea manifestării nu printr-o stingere, ci printr-o ridicare în verticală a sensului. Slujba religioasă oficiată la Biserica „Buna Vestire”

Răducanu Târgu Ocna pentru membrii familiilor Cozoni – Negri – Alecsandri este o formă de reintegrare a vocației literare și istorice în ethosul spiritual tradițional. Astfel, familia – ca temă a întregii ediții – își găsește aici apogeul simbolic: nu doar ca structură de sânge sau de moștenire culturală, ci ca arc spiritual care unește generații și legitimează apartenențe. Această secvență plasează *Alecsandriada* într-un cadru de sinteză între cultura laică și viața sacră a memoriei, întărind ideea că literatura fondatoare se înrădăcește într-o dimensiune verticală: memorie – spiritualitate – transcendență.

Pelerinajul la Monumentul și Mănăstirea de pe Măgura Ocnei, urmat de clipa de cinstită a eroilor din Primul Război Mondial, oferă un plan de adâncime istorică și națională evenimentului. De pe verticala spiritualității religioase se trece la dimensiunea concretă a jertfei: sacrificiul eroilor este recuperat ca arhetip al dăruirii colective, într-un context în care națiunea este evocată nu prin sloganuri, ci prin nume gravate în piatră. Acest segment are o valoare esențială în cadrul *Alecsandriadei*: leagă mnemotehnica literaturii de mnemotehnica istoriei, punând în dialog scrisul ca mărturie cu moartea ca legământ de continuitate.

Alecsandriada IX – un eveniment complet, în care nu doar se vorbește despre patrimoniu, ci se trăiește experiența unui tezaur viu, asumat, sărbătorit. Evenimentul continuă ca proces, ca gest de lungă durată, în fiecare carte deschisă, în fiecare medalie păstrată, în fiecare elev care a rostit un vers, în fiecare profesor care a construit un sens. Pentru că acolo unde cultura devine experiență trăită, memoria nu moare, ci se transformă în destin colectiv.

Magdalena CHITIC

Distincții speciale

- Premiul „Daniela Caurea” pentru Debut Editorial – **Miruna-Lucia Găină** („Iluzia nemuririi”, roman; Bacău, Ed. Rovimed Publishers, 2024)
- Diplomă de Onoare pentru Performanță pe Tărâm Artistic – Ioana-Andreea Dobre, Colegiul Național „Costache Negri” Târgu Ocna
- Diplomă de Excelență „Vasile Alecsandri” – **Ștefan Plăiașu**, artizanul *Bibliotecii din Salină*
- Diplomă de Gratiitudine „Vasile Alecsandri” – **Ionela-Mirela Talabă**, directoarea Salinei Târgu Ocna
- Mențiune specială – **Georgeta Nechita-Burculeț**, animator cultural

Simona-Nicoleta LAZĂR

Elena Negri s-a născut în 1818 – o controversă (aproape) lămurită

Al patrulea copil al cuplului Petrache Negre – Smaranda (născută Donici), Elena Negri (căsătorită pentru scurtă vreme cu Alexandru Vărnăv-Liteanu), împarte cu alți membri ai familiei sale un soi de propensiune pentru elementele dramatice și/sau nedrepte ale existenței, în ciuda unor destine cu etape de efervescență și patimă. Tatăl, Petrache, moare (în 1823) la 13 ani după nunta cu Samaranda, care rămâne în urma lui cu șase copii minori. Mama se stinge și ea, în 1831, de ciumă, la doar câțiva ani de la nașterea unui al șaptelea copil, din a doua căsnicie, cu Costache Conachi, mare boier, dregător (logofăt), latifundiar, dar și cărturar, traducător și poet (acesta o urcă pe treptele nemuririi, închinând Zulniei, numele de alint al iubitei/consoartei, nepieritoare ghiersuri de amor). Pe cât de multă și pătimașă dragoste a inspirat Smaranda în scurta ei viață, pe atât de puțină pare să fi fost hărăzită fetelor ei: Maria se călugărește la Mănăstirea Văratec, sub numele de Maica Eugenia, despre Zamfira nu avem știre să fi fost măritată, nici chiar cele căsătorite – Catinca, Zulnia, Ecaterina – nu cunosc fericirea deplină, deși cele două din urmă se cunună de câte două ori. Iar asta se întâmplă cu toate că fetele Smarandei moștenesc frumusețea mamei lor. Fratele, Costache Negri, este la rândul său „rănit din dragoste”, care avea să se dedice creșterii unei fiice (Josefina), părăsită de mama ei în brațele acestui tată care alege să nu se însoare niciodată. Elena nu iese nici ea din acest tipar. Avem aici de a face cu o succesiune de evenimente care îi așază viața emoțională/sentimentală pe un făgaș similar cu cel al mamei sale, Smaranda. Și una, și cealaltă erau căsătorite atunci când și-au întâlnit sortitul, care în fiecare dintre cazuri era un poet; cuplurile se configurează însă după ce fiecare dintre ele iese din căsnicie (prin decesul soțului, respectiv prin divorț). Amândouă sunt muze ale unor poeți-jalon, inspirând memorabile poeme de dragoste, reprezentative pentru epoca pe care o marchează fiecare în istoria literaturii române. Amândouă sfârșesc tragic, fulgerător, în plină tinerețe, lăsând în urmă dureri care nu aveau să se vindece. Maria G. Bogdan, născută Alecsandri, fiica poetului cu Paulina Lucasievici, scrie în volumul său de amintiri „Autrefois et aujourd’hui: 1920-1923” (publicat în 1929) că, în august 1890, în ultima săptămână de viață, poetul i-ar fi spus (pe când era încercat de dureri): „«Et dire qu’Elle a du souffrir ainsi avant de mourir»” (*Și când mă gândesc că a trebuit să sufere așa înainte de a muri*) – p. 78. Elena Negri, cu care se logodise în secret, fusese marea și inubliabila iubire a părintelui său, la moartea căreia Poetul jurase să nu se căsătorească niciodată (și dacă a făcut-o, spune tot Maria G. Bogdan, asta s-a întâmplat pentru a oferi „onorabilitate” unei „domnișoare de 18 ani”, fiica lui).

În 1840, când a cunoscut-o pe Elena Negri, Vasile Alecsandri abia revenise în țară după studiile la Paris și după mai multe popasuri în orașele Italiei. O întâlnește la Pribești, în compania mai multor membri ai familiei Negri și, scrie Maria G. Bogdan, poetul o vede astfel: „un «demon spiritual, fermecător, batjocoritor; o figură poznașă plină de grație; o natură bogată, generoasă, sensibilă; o inimă de înger, o imaginație ardentă și mobilă. Pare să-i placă să stea de vorbă cu mine»”. Alecsandri este surprins de faptul că Elena (măritată atunci cu Al. Vărnăv-Liteanu) îi cunoștea unul dintre poemele încă nepublicate, „Zunarilla”. Atunci s-a aprins interesul poetului pentru frumoasa Elena, devenind dragoste cu flacăra mare abia după revederea lor de la Mânjina, în 1845 (asta se întâmpla, deja, după divorțul ei). La prima lor întâlnire, Alecsandri (scrie fiica sa) avea 19 ani (asta dacă luăm în seamă nașterea lui în 1821, în loc de 1818). Elena, mai în vârstă deci, era dispusă să înfrunte lumea (cutumele, bărfele, interdicțiile unei comunități închistate) pentru a găsi fericirea. (Din păcate, totul s-a încheiat tragic, după un periplu italian cu un intens episod venețian, într-un palazzo pe Canal

Grande; pe drumul spre casă, ea moare în brațele lui, în largul Cornului de Aur, la 4 mai 1847.) Ca și în cazul lui Alecsandri, nici data nașterii ei nu este (încă) foarte clară. Putem însă încerca, la finalul acestei excursii biografice, să aducem câteva informații care să aibă darul să limpezească lucrurile. Elena s-a născut după Catinca (n. 1810 sau 1811), Costache (probabil, 1812), Maria (n. 1814 sau 1817), înaintea Zamfirei (n.?) și a Zulniei (1823) – toți, copiii Smarandei cu Petrache Negre, fiica acesteia cu Costache Conachi, Ecaterina, venind pe lume în 1828.

Când anume își începe drumul pământesc această tristă iubită a Bardului de la Mircești? În „Viața lui Alecsandri”, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1940, Elena Rădulescu-Pogoneanu avansează anul 1816 (vezi explicația la portretul Elenei, realizat de C. Rosenthal, după un dagherotip), informație și fotografie preluate și de C.D. Papastate, în volumul „Vasile Alecsandri și Elena Negri: cu un jurnal inedit al poetului”, Editura Tiparul Românesc, 1947. Paul Păltănea, în biografia pe care i-o dedică fratelui Elenei, afirmă că aceasta s-a născut „în 1817-1818” („Viața lui Costache Negri”, Iași, Editura Junimea, 1985, p. 22). Istoricul literar ne oferă însă, în aceeași pagină, primul indiciu că Elena s-ar fi născut mai degrabă în 1818 decât în anul de dinainte, într-o notă referitoare la nașterea Mariei (Maica Eugenia, de la Mănăstirea Văratec, din județul Neamț). El amintește aici o informație care i-a fost comunicată, în timpul cercetării sale, de către monahia Onufria Nichifor, care îi scria în 23 octombrie 1975 că, dintr-o statistică internă, reiese că Maica Eugenia s-a născut în 1817, conform și cu actul de deces (nota 8: „[...] Arhivele Statului din Piatra-Neamț, Stare civilă com. Filioara, 1894, nr. 48”).

Al doilea indiciu se găsește într-un document de la Arhivele Statului din Iași și a fost publicat în secțiunea dedicată lui Costache Conachi din lucrarea „Documente din arhivele ieșene”, vol. 1, de Gheorghe Ungureanu (coordonator), D. Ivănescu, Virginia Isac, București, Editura Minerva, 1973, pp. 193-194. Este un act referitor la zestrea/dota pe care urma să o primească Elena Negri la căsătoria ei (cu Al. Vărnăv-Liteanu): „Jurnal al sfatului familiei casei răposatului agă Petrache Negri”, datat la 23 iunie 1837, Iași, și semnat de logofătul C. Conachi. Reținem, aici, primele rânduri ale documentului, în care se află și informația care ne interesează: „adunându-ne în casnica și de familie sfātuire pentru urmașii pomenitei case, în pricina căsătoriei copilei Elencu Negrea, pășită la vîrstă către 19 ani”... Ce aflăm de aici? Că la 23 iunie 1837 Elena nu împlinise încă 19 ani (vîrstă care avea să fie atinsă oricând până în mai 1838). Coroborate, cele două informații/indicii amintite mai sus duc la o singură concluzie: Elena Negri s-a născut cel mai sigur în 1818. Iar în ziua morții ei (4 mai 1847) – în brațele aceluia care avea să scrie, marcat vecinic de dulcea lor iubire și de tragedia ei pierdere: „Pe când eram în lume tu singură și eu” (*Steluța*) –, logodnica lui Alecsandri era pășită către 29 de ani (ca să păstrăm o „formulare” din actul citat mai sus), ani pe care nu i-a mai împlinit.

Carmen MIHALACHE

„Împreună“ la Suceava

A fost mare sărbătoare la Teatrul „Matei Vișniec” din Suceava, care a împlinit zece ani de la înființare. Lume multă, din țară și din afara ei, săli pline la spectacole, atmosferă extraordinară, bucurie deplină. Festivalul Internațional Zilele Teatrului „Matei Vișniec” s-a desfășurat în perioada 30 mai – 7 iunie, fiind excelent gândit și organizat în cel mai mic detaliu. Evenimentul a fost unul de amploare și de substanță, cuprinzând o largă paletă de manifestări din mai multe arte.

Angela Zarojanu, directoarea teatrului și a festivalului, a pregătit temeinic totul, în convingerea, pe care și eu o împărtășesc, că „teatrul face lucruri minunate!” Iar dramaturgul Matei Vișniec, care, din nefericire, nu a putut ajunge la această ediție aniversară, a transmis un cald și frumos mesaj video: „Împreună! Înainte de toate vreau să vă spun că mă aflu și eu la Suceava, cu inima și cu sufletul, chiar de nu sunt prezent fizic. Oamenii mai au și probleme de sănătate din când în când, care se mai și rezolvă, așa că voi reveni cât de curând în Bucovina. Deocamdată vă mulțumesc că sunteți acolo în acest moment și în aceste zile, le mulțumesc tuturor

oamenilor talentați și pasionați care în ultimii 10 ani au construit această instituție de cultură, de dialog, Teatrul Municipal din Suceava. Un loc de creație, de reflecție, de democrație, care stimulează spiritul critic și creativitatea – este atât de important să-l consolidăm și să-i menținem același tonus artistic, precum și independența. Democrația funcționează când sunt independente formele de contraputere în stat – cultura, justiția, presa. Le mulțumesc autorităților din Suceava care sprijină această instituție, primarului Vasile Rîmbu, pe ajutorul căruia contez mai departe. Acum câteva zile am avut onoarea de a fi primit în Academia Română. Acest statut de membru de onoare aș vrea să-l considerati încă un strat de dragoste și pasiune pus la temelie acestei construcții ridicate împreună – Teatrul Municipal din Suceava. Un festival este o sărbătoare în primul rând, a talentelor și imaginației, a bucuriei de a fi împreună și de a vibra împreună pentru valori esențiale: creativitatea, libertatea, democrația, integrarea în Europa. Teatrul din Suceava este și el o locomotivă mai mică, dar vânoasă, care ne duce spre valorile europene, spre valorile umaniste și spre tot ceea ce este mai luminos în om. Să ne bucurăm deci de Festival!” Este un mesaj foarte important, umanist, încurajator, care merită să fie răspândit și cunoscut de cât mai mulți oameni. De altfel, în caietul-program al manifestării sunt adunate multe gân-

• Scenă din *Regina nopții*

duri de bine, saluturi pentru instituția suceveană aparținând unor personalități de primă mărime din urbe, care înțeleg cât se poate de bine valoarea culturală a unui festival de teatru.

A fost o selecție inspirată de spectacole, cele mai multe pe texte românești, în genuri foarte diverse (au participat și trupe de elevi și studenți), o ofertă generoasă în cele zece zile de sărbătoare. Iar unele reprezentații au avut loc și în alte orașe, la Rădăuți și la Siret, și în spații neconvenționale. Conferințe, colocvii, dezbateri, dialoguri cu publicul, expoziții, concerte, ateliere de teatru pentru copii și adolescenți, lecturi performative și, mai cu seamă, numeroase lansări de carte au completat cu brio programul festivalului. Secțiunea lansărilor de carte a fost excepțională anul acesta, publicul sucevean având prilejul unor întâlniri memorabile cu scriitori reprezentativi pentru literatura română, celebri chiar:

Doina Ruști, Mircea Cărtărescu, Ioana Nicolaie, Radu Paraschivescu. Nu puteau lipsi cărțile de teatru, bineînțeles, ele fiind *Radu Afrim. Picătura printului Rupert*, *Dispariții. Union place. Alaska și Gustul teatrului*, autoare fiind Ada Lupu, Elise Wilk și Carmen Mihalache.

Teatrul-gazdă a prezentat unele dintre cele mai de succes montări din stagiunea trecută (despre două dintre ele am scris în revista noastră la data premierei): *Pădurea asumaților* de Alexandra Felseghi, în regia lui Andrei Măjeri, *Occident Express Ro.* de Matei Vișniec, regia Alain Timăr, și *Cioburi* după Jeroen van den Berg, în direcția de scenă a Alexandrei Bandac.

Mi-am dorit, în puținul timp în care am rămas la Suceava, să văd cunoscuta piesă (pentru că a fost foarte jucată, de-a lungul timpului) a dramaturgului băcăuan Viorel Savin, *Bătrâna și hoțul*, în regia lui Radu Ghilaș

(Ateneul Național Român din Iași), cu Rodica Mandache și Marius Manole, și nu am fost dezamăgită, pentru că ei au oferit adevărate recitaluri actricești. E o plăcere să-i urmărești pe acești doi artiști carismatici, foarte îndrăgiți de public, fini cunoscători ai artei lor, cum însușesc cele două personaje principale ale piesei, construindu-le minuțios, atenți la fiecare mișcare, gest, atitudine, nuanță. Clike de încântare am trăit și la spectacolul Teatrului Dramatic „Fani Tardini” din Galați cu *Regina nopții*, text și regie de Leta Popescu. O comedie rurală, cu accente nostalgice și cu mult umor. Un spectacol antrenant, cu muzică reușită (Csaba Boros, versurile aparținându-i actriței Oana Mogoș) și mișcare scenică expresivă. Este un text scris cu un real talent dramaturgic, cu situații reale de viață, cu personaje verosimile, diferențiate caracterologic și, mai ales, cu mult haz, cu note sprințare, ironice și cu o undă de duioșie moldovenească. Leta Popescu pune în valoare cu măiestrie trupa gălățeană (distribuția e numeroasă), regia ei fiind inspirată, inventivă, iar actrița Oana Mogoș face o veritabilă creație, o compoziție plină de inteligență, umor, vitalitate, naturalețe în rolul principal, bunica Valeria. Un spectacol excelent, tonic, cu multe nominalizări la Premiile UNITER și cu unul câștigat, pe drept cuvânt, de Oana Mogoș, o tânără cu o înzestrare de excepție, pentru *Cea mai bună actriță în rol principal*.

La festivalul sucevean, care a marcat și frumoasa aniversare a teatrului, au fost zile parcă suspendate din timp, petrecute sub semnul grației, pline de culoare și de viață, vibrante, celebrând o artă străveche, dar mereu vie și modernă, care ne ține împreună.

Ana-Amelia DINCĂ

Raiul lui Mari Bucur, un căpățuț de lume

Alăturând pictura și discursul grafic, amintind de filigranarea dantelei și a țesăturilor, afirmând corporalitatea structurilor vegetale, a geometriilor, cât și potențele tămăduitoare ale culorilor, Mari Bucur ne spune în expoziția *Raiul meu, un căpățuț de lume* (Galeriile „Frunzetti”, 14 mai – 11 iunie 2025) o poveste cu fiecare imagine creată și contextualizată bucuriei de a trăi. Aceste grădini aflate sub influența solarității și a elementelor primordiale fac parte din peisajul interior al artistei, din experiențele trăite de aceasta în propriile universuri existențiale, care îmbină rațiunea cu ludicul. Din metamorfoza lor rezultă acel paradis unde frumosul este justificat prin flori și frunze, fluturi și locuri dragi, pomul vieții și numeroase inflorescențe, stilizate și analizate într-un limbaj plastic dominat de ritmica plasării echilibrate în compoziții a semnelor, provenite din tainele unui atelier mic, unde artista colecționează obiecte, transpuse în caiete și schițe. Finețea execuției

rămâne principalul reper estetic și cuprinde un discurs morfologic unde policromiile sunt realizate în conformitate cu cele mai rafinate impulsuri tonale.

Implicând armonia spațiului și atenția sporită pentru lumina născută din afirmarea deplină a energiilor feminine, pozitive, intangibile, captate în lucrări complexe, ca structură și mesaj, întregul context vizual este relaționat cu nevoia artistei de a-și statornici ființa în matca unor valori care corespund sensibilității sale, credinței în adevăr și lumii în care trăiește. O parte dintre compoziții sunt mai apropiate de zona decorativului, fiind puternic impregnate de culoare, iar altele sunt caracterizate de o picturalitate viscerală, însă prezența semnelor, în calitate de amprente grafice sau de simboluri coercitive, marchează un discurs vizual specific, cu vibrații coloristice, reafirmând grija pentru noblețea pasajelor luminiscente. Crearea unei dinamici în câmpul bidimensional este

rezultatul compartimentării acestuia prin diferite modalități care implică efecte, suprapunând la final desenul grafiat peste enclavile de culoare, arătându-ne că Mari Bucur nu renunță definitiv la formă, ci o interpretează, lăsând-o uneori să fie explicită prin conturul figurativ. Alteori, este condusă în pragul nonfigurativului, făcând-o totuși recognoscibilă ca însemn și servind reconstruirii raiului personal, aceluia „căpățuț de lume”, unde se relevă deplina armonie a spațiului spiritual și unde se petrec experiențele transcendente ale artistei.

Explorarea paradisului interior, cu ajutorul unei cromatice când intense și expresioniste, când grizate, în note grave, menține liniile discursive în planul organicității structurale a imaginii, obținută prin meticulozitate tehnică, având alături și spontaneitatea gestului, care generează misterul materiei în mișcare.

• Mari Bucur – *Roua dimineții*

Florența Bogdan a studiat sculptura la Universitatea Națională din Iași și azi predă sculptură la Colegiul de Artă din Bacău. Mai multe motive, printre care și lipsa unui atelier adecvat, au îndreptat-o spre șevalet. Astfel a participat cu lucrări de pictură la mai multe expoziții de grup, printre ele notabila *Nest* din 2023.

La fel, personalele *Zoomorf* din 2022 și *Atemporal* din 2025 au fost expoziții de pictură. Despre acestea două va fi mai departe. Pretextul amândurora a fost revederea repertoriului de semne, forme, compoziții și idei plastice moștenit din timpuri preistorice și adăpostit pe suprafețele umede ale peșterilor locuite și împodobite de primii sapienși pictori. Revederea patrimoniului imagistic a fost pretextul. Tema, în cheie postmodernă, a fost restaurarea omenescului, prea-omenescului care ne leagă prin nevăzute, mii de fire, pe noi de acum cu cei de atunci, atunci, *in illo tempore*.

Prea-omenescul înseamnă similitudinile simțiri și sensuri ale lor, demult, și ale noastre, acum. Restaurarea omenescului a însemnat pentru Florența

Iulian BUCUR

Precum o ideală ideogramă

Bogdan refacerea prin pictură, în galeria de artă băcăuană, a unui experiment despre caracterul *atemporal* al emoției, emoțiilor din orice fel în intensități bogat registru. În fapt experimentul a supus reflexiei reciproce temerile latente și temeritățile manifeste ale vânătorului primitiv și ale consumatorului contemporan.

În desen larg, amintind de felul în care desenează sculptorii, s-a întrevăzut fauna care umbrește spectral și cuminte, de mii de ani, suprafețele rupestre. Forme mari s-au sedimentat geologic, aproape de marginile fizice ale pânzelor, în cunoscutele, celor vechi și nouă, bovide și cervide. Acurate contururi au reflectat frumusețea de dinafară a formelor.

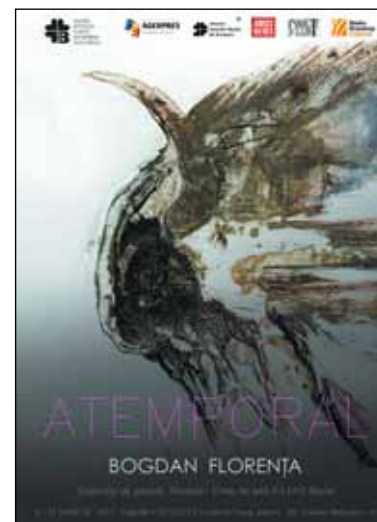
Desenul atotcuprinzător de sculptor eludează detaliile, păstrează doar unul, cel semnificativ. Linia e numai una și trebuie să închipuie subiecții dintr-o singură trăsătură, precum o ideală ideogramă. Detaliul este un ochi cu licăr trist, privind peste orizonturi și evuri. Sau se arată o magnifică, vultă pereche de coarne, care înțeapă cutezătoare golul.

O discretă însuflețire, un abia simțit tremur dă noimă și măsură reprezentărilor. Povestea cavicornelor urmează un parcurs dihotomic, de la nedeslușit spre limpede, de la mișcat la clar. În termeni fotografici, clarul se face în jurul detaliilor semnificative: ochii sau coarnele sau copitele despicate. Nedeslușitele, „mișcatele” torsuri, trunchiuri și

grebene se reunesc și se întretes cu ritm și rimă.

O anume parcimonie organizează paleta artistei. Mai degrabă este un nesfârșit joc în jurul unei culori. O culoare este gradual atinsă de lumină sau întuneric. Aceeași culoare, în aceeași narație, este nuanțată discret de picături mai mult sau mai puțin îndepărtate de pe evantaiul cromatic.

Parcimonie paletelor este contrabalansată de opțiunea pentru reconstruirea tabloului din texturi. Irizarea, vibrația, modulația și rezonanța sunt sugerate de epiderme, de pojghițe și de coji, din materii de densități diferite. Sunt recuperate calitățile clasice ale tabloului prin modelarea pastelor fluide și prin texturări și accentuări ale tegumentelor

alcătuitoare. Prafuri, măcinșuri și pigmenți umbresc lumina locului, subiectului și detaliului, nostalgia basoreliefului.

Adeseori cred că asemenea expoziții ascund ceva secret, ceva ce s-a numit inspirat odată „un adus elogiul mâinii”. O mână imaginară, care vede și aude și simte, conlucrează cu mâna reală, cea care face tot. O mână capătă înțelepciune, iar cealaltă devine volnică, și cumva știu cu o clipă înainte ce vor mintea și inima.

La sfârșit, mirarea și încredințarea noastră sunt neprețuite pentru un artist vizual, pentru Florența Bogdan. Astfel spre mirare, cu noi de față, neconținut va prefăce amorul materiei în structură, în energie și în spirit. Și cu bucurie își va rosti contemporana Casandra profetia despre demult și despre departe și va aștepta cuminte, până la ivirea zorilor, să fie crezută.

Organizată de Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău la 22 mai 2025, expoziția a fost vernisată la Galeriele „Alfa” Bacău, cu patrimoniu cultural mobil aflat în gestiunile secțiilor de Artă și Arheologie-Istorie din cadrul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, precum și cu participarea a 26 de artiști plastici contemporani, membri ai Uniunii Artiștilor Plastici din România – filiala Bacău. Este vorba despre un proiect aflat la a doua ediție, prima expoziție de acest gen fiind organizată în noiembrie 2022, sub denumirea „Arta la hotarele istoriei”. Ambele au fost coordonate de Dionis-Octavian Pușcută și Elena-Lăcrămioara Istina.

Ediția 2025 ne oferă ocazia de a călători în trecutul și prezentul fascinant, care prinde viață prin artefactele arheologice expuse alături de operele de artă contemporană. Așa cum oamenii din pre- și protoistorie au atins și zămislit obiectele expuse, așa și artiștii noștri contemporani au creat operele de artă expuse pe simezele din această expoziție, cu aceeași dedicație pentru estetic. Astfel, formele ancestrale ale exponatelor arheologice, cromatica și com-

• Carmen Poenaru

Elena-Lăcrămioara ISTINA

Expoziția de artă comparată: „ArteFact”

• Marin Gherasim

poziția lucrărilor de artă inițiază un dialog în care întregul potențiază și îmbogățește semnificația părților. Printre autorii lucrărilor de artă plastică din patrimoniul muzeal băcăuan se regăsesc nume cunoscute ale artei românești contemporane: Pavel Codiță, Marin Gherasim, Sultana Maitec, Costin Neamțu, Florina Breazu, Dany-Madlen Zărnescu, Teodor Moraru, Ioan-Augustin Pop, Suzana Fântânariu, Diana Brăescu, Ilie Boca, la care se adaugă creațiile membrilor UAP – filiala Bacău: Luminița Radu, Marius Crăiță-Mândră, Katy Andrieș, Florența Bogdan, Geanina Ivu-Vlad, Teodora Alexandrescu, Ioan Lăzureanu, Ionela Lăzureanu, Gheorghe

Zărnescu, Mihai Chiuaru, Mihai Bejanariu, Dumitru Macovei, Carmen Poenaru, Bianca Rotaru, Carmen Chițan, Nicoleta Cărare, Georgiana Afemei, Mihnea Baran, Elena Lupașcu, Silvia Tiperciuc, Victor Eugen Mihai-DEM, Liliana Dumitriu, Viorel Cojan, Dionis Pușcută, Ovidiu Ungureanu și Bogdan Antochi.

În ceea ce privește obiectele arheologice, avem privilegiul de a expune mărturiile ale civilizațiilor care au modelat istoria și cultura noastră din județul Bacău din perioada culturii Cucuteni și epoca geto-dacă, aduse la lumină prin munca arheologilor care au cercetat și valorificat științific descoperirile de pe șantierul

arheologice. Arheologia nu este doar despre obiecte vechi, ci despre poveștile pe care acestea le spun. Fiecare artefact expus în această expoziție este o mărturie a civilizațiilor care au trăit înaintea noastră pe teritoriul județului Bacău, a modului în care au construit, au creat și au lăsat o moștenire pentru generațiile viitoare. Majoritatea pieselor eneolitice provin din stațiunile arheologice Mărgineni-Cetățuie și Poduri-Dealul Ghindaru, jud. Bacău, cercetările fiind efectuate de arheolog dr. Dan Monah. Alte exponate cucuteniene provin din cercetările arheologului Viorel Căpitanu, din stațiunile de la Țigănești, Lichitișeni, com. Vultureni și Cărligi/Aldești, com. Filipești, jud. Bacău. Din cercetările mai recente sunt piesele cucuteniene descoperite la Fulgeriș-La 3 cireși, com. Pâncești, jud. Bacău, prin cercetările efectuate de arheolog dr. Lăcrămioara-Elena Istina, în perioada 2003-2021.

Patrimoniul arheologic din perioada geto-dacă provine din cunoscuta *dava* de pe Siret de la Răcău-Cetățuie (azi, Pâncești-Cetățuie), jud. Bacău, cercetări realizate de Viorel Căpitanu, în colaborare cu Vasile Ursachi, în anumite campanii. Așezarea de la Pâncești a fost identificată ipotetic cu Tamasidava, din harta realizată de Ptolemeu, care, ca și celelalte cetăți dacice din Moldova, a fost părăsită sau incendiată la începutul secolului al II-lea d. H., ca urmare a cuceririi Daciei de către romani. După această dată, acropola de la Pâncești nu a mai fost locuită într-o altă perioadă istorică. La organizarea expoziției temporare au contribuit și muzeograful, restauratorul și conservatorul de la cele două secții ale instituției: Artă și Arheologie-Istorie, precum și secția Administrativ.

Motto: „A trăi înseamnă să poți supraviețui strivit între două imagini despre tine: a ta și a celorlalți.“
Gabriel Liiceanu

Petre ISACHI

Angoasa / anxietatea inadaptării sau ispita de a exista donjuanesc*

Scriitorul și profesorul Mihai Vulpe a debutat cu un volum de proză scurtă, *Răzbunarea* (Bacău, Editura Plumb, 1994; prefață de Eugen Budău), pentru ca după șase ani să scoată romanul *Ca într-o pânză de El Greco* (Bacău, Editura Psyhelp, 2000; postfață de Petre Isachi). Reamintim că scriitorul din urbea lui Bacovia și a lui George Bălăiță a debutat în revista „Ateneu” (1981; redactor-șef, Sergiu Adam) și remarcăm în ceea ce privește ritmul aparițiilor un *festina lente* bine-făcător, spre deosebire de confrății de generație grăbiți să se afirme infirmându-se. Ulterior, scoate la Editura Nemira, în 2007, vol. *Bilete pentru Papagali* (I. *Bule umoristice*; II. *Fa-bule*) și *Ultimii romantici – poezii*, iar după un succint „dialog” oniric cu unchiul său, Gabriel Oriță, ofițer de inten-dență, avocat, poet și publicist, mort cu trei ani înainte de noaptea eclipsei de soare din 11 august 1999, se decide să-i scrie romanul vieții, adică să-l transforme pe intelectualul atipic din neamul Vulpeștilor într-un personaj narator-actant al propriului destin, urmând doar câteva însemnări memorialistice neterminate/abandonate. De reținut această particularitate din personalitatea personajului: lipsa unei voințe active de a răspunde propriilor chemări destinice, de a duce la un capăt ceva început (o relație, o carieră, o idee, un posibil conflict cu sine), de a se complăce într-o atmosferă de ratăre și inadaptabilitate deprimantă: „Menționez că o sugestie de a-mi scrie memoriile a venit de la Mișu, singurul dintre Vulpești și cu preocupări literare, care, probabil, s-a gândit la posibilitatea exploatarei în formă de roman a unor aspecte din frământările mele în lupta cu viața. Căci partea cea mai dramatică, ce va apărea din descrierea vieții mele, va fi agonia surdă pe care am suferit-o de la vârsta de douăzeci de ani, care, printr-o perpetuă acomodare și printr-o voință înțeleaptă, precum și printr-o genă temerară, moștenită de la mama – fie-i țărâna ușoară! – m-a adus până în inima bătrâneții” (p. 6).

Eficientă pentru literatură rămâne hotărârea nepotului Mișu (citește *Mihai Vulpe*) de a-i scrie romanul vieții unchiului Gabriel Oriță – deși, se știe, orice viață este, volens-nolens, povestea unui eșec, a unei căderi, a unei prăbușiri în abis –, doar după cele „cinci fragmente memorialistice, disperate și sensibil nesemnificative” găsite într-un Caiet care a ajuns pe masa de lucru a autorului, la doi ani de la moartea fostului ofițer. Citind vom descoperi: un Don Juan inadaptat, un învins *apriori*, ascuns sub măștile premiantului, sortit de Zeița Klotho,

presat indirect de familie, dar și de nenumăratele iubite, să devină *general*, prin urmare, în *vârful piramidei*, urmând convingerea napoleoniană: fiecare soldat are în raniță bastonul de mareșal (nu întâmplător România este țara cu cei mai mulți generali și parlamentari din Europa...). De aici și titlul romanului: *Generalul* – o carte originală despre „farmecul vieților distruse” (Angelo Mitchievici) de „Marele Întuneric” al Istoriei, dar și de faptul că „nu există decât o singură și mare vinovăție, cea proprie” (N. Turcan), care reconfirmă ideea lui Cioran din *Schimbarea la față a României*: „Nu există ființă mai înclinată ratării ca românul”. Să fi supraviețuit noi, românii, printre capcanele existenței, ratându-ne cu grație divină destinul? Cele douăsprezece capitole ale cărții – *Cuvântul*; *Gimnaziul*; *Cununa cu lauri*; *Turnul așteptării*; *Tinerimea Română*; *Liceul Militar Cernăuți*; *Vacanta*; *Batalionul de Infanterie Ușoară București*; *Curtea de Argeș*; *Camelia Altman*; *Paștele la Gârbovi*; *Opinii Profesionale* – configurează ratarea metafizică nu a vieții propriu-zise a ofițerului de inten-dență (ulterior, avocat, poet și publicist) și reconfirmă tragico-absurd perpetuarea sentimentului ratării la români, concentrat în fraza cioraniană, tragică în esența ei: „Tot ce realizează omul se întoarce în chip necesar împotriva lui”, după legea divină: *Totul devine și revine veșnic*.

Fascinat de mic copil de Cuvânt, cu o minte excepțională, Gavrilăș – cum îl alinta loana, mama lui – sau Gavriloi, cum îi spunea nășica Sofița (avea și argumente) – un „sclifosit și un smiorcăit”, o fire bolnăvicioasă, dubitativă, evazivă, care-l va obliga toată viața să caute protecție, agățându-se cu

tandrețe și empatie de fustele fetelor/femeilor – va câștiga repede simpatia învățătorului Romulus Athanasie, care-i va influența devenirea personalității, „ținuta morală și eleganța frazei, sobrietatea vestimentară și gestică impecabilă, mereu provocatoare și cenzurată în același timp”. Gabriel a rămas toată viața cu nevoia interioară, acută a protecției de fuste, ce-i va potența măștile donjuanismului, cât și cu vocația studiului/predispoziției pentru învățatură, cugetări, arte, transformându-l într-un abonat la „cununa cu lauri” câștigată în toate școlile prin care a trecut: primară, din Perchiu, Gimnaziul „General Averescu”, Liceul Militar „Ștefan cel Mare” Cernăuți, Școala de Ofițeri de Administrație. Nici retorica necesară în avocatură și nici voința/dorința de a ajunge general nu l-ar fi ajutat prea mult dacă nu ar fi avut înăscută metafizica donjuanismului – probabil ca o compensație divină la firea bolnăvicioasă, un stimul ontologic binecuvântat –, capabil să-i spună cu liminară sinceritate fiecărei iubite ceea ce așteaptă să audă de la el, adică doar ea e Femeia, chipul de înger, madona, singura și unica, desigur, de neînlocuit, personificare și respingere a tuturor celorlalte.

Erotismul și donjuanismul i-au potențat toată viața iluzia de a se considera un „învingător” capabil să trăiască în umbra unei fantasme a împlinirii, în ciuda complexelor de inferioritate/superioritate generate de condiția dată și de sănătatea precară, care i-au alimentat un hedonism particular, o voluptate dizolvantă a îndoiieli de sine, un sentiment secret al unei posibile neîmpliniri în ceea ce privește cariera militară – anxietatea ratării. Să nu uităm

permanentul conflict ireconciliabil al ofițerului/intelectualului de elită cu „teroarea istoriei”: Al Doilea Război Mondial, invazia bolșevismului, dictatura proletariatului, dejismul, ceașismul, „Marele Întuneric”, Evenimentele din decembrie 1989, post-comunismul, dar și „războiul” cu starea de ratăre a celui care ar fi putut fi și n-a fost și principiul pe care și l-a însușit încă de la intrarea în Liceul Militar de la Cernăuți: *aut Caesar, aut nihil*. Anxietatea/angoasa ratării, principiul cezarizării existenței, boala incurabilă, golul istoric convergent cu cel interior, amenințarea absurdului și a inutilității etc. i-au inoculat în subconștient ideea că viața înseamnă doar ceea ce nu va fi fost/nu va fi făcut, ceea ce nu a putut înfăptui... Trebuie să fii victima unui orgoliu de tipul împăratului roman Cezar pentru ca ratarea metafizică să atingă la ofițerul de inten-dență paroxismul lucidității, dimensiunea inefabilului unei existențe pe măsura potențialului intelectual.

Se ivesc în mod fatal interogațiile: în ce anume constă acest „n-a făcut, nu va fi fost, nu va fi putut să facă”? Sunt cuantificabile aceste interogații? Deși potența pozitivă a personajului este predominantă în personalitatea sa (inteligența peste medie, arta și știința cuvântului, atracția pe care o exercită asupra femeilor, visul unei cariere de excepție, caracter, politețe, respect pentru ceilalți, sinceritate, prietenie, modestie, credință, iubire de părinți, spirit, seducția culturii, morală etc.), potența negativă învinge în devenirea destinului, încât personajul-cheie/principal, „Generalul”, un alter-ego al vocii auctoriale, este – asemenea unui Cioran, Eliade, Ionesco, Noica etc. – un autoexilat (exil interior) în propria-i țară, care trăiește într-un paradox existențial ireconciliabil: *neajunsul de a se fi născut cu o boală incurabilă, cu ispita de a exista și de a se căuta pe sine, în utopia donjuanismului*, perpetuând iluzia Femeii. Cititorii de elită au mai găsit această teorie a ratării prin neîmplinire, neînfăptuire – *ceea ce n-am înfăptuit/ceea ce nu puteam înfăptui* – și în capodopera lui Varujan Vosganian, *Cartea șoptelor*. „Eu sunt mai ales ceea ce n-am putut împlini. Cea mai adevărată dintre viețile pe care le port, ca un mănunchi de șerpi înnodat la un capăt, e viața netrăită. Sunt un om care pe acest pământ am trăit nesus. Și care tot pe atâta nu am

trăit”. Să vedem ce spun *Preliminariile* semnate G.O. despre blestemul ratării celui ce a trăit și din cauza misterului bolii, în umbra unei fantasme a (ne)împlinirii: „Dar se pune întrebarea ce rost, ce finalitate ar avea o descriere a vieții mele de către o persoană ca mine, care nu sunt decât un anonim față de marea lume, fără ecou literar, fără ecou științific, fără ecou muzical, care să incite cuiva, într-o formă oarecare, interesul pentru lupta mea înverșunată cu soarta necruțătoare?” (p. 5).

Descoperim sub luciditatea Generalului o temă recurentă a lui Cioran: cum conștiința în act a unui scriitor/creator, om al faptei, provoacă devitalizarea, decadența, sterilitatea, inadaptabilitatea. Dar iată chiar opinia filosofului născut la Rășinari Sibiu: „E înclinat să făptuiască doar cel ce se înșală asupra-și, cel ce ignoră motivele ascunse ale faptelor sale. Creatorul devenit sieși transparent nu mai creează. Cunoașterea de sine îl îndepărtează de daimon”. Ratatul metafizic, transfigurat original de romanierul Mihai Vulpe, configurează cioranian, în personalitatea „Generalului”, sentimentul românesc al ratării, *măsura* în care se manifestă geniul/potența pozitivă a acestui neam în raport cu potența negativă ce are tendința anonimizării, a minimalizării, deși permanent îl afișează pe cel de superioritate. „Generalul” este un ratat de tipul lui Nae Ionescu, universitarul bucureștean, mentorul lui Cioran, Țuța etc., adică un realizat în viață, dar fără să se ridice/coboare la o Operă de referință. Muzica tragico-absurdă a Istoriei ce-i însoțește Povestea unei vieți „așa cum a fost” configurează nu doar ratarea ca instanță de mediere a scriitorului cu Opera, ci indirect și ratarea ca trăsătură cardinală a identității naționale. Însemnat de la naștere prin boală, „Generalul” iradiază simbolic Lumea în care a trăit, încât nu doar el este bolnav, ci totul: prietenul, iubita, lumea, zeii, lumina, aerul, viața, timpul, dar „maladivă cu adevărat este conștiința vană și strivitoare a trecătorului, a perisabilului și a inutilității oricărei ispite de a fi și a face” (Noica). Inutilitatea ispitei de a face, aceasta a fost „boala” sufletească pe care Gabriel Oriță a descoperit-o, deși „nimic în lumea aceasta nu se petrece fără un motiv, fără o cauză, fără influența unui factor de relație”, cum spune chiar el, în *Preliminarii*. Sub povestea *Generalului* se ascunde un neostentativ și obiectiv roman politic ce transfigurează „mutilarea teritoriului țării, rezultat al perversului pact Ribbentrop-Molotov”, dar despre toate acestea și altele atunci când vom interpreta *Dosarul*, roman în curs de apariție, al aceluiași Mihai Vulpe.

*Mihai Vulpe, *Generalul*, Buc., Editura Expression.ro, 2024

• Mari Bucur – *De semne*

Rodica BRETIN

Râul Graft

Strada de Mijloc din Brașov nu era o stradă ca oricare alta. Prin mijlocul ei, pe fundul pâlniei verzi dintre cele două maluri, curgea un firisor de apă. Pârâul izvora de la Pietrele lui Solomon, de unde pornea la vale ba șerpuind printre bolovani, ba sărind peste câte un prag în cascade de-o șchioapă, atât de limpede încât puteai număra firele de nisip de pe fund. Așa intra pârâul în cartierul Șchei, unde dispărea sub pământ.

Când ieșea, între Maternitate și Facultatea de Silvicultură, nu mai era același râuleț. Ducea cu el toată scursura canalelor dintr-un întreg cartier, apa adunată din veceuri, căzi, dușuri, chiuvete de bucătărie. Ai fi zis că se băgase singur sub pământ, să scape de mizeriile ce-l murdăreau. Noua albie purta nefericitul pârâu pe lângă alea numită După Ziduri. Și ce nume mai potrivit? Umbrită de ziduri coșcovițe, având de o parte pădurea a cărei răsuflare proaspătă nu reușea să acopere izurile de canal și de cealaltă orașul – alea ar fi trebuit să fie plină de îndrăgostiți, liceeni întorși de la Șaguna sau mame împingând cărucioare cu copii. În loc de asta locul era mai mult pustiu. Numit întâi Graft, râului i se zicea altfel după ce se vărsaseră în el latrinele Șcheilui: *Spurcata*.

Înainte de Biblioteca Județeană, albia se făcea din nou nevăzută în conductele de sub pământ. Suvoiu tulbure scotea încă o dată capul chiar în dreptul Alimentare Valici, unde își schimbaseră porecla în renume, cum ar fi zis George Coșbuc. Mirosea și arăta a canal. Pentru cei care locuiau pe De Mijloc era o pacoste, pentru trecători un motiv să evite zona, chiar dacă făceau un ocol pe Lungă sau pe Avram Iancu. Pentru șoferi devenise un loc periculos mai

ales iarna; din cauza poleiului sau a gheții, câte o mașină se pomenea în șant, cu roțile în sus. Bicicliștii se fereau să se apropie de malurile abrupte, iar stăpânii câinilor îi plimbau în lesa ținută strâns după ce câțiva patrupezi se năpustiseră să treacă gârla după vreo pisică ce își lingeă tacitos o lăbuță pe partea cealaltă. Albia nu era adâncă, dar ieșiseră mai murdari decât maidanezii de la groapa de gunoi a orașului.

În anii '60, canalul de pe strada De Mijloc, rușinea orașului vechi, era cu totul altceva pentru noi, copiii. De o parte și de alta a albiei prin care se târa firicelul de apă măloasă – pe care ploile îl prefăceau într-un torent vijelios și spumegător, cu creste albe de la detergentul Dero –, malurile atingeau pe alocuri doi metri înălțime; un adevărat canion! Povârnișurile erau acoperite cu ierburi înalte, mărăcini, urzici, pădării, buruieni cu frunze aspre și tulpini tăioase. O junglă în care foșgăiau tot soiul de vietăți, de la furnici, păianjeni și perfidele căpușe, la șobolani blănoși. Erau și șerpi acolo, umbla vorba, deși nimeni nu-i văzuse; era poate un zvon care să ne țină departe.

De parcă s-ar fi putut! Valea de pe Strada de Mijloc ne provoca să o trecem. Altfel de ce ar fi pus-o cineva acolo? Niciun copil care locuia prin zonă nu scăpa vreo ocazie prielnică. Ne uitam într-o parte și-n alta a străzii și, dacă nu se zărea un părinte, vecin sau cunoscut care să ne pună bețe în roate, ne pregăteam de traversarea gârlei, însă nu

oricum, ci într-un exercițiu de iuteală și precizie la care deveniserăm tot mai versați. Întâi, trebuia să cobori povârnișul abrupt cu genunchii îndoiți, să treci gârla dintr-un salt, apoi să urci panta de dincolo fără să te oprești, fiindcă atunci îți pierdeai răsuflarea ori, și mai rău, echilibrul. Era greu și-n mijlocul verii, când te încurcai în ierburi ori călcai pe ceva lunecos ce putea fi o crenguță udă sau o coadă de șobolan. Dar adevărata încercare era primăvara, când *Spurcata* se umfla ca puhoaiile din Amazon. De iarnă nu mai zic, atunci îngheța totul: malurile, apa, până și mirosurile. Nimeni nu se mai încumeta să treacă de pe un mal pe altul.

Vara însă o făceam mai ales lângă stâlpul înfipt în buza taluzului cu „Traversatul interzis”. Nu asta era rolul interdicțiilor, să nu fie luate în seamă? Le încălcam măcar de zece ori până acum și, cu fiecare trecere, îmi perfecționasem metoda: coborârea cu pași mici, repezi, genunchii îndoiți ca la mersul piticului, saltul peste albia tulbure, aterizarea pe malul opus. În clipa în care îl atingeam cu amândouă tălpile, regăsindu-mi echilibrul, deja urcam și, una-două eram sus, punând piciorul pe caldarâmul de vizavi.

Tehnică aveam, de practică nu duceam lipsă. Ce nu luasem în calcul în ziua aceea era neprevăzutul și, mai ales, ghinionul. Cu o noapte înainte plouase. Iarba se zvântase la soare, dar dedesubt rămăsese pe undeva o

frunză udă și tocmai pe ea am călcat, de parcă pe mine mă alesese, mă aștepta. Abia începusem să cobor panta, vitejește, când s-a întâmplat. Pământul mi-a fugit de sub tălpi, ca un covor pe care cineva îl trage de sub tine când te aștepti mai puțin. În loc să cad în fund, m-am dus de-a rostogolul și m-am pomenit în albia puturoasă. M-am ridicat, cu un prim gând: ce-o să zică mama când o să mă întorc acasă cu rochița murdară, apă în pantofi și puțind a canal? Al doilea glas îmi picura în minte o întrebare la fel de neliniștitoare: văzuse cineva?

Răsuflam ușurată, când un hohot de râs mi s-a vărsat în creștet. Venea de sus, din spate și m-am răsucit ca mușcată de unul dintre șerpilor pe care nimeni nu-i văzuse, dar toți jurau că mișună pe acolo. Aplecați peste creasta taluzului, Laurențiu, Gyuri și Răducu râdeau pe-ntrecute. De mine. Fuseseră martori la tumba pe povârniș și-acum se distrau; mai lipsea să aplaude! Laurențiu se îndoise de râs, Răducu se ținea cu mâinile de burtă, iar Gyuri necheza de-a dreptul. Când se oprea unul să ia o gură de aer, ceilalți hohoteau și în locul lui.

Să-ți vină să intri în pământ de rușine, iată o vorbă căreia abia acum îi pricepeam înțelesul. Dar mai ales, îmi era ciudă: tocmai ei mă văzuseră! Dintre toate străzile, aleile și fundăturile din Brașovul vechi, cum de se nimeriseră acolo, chiar în momentul nefericitei mele cascadorii? După cât de satisfăcuți hăhăiau, mâine avea să afle toată clasa, ce zic eu, întreaga Școală 12. Mă și închipuiam trecând cu ochii în podea prin fața catedrei, așezându-mă în bancă sub o grindină de priviri batjocoritoare și cuvinte cu două înțelesuri. „Câinii latră, caravana trece”, zicea bunica, adică vezi-ți de treabă orice s-ar întâmpla în jur.

Le-am întors spatele spectatorilor nedorii și, în loc să pășesc peste gârla cum făceam de obicei, am mers liniștită prin albie. Apa nu îmi trecea de glezne, dar era atât de tulbure încât nu îi vedeam fundul; și călduță, ca o supă. Am traversat-o fără grabă, cu fruntea sus, de parcă nu mi-ar fi păsat de nimic și nu aveam vreo grijă pe lume. În spatele meu hăhăielile se mai domolisseră, ca niște talazuri ce dăduseră cu capul de stânca indiferenței; urcam povârnișul, când am aruncat o privire peste umăr.

Băieții o luaseră în josul străzii și brusc mi s-a făcut lumină sub frunte: se duceau la Cristian, care locuia într-una din casele de pe De Mijloc. Nu mă urmăriseră înapoi, căutând un prilej să rădă de mine. Nici nu-mi dăduse vreunul dintre ei brânci – mi-a trecut și asta prin minte, de ce să nu recunosc? Însă fusese doar o întâmplare. Ceasul rău, pisica neagră.

Faptul că aveam pe cine să dau vina – pe soartă – nu mă consola cine știe ce, dar în viață trebuie să te mulțumești cu ce ai.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

În colecția *Poezii*, a editurii craiovene Aius, apare volumul autoarei Nela Ene, cu titlul *Dreptul la emoție*, volum care conține două capitole: *Sufletul unei femei* și *Schimbări în paradis*, cu o notă critică pe coperta a IV-a, semnată de Toma Grigorie, din care citez: „Temele cărții sunt legate de întâmplări ale omului: viața, moartea, dragostea, natura, lupta pentru supraviețuire și pentru aflarea identității, ca om și ca scriitor”.

Cartea conține o prefață în care Mihaela Albu abordează cu atenție universul ficțional din *Dreptul la emoție*, inserând trimiteri și la un alt volum al autoarei, anume *Cum am venit pe jos din Rai*. De asemenea, Petrișor Militaru concluzionează în postfața cărții că Nela Ene pune accent pe latura biografică și confesivă, remarcând dexteritatea cu care poeta cultivă versul alb alături de poeme în care apar elemente de prozodie clasică, deseori meditația fiind dublată de ironia blândă.

Ceea ce constat la o primă lectură este faptul că în discursul liric al Nelei Ene, există o continuă pendulare între versul firesc, convingător pentru cititorul avizat, și o plăcere a efectului de contrast, prin pre-dispoziția de a apela, frecvent, la sintagme, expresii ce mizează pe hiperbolă. Îmi pare a fi marca acestui volum ludic în îmbrăcat în stralele metaforei și ale hiperbolei, unele transparente mai mult decât ar folosi, altele, greu de dus, când atmosfera se dovedește una gravă. Nela Ene asta și face: își promovează *dreptul la emoție* și, cum se-ntâmplă în viața reală, emoția este uneori dificil de stăpânit. Am citit poeme

Gela ENEA

Salvarea ființei vine și din poezie

Începute într-o notă solemnă, dar care, la un moment dat, devin un fel de sfadă cu cineva, cu ceva sau dezvoltă o ironie bonomă, ca apoi să conducă discursul către hiperbolă, cum mi se relevă în textul *Scrisoare deschisă*: „într-adevăr, pe ici pe colo / s-a mai murit de la prea mult infinit / s-au mai umflat câteva conturi / cu anii-lumină ce sunt pe cale să vină / doar în astral – cum este normal”.

Nu-mi e clar de ce și când a devenit infinitul o maladie, dar cum poeta i se adresează unui copac, folosind și o formulă reverențioasă, asupra căruia transferă calități umane, ba chiar supraumane, bănuiesc că răspunsul este aluziv strecurat în finalul poemului: „nu mă-nșel și n-am nicio îndoială / într-o zi se va da socoteală pentru cine / sunt ramurile supuse și deloc puține / și-n adnul cui vor descărca neștiutoare / cea mai anti aging îmbrățișare”.

Nela Ene crede că poeții sunt niște *invadatori*, iar „destinația lor e inima ta / e grădina de cuvinte rostite în singura limbă / în care poți respira necenzurat”. În acest context, o întrebare își cere dreptul la pronunțare, în așteptarea unui răspuns plauzibil: *Pentru câtă vreme rezistă poeții în ipostaza aceasta de invadatori?*

Impresia lectorului este că Nela Ene se autoexilează într-un spațiu pe care și-l dorește dacă nu protector, cel puțin nesa-

turat de amintiri, de reflexe ale trecutului. Poeta își cambrează ființa pentru un ritual al spunerii, din care nu lipsește evocarea unor nume precum Ceaikovski sau Cehov, însă trebuie să observ că procedeul nu aduce un plus stilistic versului. Exemplific citând un fragment: „Cehov și-a vândut livada de vișini / se-mbolnăviseră de melancolie / și se-apucaseră de fluierat luna / agățată printre uluci”.

Și în versurile citate, ca în mai toate poemele volumului, hiperbolizarea apare asemenea unui ax în jurul căruia se rotește imaginarul poetic, creând efecte care surprind. Un alt poem, o altă răsucire înspre depășirea ordinii firești, chiar dacă peisajul este unul celest: „ne poate ține măcar toamna asta / deoparte de pierdutul cu firea / de divorțul anului bucuria prostului / de răsturnarea carului mare / taman pe-a celui mic strâmbă spinare” (*Ce mai contează*). Supraputerile Nelei, ficționale, evident, merg până acolo, încât autoarea se confesează cu nostalgie: „m-am specializat în exfolieri / îndepărtez plasticul colorat / [...] tai între rai și iad / rădăcina neputinței de ieri / [...] adulmec clipa dintr-o spartă clepsidră”.

În *Declarație de avere*, sub pretextul șaradei, Nela Ene vehiculează un lexic cotidian, căruia îi conferă virtuți ale muzi-

calității, punând accent pe sistemul rimelor între părți de vorbire diferite, nu neapărat spectaculoase sau rare, dar prin care se susține armonia textului, ca în versurile: „n-am cum să țin doar pentru mine / atâta cer și dor și bine / v-aștept în micul golf cu pești / doar inocenți doar cu povești”.

Al doilea capitol începe cu o *Spovedanie*, din care aflăm că poeta ar fi păcătuit împotriva propriei firi, și apelează la condescendența noastră, printr-un plural de solidaritate: „bolnavă de zări cum mă știți încă sunt / nu-mi ajungea cerul strecurat prin beton / și după opt când x se plimba pe străzi de nebun / evadam printre blocuri în raiul pământ / [...] raiul cere sacrificii și mult compromis / e inflație la măști de paradă”.

Cadrele naturale se contaminatează și ele de supradimensionarea prin hiperbolă, dar am descoperit mici insule în care descrierea capătă o deosebită forță sugestivă prin sinestezii create: „te-apuci de cosit poteci prin livadă / să aibă prunele cu fluturii amorțiți / de zeama dulce unde să cadă / se face târziu / amurgul te leagă la ochi / cât să guști dar să nu vezi / ce femeie îți scutură prunii-n livezi”.

În concluzie, trebuie să-i dăm crezare Nelei Ene, care își afirmă crezul cu sinceritate și nostalgie nedisimulată: „am fost risipitori dar am trăit arzând / iubiri tristeți deșarte-am scris chiar poezie / să ne salvăm de ceasul care mușca flământ / din carnea noastră ca dintr-o rană vie”.

1. Căutându-mi drumul, mă zbăteam într-un context sociocultural extrem de potrivit.

Era spre toamna lui '69 al secolului trecut, pe când un activist de partid, foarte important, încerca să mă înlocuiască din funcția de director de cămin cultural al comunei Filipeni cu propria-i amantă: o învățătoare ușor fanată, dar gureșă. Iar eu, ca să mă răzbun pe scorpiu de viață care nu dădea semne că are de gând să mă lase din gheare, mă defulam scriind.

Tocmai „scăpasem” dintr-o sedință de la Secția organizatorică a județenei de partid, unde mi se adusesse la cunoștință, cu acuze urlate, conținutul dosarului de excludere din Partidul Comunist Român. Coborând scările palatului administrativ, am simțit acut nevoia de altceva și m-am hotărât brusc să trec pe la revista „Ateneu”. Aveam pregătite în buzunarul hainei de velur maro vreo opt coli înnegrite cu o proză pulsând de năduf.

La sediul „Ateneului” (pe atunci revista funcționa într-o casă naționalizată, gard în gard cu Liceul „Bacovia”, azi „Ferdinand”), se afla doar George Bălăiță. Om echilibrat, cu bogată experiență de viață – cu o biografie de scriitor american! –, se purta afabil cu cei din jur, față de care practica o sesizabilă, totuși nuanțată, demnitate prevenitoare, izvorâtă din evidentă siguranță de sine. Însă spusele și gesturile îi erau întotdeauna corect și altruist premeditate.

Zăbindu-mi și, evident, plăcut surprins, m-a întâmpinat scurt: *Salut! Ce faci? / Prostiil! i-am răspuns. / Aud că tovarășii vor să te decapiteze. / Asta o vor ei. / Dacă zici tu!... Mai scrii? / V-am adus o proză. / Păi, de ce pierdem vremea? Dă-mi-o!*

debuturi în „ateneu”

Viorel SAVIN:

„Fără Revista Ateneu, viața mea ar fi arătat altfel”

La 30 de ani de serie nouă, revista noastră găzduise un grupaj de creații ale câtorva scriitori care „Au debutat în Ateneu” (oct. 1994). Cu satisfacție constatăm că debutanții de atunci au devenit nume cunoscute în literatura română, unii dintre ei răsplătiți pentru calitatea scrisului.

I-am înmănat foile înnegrite cu scrisul meu lăbărțat. Bălăiță le-a răsfirat, evaluând probabil numărul lor. Apoi, citind titlul, a făcut ochii mari și, după ce a sughit în modul lui specific, a slobozit un hohot de râs: *Tu chiar crezi că poate să apară așa ceva?!... / Da'..., de ce nu? / Păi bine, măi bătrâne, chiar așa: Dreptatea cocoșată se cheamă whisky and soda?!... / În capul personajului meu, exact așa arată dreptatea! / He! ...Las-o la mine.*

Mă privea lung. *Vino mâine să vorbim. / Nu pot. Am o activitate în comună și... / Bine, uite: dacă îmi place, ți-o public. Dar îi schimb titlul! / Pentru mine, este important să vă placă dumneavoastră! / În situația în care te afli, ți-ar prinde bine „o ieșire” în presă. Ce zici?*

Avea dreptate. În situația în care mă aflam – dacă eram exclus din P.C.R. rămâneam categoric și fără slujbă! –, „o ieșire publică”, notabilă, mi-ar fi prins bine și ar fi relativizat oarecum opiniile unor activiști chitiți să mă lase pe drumuri. Precizez că și pe atunci presa era considerată o putere în Stat.

Care a fost contextul debutului în „Ateneu” (mentor, redactorul girant, frecventarea unui cenacul, semnalare la „Poșta redacției” etc.)?

În ce măsură a fost de bun augur prezența dv. în coloanele revistei băcăuane? (I.D.)

Saeculum din 2017: *Da, George Bălăiță a fost – forma aceasta a lui „a fi” miroase mult prea terifiant și înecăcios a pământ!... –, a fost un om cum rar ne este dat să întâlnim: binevoitor, atent și pasionat iubitor de ceilalți, însă întotdeauna logic și, mai ales, convins că fiecare individ este beneficiar, dar și, la un caz de, bun-platnic pentru alegerile sale.*

La scurt timp după debutul în proză am trecut la conducerea Teatrului Popular de Comedie și a Casei de Cultură din Slănic-Moldova. Și, în mod inevitabil, am început să scriu dramaturgie. Cu notabil succes. Am obținut de trei ori medalia de aur și locul I la Concursul național de profil: în 1974 cu spectacolul *Lecție de istorie*, iar în 1979 și în 1985, cu drama *Bucuria de a fi îndurerat la Tomis* (ca să-și justifice opțiunea, Juriul național i-a schimbat titlul în *Ovidiu la Tomis*, sub care a și apărut la Editura Eminescu) și cu comedia *Ginere de import*.

Grație insistențelor lui Bălăiță, nuvela a apărut rapid în septembrie. Însă nu cu titlul original, ci botezată de el cu numele tehnicii pe care, scriind-o, o folosisem: *Contrapunct*.

Proza s-a bucurat de succes, iar tovarășii de la Secția de propagandă a județenei de partid, care îmi apreciau îndeosebi inițiativele culturale, au folosit asta: au intervenit și m-au scos din ghearele organizatoricului.

Așa că, iată: îi datorez lui George Bălăiță nu numai debutul literar, ci, într-o bună măsură, și cariera. Am scris cu tristețe despre el într-un *Pro*

De-a lungul vremii am realizat – uluitor până și pentru mine! – 30 de premiere teatrale jucate pe importante scene din țară, unele jucându-mi-se câte două stagioni la rând: *Funia sau Comedia supunerii* la Teatrul Național din Iași, patru stagioni la rând (*Ginere de import* la Teatrul „Fantasio” din Constanța și la Municipalul din Bacău și *Bătrâna și hoțul* la Teatrul Foarte Mic) sau chiar șase stagioni la rând; aici mă refer la *Bătrâna și hoțul*, debutul meu pe scena profesionistă a Municipalului din Bacău, unde a depășit 150 de spectacole! Teatrul Național al TVR a difuzat această piesă de cincisprezece ori, pe toate canalele, cu Irina Răchiteanu-Sirianu și Sorin Medeleni în rolurile principale. În prezent, cu *Bătrâna și hoțul*, Rodica Mandache și Marius Manole fac un turneu fabulos prin țară, iar de anul trecut, piesa mi se joacă cu succes la Teatrul din Kharsi, provincia Kașkadaria din Uzbekistan. În anul care a trecut s-au împlinit exact patruzeci de ani de la momentul lansării la public, de pe scena Teatrului Municipal Bacău, a acestei piese de teatru care, iată, a devenit celebră!

Multă vreme, deși în sertar aveam destule proiecte de romane, nu am mai scris proză. Până în anul 2009, când am publicat *Gresia albastră*, primul volum din ciclul *Romanele din B.*, care în anul 2023 a fost publicat integral de către Editura Eikon: șapte volume despre șaptezeci și cinci de ani din toposul istoric, politic, social, cultural și moral al unui loc din România numit de mine B., transparentă aluzie la Bacăul meu trist și drag.

2. Cred că prezența în paginile Revistei „Ateneu” a fost hotărâtoare pentru întreaga mea carieră literară. După cum era și firesc pentru o revistă acoperitoare a nevoilor și a obsesiilor intelectuale ale locului în care apărea, de la bun început – cu foarte rare excepții –, Revista mi-a fost alături. Nu pot uita faptul că mi-a publicat periodic versuri și teatru și că, în anul 1997, mi-a acordat Premiul „Bacovia” pentru întreaga creație dramaturgică, integrându-mă și sirului de personalități care beneficiaseră deja de această onoare.

Dintotdeauna redactorii Revistei mi-au susținut cu căldură demersul literar și port sincer recunoștință criticului de teatru Carmen Mihalache, directoarea Revistei, criticilor literari Constantin Călin și Vasile Sporic, care mi-au însoțit cu altruism și cu obiectivitate efortul dramaturgic, dar port aceeași căldură recunoștință criticilor literari Adrian Jicu (a scris prima cronică entuziastă la *Gresia albastră*) și Marius Manta, care mi-au susținut mai mult decât onorant efortul prozastic.

Trebuie să recunosc că fără Revista „Ateneu”, viața mea ar fi arătat altfel.

La centenar, din arhiva „Ateneu”

George GENOIU

Fondatorul revistei noastre

Cu șase decenii în urmă, pedagogul Grigore Tabacaru împreună cu poetul George Bacovia au tipărit primul număr al revistei „Ateneu cultural”, publicație care s-a preocupat de problemele literar-artistice și științifice ale epocii, de viața social-culturală, de activitatea și condiția intelectualului, de realitățile satului și starea țărănimii. Deseori, în paginile „Ateneului cultural” erau publicate nume importante din literatura universală. Revista băcăuană reunea în sumarele sale pagini de istorie națională, tradițiile creației populare locale, precum și o largă informație cultural-artistică din zonă.

Trebuie să adăugăm faptul că „Ateneul cultural” polariza în jurul său intelectuali de diferite profesii, Grigore Tabacaru fiind un mare animator al vieții culturale, un militant neobosit pentru răspândirea în rândurile oamenilor simpli a culturii și artei, educația pentru învățătură și luminarea satului, pentru ordinea morală și dreptate socială fiind scopul principal al tuturor acțiunilor întreprinse.

[...] „Ateneul” de azi continuă, în spații mai ample, liniile directe trasate acum șase decenii. Lărgind, de la număr la număr, aria colaboratorilor și problemati-

ca fiecărui număr, încercând să pătrundă în rândurile unor largi categorii de cititori prin abordarea unor subiecte cât mai diverse, [...] revista băcăuană, în noua ei serie care a început în anul 1964, a lansat o puternică grupare literară și a devenit, credem, un cronicar atent și riguros [...].

Nutrim convingerea că „Ateneul” de la Bacău este „o voce” care se receptează pe lungimile de undă ale spiritualității românești. Ne vom strădui să-i imprimăm claritate și expresivitate, intensități dozate, o tonalitate cât mai originală, spre a nu fi confundată cu alte voci din publicistica de azi. Facem aceste mărturisiri acum, când sărbătorim centenarul pedagogului Grigore Tabacaru, dascăl de cuget și simțire românească, fondatorul revistei noastre, ca o dovadă de prețuire și responsabilitate, angajându-ne să păstrăm „Ateneul” ca o tribună a valorilor naționale și universale.

(„Ateneu”, Bacău, serie nouă, anul 20, nr. 4, aprilie 1983, p. 1)

(Transcriere: stud. Daria-Teodora Moraru; prestație în cadrul practicii de specialitate)

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Citit salvator

Am ajuns a spera că ori de câte ori va fi să mai ajung în Olanda, mă voi afla în vizită la Vincent Nebunul cu păr roșu (Irving Stone). Data asta, Van Gogh mi l-a propus generos pe Hieronymus Bosch. Pictorul flamand ce și-a luat numele de la orașul natal, 's-Hertogenbosch (Des Hertogenbosch = Pădurile Ducelui – de Brabant, Henry I, care l-a fondat în secolul al XII-lea). Capitala Brabantului, numită colocvial de olandezi Den Bosch. Pe când numele (oficial) al celei administrative neerlandeze este Den Haag. („Den“ era în olandeza veche articolul hotărât utilizat pentru substantivele masculine, păstrat în nume de familie ce folosesc prefixul „van den“, cu semnificația „din“, asociat cu nume de locuri.)

Hieronymus Bosch e un pictor medieval creștin, unul fericit vizitat de o excepțională inspirație a acelei modernități îndepărtate, extreme, ce scoate arta din propriile granițe. Norocul face că în frumoasa familie de olandezi de care ne-am apropiat există o anumită pasiune, nu doar teoretică, pentru pictură. Așa mi-a fost confirmat surprinzător de iute paralelismul paradoxal, de punte parabolică supradimensionată, între flamand și suprarealistul Salvador Dali.

E știut că anterior anului 1929, când îmbrățișa suprarealismul, pictorul spaniol își nuanțase instrumentarul pictural cu atmosfera extraordinaru-

lui fantastic al vechilor maeștri, între care, la loc de cinste, Hieronymus Bosch. Mi se pare evident acum că îi zărise premeditățile unei sensibilități picturale fără bariere, inhibiții, nici vârstă. Acea imortalitate estetică bănuind periodic transcendentul, cel detestat de o postmodernitate denigratoare, parazitându-l minor cu ideologii slab-precar anti-metafizice. Dar cu un efect pervers extraordinar: temperarea idolatrizării modernității. Traiectorie ameliatoare a evadării de pe orbita deja obosită și prea joasă a efectului de modă în artă. Nu e niciun abuz de asimilare terminologică pripită aici. Chiar dacă e mai mult decât modă, modernitatea persistă a se dilua tot în mecanicismul aceleia. Viața noastră politică de azi mi se pare acum cel mai crud argument cu putință.

Iar eu revin să recunosc în Van Gogh o călăuză prin pictura universală. Dinspre realism (ce nu se refuză nicidecum impresionismului, ca sinceritate a interpretării percepției) spre

naturalism (ca efect de vocație personală social-umanitară cu tentă creștină). Împlinit la apogeu în expresionism de extremă forță a câmpului reconstituind forma cromatic, frizând patologic derapajul senzorial. Ce evocă doar foarte fin experiența estetică a revelației și extazului pictural de la Bosch, foarte discret, subtil elogiind textura universalității picturii flamande eterne.

Dar până acolo, abia pe la treizeci de ani, pare să-și fi găsit cu certitudine Vincent vocația, rostul în viață. Care îi era, în mod tot mai evident, pictura. Transpare din scrisoarea către fratele Theo, trimisă din Haga la 3 septembrie 1882: „*mă cufund în culoare cu toată ființa mea – până acum m-am abținut și nu regret [...] Dar acum mă simt de parcă aș fi în largul mării – trebuie să merg înainte cu pictura, cu toată energia pe care i-o pot dedica*“ (Scrisoarea 260N, citată de Gloria Fossi, *Pe urmele lui Van Gogh*, București, RAO Distribuție, 2022, p. 79).

În urmă se afla o îndelungă etapă de forjare psihologică, mentală și emoțională, a unei arte personale dospite adânc, surprinsă extraordinar pe cuprinsul întinsei lui corespondențe. Această înregistrează detaliat maturizarea artistului „implicit“, forjat și format de unul singur, după bunul plac, folosindu-se de instrumentele culturii generale și de specialitate. Lecția ucenicului în negustoria artei pentru orice actual profesionist din cultură, pândit de mentalitatea aprozului, în lipsă de vocație dedicată. Poate chiar și pentru cel din „cultura duhului“.

E o întregă școală a lecturii individuale ce răsună în considerațiile foarte serioase dintre rândurile acelor scrisori. Vincent pendulează între exercițiul tehnic practic și cititul cu mare întindere caleidoscopică. Când nu-i merge prea bine desenul, revine cumva fericit în refugiul lecturii salvatoare: „*Răvna de a desena, care mă apucase aci în Anglia, a dispărut din nou. Dar poate că toana se va*

redeștepta într-una din zile. M-am pus din nou pe citit cu nesaț“ (Scrisoare către Theo din Londra, 31 iulie 1874, T 20, în Vincent Van Gogh, *Scrisori*, București, Meridiane, 1970, p. 15).

Da, zic bine așa. Pentru tânărul Van Gogh în plină căutare personală, cititul e de-a dreptul mântuitor. Îl curăță de patimile neîmplinirii oarecum firești în etapa aceea, întorcându-l extrem de iute spre paradisul picturii ce-i locuiește tot mai adânc și constant ființa. Literatura și pictura comunică neobosit îmbogățindu-i sistematic perspectivele unei sensibilități estetice care se desface ca o pânză de corabie și îl trimite tot mai departe în propria aventură creatoare: „*Am copiat oare Meerestille de Heine în carnetul tău? Acum câțva timp, am văzut un tablou de Thijs Maris care mi-a evocat poezia aceasta*“ (Scrisoare către Theo din Londra, 6 aprilie 1875, T 24, *ibid.*).

Experiența e curat spirituală, chiar mistică: „*Totul e atât de frumos pe-aici, numai să ai un ochi ager și candid, să n-ai în ochi prea multe bârne care să-ți stingherească vederea. Dacă n-ai așa ceva, e frumos peste tot locul...*“ (Scrisoare către Theo din Londra, 31 iulie 1874, T 20, *ibid.*). În optica duhului, intrat în ochi, orice pai e ditamai bârna.

N. 6 iunie 1965, în Buhuși, județul Bacău. *Ofițer, poet, dramaturg, romanțier, jurnalist*. Fiul Emiliei Busuioc, din Blăgești, care i-a trezit încă de mic gustul pentru corectitudine, onoare și frumos, îndrumându-i pașii spre studiul aprofundat și o carieră stabilă. A absolvit cursurile Școlii Generale din orașul natal (1972-1980) și pe cele ale Liceului Militar „Stefan cel Mare“ din Câmpulung Moldovenesc (1980-1984), după care s-a numărat printre studenții Școlii Militare de Ofițeri Activi „Nicolae Bălcescu“ din Sibiu (1984-1987) și ai Facultății de Jurnalism și Științele Comunicării din cadrul Universității București (1995-1999).

Îndrăgind literatura încă de pe băncile școlii, s-a apropiat mai mult de poezie și îndeosebi de cea orientală, pentru care a făcut o pasiune specială. Alăturându-se impresionantei pleiade de scriitori în haină cazonă, a debutat la interval de câteva luni în *Viața militară* (august 1988, cu poemul *Cum ai pune un râu sub un pod*) și *Tomis* (decembrie 1988, cu poeziile *Exercițiu* și *Tablou muzical*), publicând apoi poezie în majoritatea revistelor literare din țară, dar și în Croația (*Sparrow*, *Vrabec* și *Zbornik Prolsece*), Japonia (*Mainich Daily News*) și SUA (*Mirrors*).

Membru fondator al Societății de Haiku, al Școlii de Poezie Renga și Tanka din Slobozia, precum și al Asociației „Pro Patria“, s-a impus rapid printre creatorii de gen, câștigând în anul 1993 Premiul I la Concursul anual de haiku (prima și singura ediție), Premiul special al Festivalului „Lucian Blaga“ (1995), Premiul ziarului *West Magazin*, Premiul pentru Poem Renga al revistei *Orion* (1995), Premiul III la Concursul de poezie „Unde ne sunt visătorii?“ (1996). La acestea se adaugă prestigioasele premii II obținute la concursuri de gen din

Personalități băcăuane

Valentin E. Busuioc

Marea Britanie (1996) și Japonia (1997). O parte din creația sa a fost selectată în *Antologia de haiku* (Constanța, Editura Muntenia, 1992), *1000 de colibri – haiku de aici și de pretutindeni*, alcătuită de Bart Mesotten (Belgia, Editura Uitgeverij Sintjoris, 1993), *Quiet Moments* (Marea Britanie, 1995), *Când greierii tac...* (București, Editura Societății Scriitorilor Români, 2010), *În bătaia penitei* (Galați, Editura Opanis, 2016), *Noaptea, statuile întineresc – Poeți străbătând Bucureștiiul noaptea* (Cluj-Napoca, Editura Neuma, 2020) ș.a.

Individual a debutat cu volumul *111 Poeme* (Editura Muntenia, 1993), urmat de cărțile de poezie *Viața în direct* (Constanța, Editura Leda, 1995) și *Vortex* (București, Editura Eminescu, 1999), suficiente pentru ca între anii

1993 și 1995 să fie ales, pe rând, secretar și apoi președinte al Societății de Poezie Haiku, precum și în colectivul de redacție al revistei de haiku, tanka și renga *Semn* și în cel al publicației *În bătaia penitei*. În ceea ce privește renga, a fost primul care a scris și publicat, împreună cu poetul Constantin Abăluță, această nouă specie de poezie în limba română (*Contemporanul*, nr. 13/1995). Recunoașterea națională și internațională a valorii creației sale mai este dată de includerea și în alte antologii de poezie din România, Belgia, Brazilia, Canada, Germania, Italia, Japonia, Marea Britanie, Slovenia, Slovacia, Turcia și SUA, iar în 1996, în cea de-a VI-a ediție a dicționarului *International Directory of Distinguished Leadership*, precum și de primirea în rândurile membrilor Uniunii Scriitorilor (1996, Filiala București Poezie).

Deși, pe linie profesională, își completează studiile la Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu“, urmase cursurile postuniversitare în Multimedia ale aceleiași Facultăți de Jurnalism (2002-2003), și în Psihosociologie, la Facultatea de Psihologie și Științele Educației a Universității București (2003-2004), masterul în management public al Academiei de Studii Economice din București, cursul de nivel înalt al Colegiului Național de Apărare din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I“, și avansase până la gradul de locotenent-colonel, în 2003 renunță la cariera militară și solicită trecerea în rezervă.

În ultimele decenii, actualul general de brigadă s-a dedicat îndeosebi literaturii și relațiilor publice, lucrând ca expert parlamentar și publicând, mai ales poezie, în revistele *Albatros*, *Ateneu*, *AntiM*, *Contemporanul*, *Cronica*, *EX Ponto*, *Hermes Press*, *Leviathan*, *Metafora*, *Neuma*, *Orion*, *Plumb*, *Poezia*, *13 Plus*, *România literară*, *Thalatta*, *Tiuk!*, *Tomis*, *Vatra veche*, *West Magazin*, *Zig-Zag* etc., dar și în noi cărți de versuri, întregindu-și opera cu *Bărbatul din Calea Lactee* (Editura Eminescu, 2004), *Orașul văzut din oglindă* (București, Editura Tracus Arte, 2014), *Linia vieții* (*idem*, 2016), distins cu Premiul „Traian T. Coșovei“ al Filialei București Poezie, *Iarba* (București, Editura Societății Scriitorilor Militari, 2018), *Coli de scris* (Iași, Editura Junimea, 2018), *Povestea bărbatului care a visat foarte mult* (Apahida, Editura Neuma, 2021) și *Vârsta de bronz* (*idem*, 2024), precum și cu volumul de teatru *Epoletii cu busolă* (București, Editura Azero, 2005; ediția a II-a, București Editura Nouă, 2006) și romanul *Mierea sălbatică* (Editura Neuma, 2020).

Definit de confratele său buhusean Ion Fercu drept un „Ulysses al Nostalgiei“, fostul realizator de emisiuni de la Radio Constanța, secretar de redacție al revistei *Panoramic militar* și șef al Biroului de Relații Publice la Oficiul Național pentru Cultul Eroilor, va mai avea încă multe de oferit cititorilor săi, astfel că îi așteptăm cu interes viitoarele creații, cele deja apărute mai fiind consemnate în lexicoanele *Bacăul literar*, *Dicționar de personalități dobrogene*, *Monografia orașului Buhuși*, *Personalități băcăuane* și *Scriitori băcăuani*.

Cornel Simion GALBEN

Motto: „Să nu te lași făcut!”
Constantin Noica

Pentru Steinhardt, sensul vieții nu mi se pare a fi fericirea, ci responsabilitatea de a trăi viața. Virtutele suferinței pot înnobila acest sens. „Suferințele au sens, că [ci] viața toată nu se poate să nu aibă sens. Ca-ntotdeauna mă obsedează formula lui Sartre – «Suntem osândiți la libertate» –, care nu-i lipsită de putere și nici de adevăr, chiar teologic. Și corectarea ei, de către Merleau-Ponty: suntem osândiți a da lucrurilor un sens [...]. Nu realitatea are importanță, ci adevărul (care-i altceva) și sensul. Patriarhul Atenagora: De ce îi este omului de astăzi foame? De iubire și de sens” („Jurnalul fericirii”, *jurnalul-fericirii-nsteinhardt.pdf*, p. 10). Steinhardt nuanțează însă atunci când privește către suferință ca o sursă de sens autentic, de fericire: „De cealaltă parte a oglinzii – dacă pot spune așa – e la fel: nu orice suferință e valabilă. Tălharul cel rău nu a suferit mai puțin decât celălalt, dar nu i-a fost de folos. Virtutea și suferința, așadar, sunt și ele supuse relativității celor lumești: sunt valabile numai prin sensul lor” (*ibid.*, p. 186). Particularizând, el oferă suferinței o majestate nebănuită: „Ciobanul săvârșește o transmutație [...], își transformă nenorocirea în taină mistică. Înfrânge soarta. Dă un sens fast nefericirii, asumând-o nu ca eveniment istoric, personal, ci ca taină. Impune un sens atât absurdului vieții, cât și terorii istoriei” (*ibid.*, p. 283). Nicolae Steinhardt (inspirat de Sisif?) ne spune că „obligatorie nu e biruința, ci lupta”. Nu știi ce se întâmplă, dar cel puțin ai obligația morală de a lupta pentru a transforma infernul în paradis. Și nu doar infernul exterior, ci mai ales infernul din tine. Salvarea nu poate veni din afara noastră. Ingredientul secret al salvării suntem noi, dacă reușim să ne împrietenim cu un sens autentic al ființării.

Prietenul și discipolul lui Nicolae Steinhardt, Constantin Noica, ne invită să realizăm, în căutarea sensului vieții, diferența care există între două cul-

Ion FERCU

„De ce îi este omului de astăzi foame? De iubire și de sens”

turi, două moduri de viață: alegerea între a face ceva cu viața sau a te lăsa făcut de ea, alegerea între istorie și ordine, între istorie și geometrie, între istorie și adevăr. Noica nu oferă rețete, ci sugestii cuceritoare: „Să nu te lași făcut!”, să alegi să preferi în locul modului istoric, al paradigmelor obosite, „în care primează destinul, durata specifică și moartea”, spiritul matematic, cel în care „primează creația liberă, generalitatea și veșnicia”. Pentru a reuși, el propune o filosofie ale cărei esențe sunt simplificarea vieții și teza „mai puțin”. Ecourile stoicismului sunt evidente. *Mathesis universalis*, știința universală a vieții, promovează simplitatea și introduce omul într-o dimensiune a bucuriilor generale, simple și vaste. Oamenii bogați, scria Noica, generalizând însă fără rezerve, sunt dominați de bunurile lor, de bogăția lor; ei „nu mai dau nimic”, „nu mai creează nimic”, nu știu în ce se creadă, nu trăiesc în ordine și adevăr („Mathesis sau bucuriile simple”, București, Editura Humanitas, 1992, p. 30). Oamenii săraci, „cu mai puțin” – au un sens, un ideal al lor, nu sunt dominați, obsedați de bunurile materiale, își simplifică viața prin apropierea de idei, ridicând particularul spre universal și creând astfel suportul (limbajul universal) prin care oamenii s-ar putea înțelege unii cu alții. Incorporarea ideilor și modificarea vieții prin simplificare duc omul în planul adevărului, al ordinii, îl introduc, în așa mod, în bucuriile simple și vaste; îl ridică la dimensiunea universalului. Așadar, simplitatea vieții este pledoaria pentru ordine, adevăr, creație și veșnicie –

bucurii simple și vaste, ce denotă o apropiere a lui Noica de morala creștină, care, de asemenea, promovează simplificarea vieții și evitarea exceselor. Bucuriile simple sunt firești, însă, dacă ele sunt „prelungite”, are loc „căderea în exces” sau „căderea în păcat”, prevenea el. De la plăcerea simplă de a mânca, a bea și a vorbi prin exces se ajunge la lăcomie și trândăneală; mândria și demnitatea prin exces se transformă în trufie; odihna, meritată după muncă, prin prelungire poate să treacă în lene etc. Mari vicii sunt invidia, zgârcenia și risipa, care pot conduce la nedreptăți și crime. Iar plăcerile simple și virtuțile asigură fericirea, o bucurie mai mare decât cele simple, fundamentată pe dragostea față de oameni.

Asemenea lui Socrate, care-i învăța pe discipolii săi filosofia vieții și a morții, Noica și Steinhardt ne sugerează cum să dăm un sens demn vieții, să înlăturăm nedreptatea, ura, ignoranța, invidia, trufia și să promovăm libertatea, dreptatea, curajul, bunătatea, iubirea. Valorile spirituale primează, ele determină specificul și valoarea prezenței omului în lume, menționau ei. Omul ar trebui să compenseze precaritățile ființei sale prin creații culturale, prin promovarea virtuților, să-și trăiască viața „fără rest”, spre deosebire de cei care și-o sfârșesc în rest și care astfel merită să fie regretați.

Are viața noastră un sens?... Unii cred că dacă viața are sau nu semnificație este cea mai importantă întrebare a lumii, generând principala nevroză a contemporaneității. Karl Gustav Jung spunea că realizarea de

sine este „punctul culminant al evoluției individuale”, valoarea maximă a ceea ce am putea fi. În același timp, el mărturisea că toți pacienții săi în vârstă de peste 35 de ani aveau probleme legate de problema sensului.

Urmând și o sugestie a lui Ștefan Liță („Care este sensul vieții?”, <https://www.research-gate.net/publication/>), am putea risca să sistematizăm câteva orizonturi ale atitudinii față de existența/inexistența unui sens al vieții. Bertrand Russell și Arthur Schopenhauer ne-au spus, fără echivoc, că *viața nu are niciun sens*. Friedrich Nietzsche, Albert Camus, Jean Paul Sartre, Erich Fromm, din orizonturile filosofiei, literaturii și psihiatricii, au insistat, cu argumente diferite, asupra gândului că oamenii trebuie să găsească soluții pentru a afla un sens vieții lor. Cu Martin Buber, William James și Lev Tolstoi suntem invitați să înțelegem că *semnificația vieții este de natură cosmică, dar omul nu poate decifra esența acesteia*. Victor Frankl, pe care l-am invocat de multe ori, pledând pentru un optimism tragic în zărilor căruia putem fi sprijiniți de virtuțile suferinței, ne încurajează să îndrăznim a crede că *putem căuta și găsi sensul ființării noastre*. L-am putea aminti și pe Dostoievski în acest orizont al speranței.

Revin la tulburătoarea întrebare formulată dramatic de Heidegger („Despre eternă întoarcere a aceluiași”, București, Editura Humanitas, 2014, p. 110): „Ce facem noi cu restul vieții noastre – noi care am petrecut cea mai mare parte a vieții într-o știință neesențială?” Ce sens oferim acestui rest, pentru a încerca să ne

ferim spiritul de noi destrămări? Sensul vieții ar trebui citit mereu în cartea acesteia. Nichita Stănescu sintetiza admirabil: „Să nu vă scape mirosul de viață... pe care-l are secunda”...

Din perspectivă strict... religioasă, sensul vieții este lipsit de echivocuri. Omul, care provine din nimic și se raportează la Dumnezeu, nu-și poate afla sensul vieții dacă îl caută în interiorul hotarelor lumii terestre, care și ea provine din nimic. Prin raportarea la Dumnezeu, eliberându-se de necesitățile naturale, insul se poate împlini ca persoană. Toate religiile propun un stil de viață care să genereze salvarea din infernul terestru. Regele David schițează simplu sensul vieții: „Singura și cea mai mare fericire a omului pe pământ este de a se apropia și de a-l cunoaște pe Dumnezeu”. Iisus Hristos sintetizează: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața”. Sensul vieții în viziunea creștinismului este găsirea fericirii care nu poate fi obținută în decursul vieții, ci doar după trecerea în neființă a corpului și apropierea sufletului de Dumnezeu. Îndepărtându-se de Dumnezeu, omul cade către neființă și rămâne o existență lipsită de subzistență. Întorcându-se la Dumnezeu, își reia legătura cu ființa care este izvorul vieții. Viața lui Dumnezeu devine și propria sa viață, iar timpul vieții se desfășoară ca timp al desăvârșirii și îndumnezeirii. Budismul nu este o excepție, dar ceea ce este diferit este faptul că Buddha le-a transmis oamenilor că suferința apare atunci când tânjim după lucruri care nu ne vor da fericire de durată. Buddha nu a negat niciodată că ar exista lucruri care oferă sens, fericire, dar nu trebuie să ne atașăm de ele, ci să învățăm să recunoaștem caracterul lor perisabil, să decelăm adevăratul scop al vieții de zgomotul cotidianului, pentru a nu suferi. Buddha susținea că adevărata fericire se dobândește doar odată cu eliberarea sufletului de corp.

Erotika pathemata*

- Grădina raiului omenesc se află la poalele muntelui venusin.
- Urma așternutului tău îmi arată că ai plecat înainte de a mă trezi din vis.
- Am citit pentru prima oară în ochii tăi surâsul refuzului.
- Ochii tăi spun: „Azi”. Gura ta spune: „Măine”. Buzele tale spun: „Acum”.
- Nicio închisoare din lume nu mă va putea face să predau, la încarcerare, arma letală a zâmbetului tău.
- Cu fiecare toamnă rubinie, sânul tău se apasă mai matern peste buzele mele.
- Noaptea aprinde focuri în ochii tăi, dimineața stinge vâpăi de incendii.
- Tăcerea ochilor tăi măsoară privirea cuvintelor mute.
- Înainte de a-ți atinge vârfurile mâinii întinse, ochii mei ți-au sărutat sufletul.

vade mecum

Liviu FRANGA

Fulgurații și irizări (6)

- Ochii nopții tresar în urma pașilor tăi.
- Catedrala primelor săruturi.
- Ochii tăi mă întreabă, mâinile tale îmi dau așteptatul răspuns.
- Răsfrîndu-ți părul, l-am amestecat cu nisipul stelelor și algele adâncurilor.
- Clipa se-ntoarce în cer, de unde vine, atunci când, aplecați, culegem florile săruturilor.
- Se lasă seara peste ochii dorințelor noastre.
- Peștera umbră la intrare arde.

- Soarele apune. Soarele răsare. Pieptul tău e valul unduit de mare.
- Luna ascunde lacrimile așteptării tale.
- Nu te uita la numărul anilor. Nu-ți număra bătaile cordului. Adu-ți aminte de câte ori zorii te-au găsit îmbrățișând urcarea soarelui.

*„Suferințele iubirii.” Sintagma a devenit celebră pornind de la titlul unei faimoase culegeri de povestiri de

dragoste redactată în proză și datorată poetului grec elenistic Parthenios din Nikaia (lat. *Nicaea*, „Niceea”, în provincia romană *Bithynia* din Asia Mică: sec. I a. Chr.), culegere având un conținut preponderent mitologic, dar și, în doar câteva cazuri, istoric. Numitorul comun al tuturor acestor *écits d'amour* (love stories, *Liebesgeschichte*) îl constituie pasiunea erotică, dragostea încheiată întotdeauna într-un mod tragic sau printr-o metamorfoză a persoanei iubite, care părăsește definitiv regnul uman, transformându-se într-o altă ființă sau într-un obiect, într-un fenomen al naturii etc. (cf. ediția *Parthenios de Nicée, Passions d'amour*. Texte grec éabli, traduit et commenté par Michèle Biraud, Dominique Voisin, Arnaud Zucker avec la collaboration de Evrard Delbey, Koen Vanhaegendoren, Fabrice Wendling et Béatrice Charlet, Grenoble, Éditions Jérôme Millon, 2008).

Mereu cu țigara în gură, Jacques Prévert putea fi văzut – în atmosfera boemă ce plutea în alt timp deasupra colinei Montmartre – de obicei în cămașă cu mâneci lungi și cu cravată. Fruntea înaltă și ochii exoftalmici, care aruncau priviri puțin malefice („luciri perverse”, cum ar fi spus Urmuz despre Fuchs), îi trădau spiritul rebel și ludic. Vizitatorii expoziției pariziene „Jacques Prévert, reveur d’images”, găzduită de Musée de Montmartre între 18 octombrie 2024 și 16 februarie 2025, au fost introduși în universul vizual al operei lui Prévert, unde actul creator este totodată poetic și plastic. Expoziția – inițiată cu prilejul împlinirii a 70 de ani de la instalarea lui Jacques Prévert la „Cité Véron” și a centenarului apariției *Primului manifest al suprarealismului* – a fost organizată în patru secțiuni de Eugénie Bachelot Prévert (nepoata poetului și președintă a Asociației „Chez Jacques Prévert”) și Alice S. Legé (doctor în istoria artei, specialistă în muzeologie și conservare la Musée de Montmartre).

În prima parte a expoziției, biografică, intitulată „Une vie arborescente”, a fost pusă în evidență prima perioadă a vieții lui Jacques Prévert: copilăria, formarea artistică realizată sub auspiciile suprarealismului, debutul publicistic în calitate de scriitor și militant. Copilul terorizat de dogme provenea dintr-o familie burgheză pariziană decăzută unde a existat o schismă resimțită în chip acut între aspra educație religioasă și spiritul teatral, deoarece bunicul patern era un fervent catolic regalist („Auguste le Sévere”), iar tatăl său avea o capricioasă fire de artist. S-au păstrat puține, dar revelatoare amintiri din acei ani: cartea citită de mama sa, fotografia făcută la școala de religie – simboluri ale unei educații duale, disputată între imaginația debordantă și riguroasa disciplină spirituală.

Intrând în anturajul suprarealist, în care nu a stat prea mulți ani, după inevitabila ceartă cu André Bréton, Jacques Prévert a fost atras de experimentele pline de spontaneitate alături de Yves Tanguy și Raymond Queneau și astfel au ieșit lucrările comune „les cadavres exquis”. S-a putut observa și o scurtă incursiune în zona activismului său politic, știut fiind faptul că Jacques Prévert era un apropiat al comuniștilor de la „Groupe Octobre”. Relevante pentru atmosfera revoluționară a tinereții sale au fost manifestările politice anticapitaliste de obediență *agit-prop* scrise pentru acel grup. Ele sunt vizibile în scenariile subversive și ironice pentru teatrul de stradă și spectacolele muncitorești, aici fiind de amintit piesa militantă „Mourir pour la patrie, c’est mourir pour Renault”, pregătită pentru trupa teatrului proletar și jucată în fabrici și în piețe publice.

Jacques Prévert însuși mărturisise că a făcut școala atât pe stradă, în Parisul popular, cât și la grupul suprarealiștilor, insistând asupra amestecului dintre viața citadină și inovația artis-

Vasile SPIRIDON

Artefacte speciale

tică (sau, aș zice, asupra amestecului inovației artistice în viața citadină). Au putut fi văzute în această secțiune primele schițe, desenele, colajele rudimentare și imaginile cu atmosfera ce domina cândva în colonia artistică de pe colina de la Montmartre. Această secțiune a scos în evidență felul în care copilăria, marcată de privațiuni și de contactul cu mizeria din cartierele pariziene, i-a modelat lui Jacques Prévert sensibilitatea. Încă de la începutul formării sale artistice, el s-a remarcat prin spiritul ludic, dar și prin capacitatea de a împleti discursul vizual cu acela poetic. Rădăcinile universului său artistic vizual sunt de găsit în impulsurile creatoare din copilărie și așa putem înțelege de ce decupajele și colajele timpurii raportate la poezia cotidianului prevestesc sau fac o conexiune cu colajele mai elaborate și cu debuturile poetice prezentate în următoarele părți ale expoziției.

A doua parte a expoziției, intitulată „Jacques Prévert au pays des peintres”, a scos în evidență colaborarea „la patru mâini” a lui Jacques Prévert cu artiști celebri ai epocii, precum Pablo Picasso, Joan Miró, Alexander Calder, Max Ernst, Georges Braque sau Marc Chagall. Se putea percepe aici, privind volumele și albumele – unde sensul literar al poeziei se colora parcă vizual, iar vizualul devenea desfășurare poetică – un dialog între textele poetului și limbajul plastic al avangardei vizuale. Acest dialog a dezvăluit multitudinea preocupărilor artistice ale lui Jacques Prévert, deoarece el a fost nu numai poet sau scenarist. „Le manège des images” scoate în evidență latura vizuală și tactil-poetică a lui Prévert. În fond, cuvintele ce se amestecă cu imaginile în această „alchimie a imaginii” (după cum o numea Max Ernst) au definit expoziția și i-au conferit îndreptățita valoare muzeală.

În 1948, aflându-se la primul etaj al unei clădiri de la Radiodiffusion Française, Jacques Prévert a căzut de la

un geam de care se sprijinise, crezând că se deschide la interior, dar..., a suferit multiple fracturi. După starea de comă de zece zile, cel recăzut cu picioarele pe pământ în perioada de convalescență spunea că nu are habar dacă a căzut de la etaj în al șaptelea cer sau din al șaptelea cer pe pământ (știut fiind că francezii au cu două ceruri mai puțin decât românii). Atunci a redescoperit convalescentul colajul ca exercițiu de recuperare manuală și psihică, dar și ca o cunoaștere de sine. A avut loc o recuperare senzorială prin culorile vii combinate, precum și prin textura tare a materialului folosit sau prin adevizul pus din belșug, de obicei pe carton.

În a treia sa parte, intitulată „Collages: le manège des images”, expoziția a prezentat zeci de colaje, în ordine cronologică, ea dând seama de o

evoluție de la simple decupaje la artefacte elaborate, cu compoziție vizuală atent echilibrată. Jacques Prévert practică un colaj de tip tactil și gestual, combinând imagini decupate din reviste, gravuri din reviste de botanică și de anatomie, chromolitografii vechi, fotografii diverse. Exercițiul vizual al colajelor, denumite de autor „montages” sau „discipline des ciseaux”, reflectă aceeași stare de spirit ca și poezia sa, deoarece această preocupare nu a însemnat doar o îndeletnicire artizanală, ci și un fel de poezie vizuală, de jurnal sau de carnet plastic. Prin recontextualizare și deturnare a sensului iconic, această tehnică a colajului înlesnește dispunerea în chip neobișnuit a imaginilor familiare. Se repudiază astfel convenționalul din artă prin deturnări ironice și se transformă imaginile obișnuite în forme insolite. Reflecția critică asupra lumii și a celor văzute în jur este vădit stimulată, iar, la nivelul semnificațiilor simbolice ale acestor gesturi creatoare cu rol terapeutic, transformarea realului prin decupaj și reasamblare ar putea fi pusă în legătură cu dorința accidentatului de a i se vindeca fracturile. De la exprimare la vindecare. Și invers.

În secțiunea a patra a expoziției, intitulată „Le temps et l’espace”, vizitatorii s-au putut apleca asupra fișelor din agenda personală, numite „efemeride”,

unde sunt combinate notițele zilnice cu schițele delicate (flori, contururi), pe un fond scriptural în care cotidianul și poeticul se întâlnesc pe aceeași pagină. Jurnalele lui Jacques Prévert nu reflectă doar programul zilnic al diaristului, ci sunt și martori consecvenți și netăcuți ai timpului însuși, în care paginile agendelor consemnează sub o expresie estetică scurgerea timpului. Această secțiune reprezintă o continuare firească a aceleia anterioare, deoarece se face trecerea de la imagini prelucrate și compuse la o resuscitare a momentelor efemere, cu un caracter intim. Paginile acestea, rareori ieșite din sfera privată, sunt expuse pentru prima dată în afara fostei locuințe a autorului volumului *Paroles*.

Înainte de ieșirea din expoziție, s-a putut trece pe lângă „Biroul din Cité Véron”, unde s-a găsit amenajată o reconstituire a celuiua autentic, și este pentru prima dată când aceasta se face în afara apartamentului original, din arondismentul Montmartre, în vecinătate cu Moulin Rouge, unde artistul s-a mutat în 1955. „Biroul din Cité Véron” este reconstituit cu fidelitate: masa de lucru (pe care artistul își făcea colaje și își nota în paginile de agendă ale „efemeridelor”, pline cu desene florale și notițe), rafturile cu cărți (volume despre literatură, artă și scenarii de film), corespondență (de exemplu cu Pablo Picasso), obiecte de uz cotidian (mai puțin... casnic), cadouri primite, suveniruri, statuete, figurine, tablouri și colaje pe pereți, inclusiv lucrări realizate împreună cu artiști precum Pablo Picasso și Joan Miró.

Biroul are semnificațiile sale, deoarece nu a fost doar un simplu loc de scris, ci un spațiu artistic ce reflectă personalitatea acestui „reveur d’images” cu imaginație prodigioasă, cu viața lăuntrică bogată, dar și cu relațiile artistice selecte. Aici, Jacques Prévert crea, scria scenariile de film, făcea colaje și își primea prietenii (Pablo Picasso, Joan Miró, Boris Vian și alții). Pe lângă valoarea documentelor de arhivă conținută, biroul simboliza, în fond, unitatea creației și personalității celui care se așeza la el, întrucât aici cuvintele, imaginile, obiectele, amintirile, spiritul suprarealist, dar și al prieteniei făceau... casă bună.

Bogată din punct de vedere literar, vizual și documentar, expoziția „Jacques Prévert, reveur d’images” a adunat în jur de 170 de exponate originale: picturi, desene, tablouri (pentru, Jacques Prévert, tablourile emit sunete), litografii, manuscrise, fotografii, diverse obiecte, fragmente de film și interviuri. Prin găzduirea acestei expoziții, Le Musée de Montmartre a revelat faptul că artistul rebel plin de energie și de spontaneitate Jacques Prévert a fost nu doar poet sau scenarist, ci și artist vizual de excepție.

Nu întâmplător, romanul autoreferențial *La gunoi* (Iași, Ed. Polirom, 2024) se deschide cu versurile melodiei lui Kevin Morby, „Bittersweet, Tennessee”. Dan Sociu oferă bilet tuturor celor interesați de drumul dulce-amar spre acasă, locuri și oameni cărora le aparține. Spectacol atipic, *recenta carte* poate fi văzută ca o reconstituire a actului conștient de renunțare la trecut și la inocență. Cu părinți-profesori, el va studia, de mic, după un curriculum adaptat la neputința de provincie, motiv pentru care va afișa un refuz aproape visceral față de rigorile școlare. Neputința pe care o respiră părinții săi devine la el simplă nepăsare: „Ce să le spun, că în familia noastră ambițiile materiale erau desconsiderate?”

Tânărul refuză pur și simplu să joace același joc al cărui final îl cunoaște deja prea bine. Tot ce este necunoscut sau periculos devine scop în sine, iar nesiguranța este luată în brațe și iubită cu patimă pentru că oferă neîngrădire. Pe alocuri, cartea poate fi citită ca o pseudofilosofie de viață: ce nu se trăiește autentic, în afara scenariilor uzate, îți scapă printre degete: „Nu, trebuie să fim una, cum zice un poet rus, dacă eu sunt în lume, de ce n-ar

Georgiana MARCU

Dan Sociu, underground

fi și lumea în mine. Corespondența dintre interior și exterior e la toate nivelurile. Când sunt relaxat, lumea se liniștește, când sunt agitat, e febră și pe-afară”.

Un adevărat *homo rebellis*, Sociu își oferă libertatea de a se desprinde de tiparele comportamentale observate acasă; de altfel, scurtele căsnicii eșuate de la vârsta de 24 de ani îi acordă foarte puține rânduri. Niciun regret, o carte scrisă în cinstea nepăsării; dovadă stau chiar tenișii urât mirositori, care îl împiedică, printre altele, să se apropie prea mult de fete. Dan Sociu nu se poate lega de un loc sau de o persoană; el împrumută voit din viciile anturajului de drogați: „Veneam din frig, spart cu iarbă, pastile și uneori acid, intram în halele imense, în colțurile cele mai întunecate, îmi aruncam pe jos, în noroi, paltonul suedez, cumpărat cu 80 de euro dintr-o poezie despre muncă, publicată într-o gazetă stângistă din Stockholm, și mă aruncam în ritm ca într-o altă viață”. Până și

din punctul de vedere al sexualității, scrie despre o oarecare indeterminare, încă din adolescență.

Puținele dați în care vorbește despre tristețea sa o face luându-se peste picior: „Orice, numai să-l uit pe acel un altul din mine cu tristețea lui. De ce plângi, suflete al meu, de ce nu mă lași să dorm și așa mai departe”. Mama este singura care reușește să scoată la iveală o sensibilitate acută, mai ales atunci când moare: „Acum ea era bebelușul și eu mama. [...] Și eu, oricât de puternic, sunt ca strivit, simt un gol, o ruptură între tot ce-a fost și ce e”. De altfel, ceea ce atrage atenția încă de la început este felul în care bărbaii sunt percepuți mai degrabă ca o pagubă la casa omului, iar mamele sunt cele care păzesc copiii de toate relele și se îngrijesc de gospodărie: „Încă nu munceam, muncea mama și ne făcea totul, cum e obiceiul la moldoveni, băieții sunt prinți. [...] Căpitanul era o pa-

gubă la casă, juca pocher și toca și din banii noștri, poate ne simțeam apărați de el”. Anumite pasaje din text te fac să te întrebi dacă nu cumva femeile sunt cele care le îngheață voința de mișcare bărbaiilor. Desigur că vina ar putea fi aruncată și pe absența taților, pe mentalitatea de provincie sau, mai grav, am putea presupune că lipsa de ambiție masculină este efectul unei predispoziții naturale. Autorul trăiește acut drama unei întregi generații, schingiuită de realitatea mult prea dură de atunci.

Volumul aduce în discuție și o inițiere erotică întârziată: „O duceam seara până la bloc și o sărutam cu o foame de câini flămânzi care nu pot să deschidă sacul cu mâncare și numai trag cu dinții de el”.

Extrem de grăitor este dialogul cu omul care scormonea prin gunoarie, ținând în mână o pereche de pantofi, mărimea 43 – același număr cu al său –, și care îi spune încrezător că toți trebuie să înceapă de unde-

va, de aceea plănuiește să meargă la Berlin, de unde poate aduna sticle de pe străzi, pentru a le vinde și a se îmbogăți, iar în containere s-ar găsi ceasuri de aur. Autenticitatea acestui dialog de lângă pubelele de gunoi este pusă la îndoială chiar de autor, însă avantajul când nu te-ascultă nimeni e că poți să spui orice. Aici este chiar cheia în care trebuie citit romanul lui Dan Sociu.

Abuzul de narcotice, libertinajul sexual, dezrădăcinarea, festivalurile de muzică din Berlin, mizeria, bolile, limbajul fără perdea, toate au menirea de a șoca, însă relevă deopotrivă o sinceritate curajoasă și o nepăsare totală față de maniera în care ar putea fi perceput, încredere pe care autorul și-a dobândit-o just. A-l citi pe Dan Sociu este, dintr-un anumit unghi, un act intim, pentru că textul, un poem necenzurat, respinge bariere și prejudecăți (impulse sau autoimpulse). *La gunoi* este o destăinuire care curge fără efort și fără vreo țință anume, asemenea unui „drum cu trenul, cu băutură și țigări, și o oprire în Verești, unde rămâneam o oră în crâșma gării.”

• urmare din pag. 24

și petale de trandafiri... Dintr-una din povestirile sale, am învățat că nu este bine să pleci de acasă fără să te stropești pe față cu apă de trandafiri... V-au tentat poezia și etosul popular?

– Mulțumesc pentru cuvintele amabile. Cred că mă tentează mereu tot ceea ce citesc. O sinergie literară. Miros, simt și trăiesc tot ce scriu. Folosesc o mulțime de amintiri pe care le am de la regretata mea mamă, care este întotdeauna prezentată în cărțile mele, și felul în care înțeleg eu lumea. Utilizez mult în cărțile mele atmosfera culinară: mâncarea, mirosurile, băuturile... Asta este Ciprul în gândurile mele. Am multe amintiri despre mama mea, care gătea și îmi spunea povești, întotdeauna legate de mâncare și băutură. Această idee a diferitelor băuturi care trec prin capitolele cărții a apărut când am fost la Platres pentru a găsi mai multe informații despre arhitectul hotelului din *Brandy Sour*... Am nimerit în mijlocul unui festival al lavandei și, în timp ce mă plimbam prin sat, mă urmărea mirosul acela dulce. Cred că întreaga istorie a Ciprului, fiecare colțșor al său emană parfumul florilor...

– În fiecare roman, porniți de la o realitate. Personajele dumneavoastră sunt reale. În *Brandy Sour*, apar personalități ale insulei, liderii comunităților greacă și turcă, Glafkos Clerides și Rauf Denktas, Arhiepiscopul Makarios... Nu știam că a fost un fumător înrăit, că nu a băut decât apă... Toate acestea le-am aflat din cartea dumneavoastră.

– Ei bine, cum v-am spus, totul a început ca o singură poveste, dar când am început să o scriu, am aflat din ce în ce mai multe informații și mi-am dorit să dezvolt subiectul. M-am documentat despre oamenii care locuiau la hotel și despre personaje cunoscute care l-au vizitat, precum Prințesa Margareta. Au fost oameni cunoscuți și importanți pentru istorie, precum și alte multe persoane necunoscute, care își desfășurau

Constantia SOTERIOU: (Cipru):

„Literatura este o armă eficientă împotriva separării și naționalismului”

viața de zi cu zi în hotel. Așadar, am scris și despre poveștile lor, despre relația acestora cu clădirea. Întotdeauna încerc să scriu despre istoria oamenilor obișnuiți, pentru că eu cred că micile detalii din viața oamenilor obișnuiți pot crea o imagine mai mare pentru cititor. În final, a ieșit un roman de tip *matrișcă*, mai multe povești în

interiorul unei povești, fiecare descriind un moment specific din istoria hotelului.

– În roman, tradițiile cipriote se găsesc peste tot, începând cu cele culinare. Ele sunt un alt liant al cărții. Structura sa este însă extrem de curajoasă, așa zice, neobișnuită... Multe propoziții se repetă ca un refren, subliniază o idee. Toate povestirile se încheie cu o concluzie morală, ca într-o fabulă. Vă îndepărtați de romanul tradițional. Urmăriți noutatea structurală în cărțile dumneavoastră?

– Nu scriu niciodată având în vedere să reinnoiesc canonul. Am un mod personal de a scrie care include toate lucrurile pe care le-am descris mai sus: tradiții și alimente, ritualuri și băuturi, lumea magică a femeilor în care am crescut. De asemenea, îmi place foarte mult să repet propozițiile. Este ceva ce aparține modului meu personal de a scrie. Aș spune că mereu încerc să găsesc modalități de a-mi îmbunătăți scrisul, de a spune o poveste într-un mod mai interesant, de a experimenta puțin cu stilurile de scriere și de a depăși propriile limite narrative.

– În spațiul literar, Ciprul – atât Sudul, cât și Nordul – nu a fost niciodată divizat. În scrierile dumneavoastră, cât și în textele altora, ale cipriotilor-turci, există o anumită nostalgie a unității. Mai poate fi literatura o armă în lupta împotriva segregării și naționalismului? Are astăzi un public social și politic suficient?

– Cred că oamenii care doresc unificarea insulei, care visează la pace și la un viitor comun își folosesc truda ca pe o taxă pentru a transmite acest mesaj. Nu este ceva pe care îl facem intenționat, programatic, ar fi grav, din punct de

vedere literar. Este ceva subsidiar mesajului, dar literatura este o armă împotriva separării și naționalismului, chiar și în aceste condiții.

– Aparțineți aceluiași spațiu literar neoeleic. Totuși, scrieți și în dialectul cipriot. Antologiile literare includ și scriitorii greci din Grecia, și pe cei din Cipru. Uneori, aceștia din urmă formează un capitol aparte. Există vreo diferență fundamentală?

– Acestea sunt cercurile în care suntem, dar care ne și separă. Expresia e aceeași, problematica are nuanțe diferite, în funcție de mediul literar în care ne-am format. Sunt o scriitoare cipriotă și am folosit mult dialectul insular în cărțile mele anterioare. Cu toate acestea, scriu în greacă și aceasta este identitatea mea de scriitor. Am crescut citind toți acești scriitori greci uimitori și scrisul lor îmi curge în sânge.

– Care sunt riscurile cu care se confruntă astăzi literatura și scriitorii ciprioți?

– Riscul principal este de a fi înrădăcinați doar în problemele politice și de a scrie numai despre *criza cipriotă*. Când te maturizezi sau îți formezi personalitatea, urmărești o narațiune oficială a ceea ce s-a întâmplat în 1974, cine a fost *bun* și cine a fost *rău*. Dar când ești scriitor, cred că ai datoria de a-ți găsi propriul adevăr, iar acest lucru ar trebui să depășească ceea ce ți s-a spus la școală sau ceea ce ai fost învățat când ai crescut. Este foarte amuzant pentru că a scrie o carte este ficțiune, dar nu este cu adevărat ficțiune, în sensul că poartă propriul tău adevăr – propriile realități și lucrurile pe care le descoperi și le crezi că sunt adevărate. Ciprul de astăzi are multe de oferit, multe patologii, reale probleme sociale și de corupție. Nu ar trebui să fim scriitorii ciprioți care scriu doar despre ceea ce este important pentru noi. Trebuie să ne deschidem mințile și paginile către multe alte subiecte, să devenim moderni și relevanți, nu doar la Nicosia.

Motto: „Nu pretind să scriu o biografie *definitivă* a lui Oppenheimer. Las asta în seama altora. Acesta e mai degrabă profilul biografic, pentru *The New Yorker*, pe care nu l-am scris niciodată.”

Jeremy Bernstein

În galeria de mari fizicieni ai secolului al XX-lea, cazul lui Robert Oppenheimer (1904-1967) este unic. De-a lungul timpului i-au fost consacrate numeroase biografii, iar acestea*, realizată de Jeremy Bernstein (n.1929), vine să întregască portretul savantului care a condus proiectul de realizare a primei bombe atomice. Cartea lui Jeremy Bernstein este segmentată în cinci capitole: *Începuturi*, *Zile californiene*, *Los Alamos*, *Procesul*, *Institutul*, urmate de epilog și precedate de o prefață.

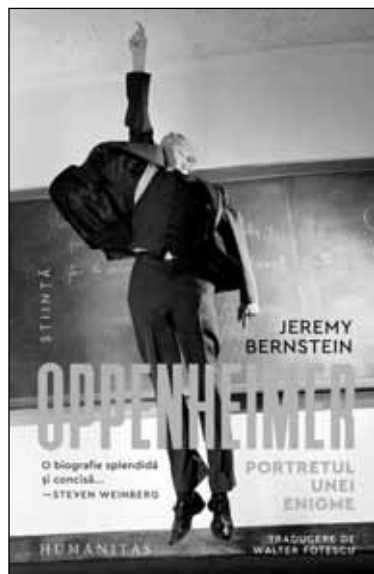
Născut în SUA, din părinți originari din Europa, Robert Oppenheimer a impresionat de la început prin seriozitatea abordării studiilor, deși nu renunța la micile plăceri oferite de o masă bună sau de un vin de calitate. Dintre sporturi, lui Oppenheimer îi plăcea yachtingul și echitația. Când a dispus de mai mulți bani, a avut un Chrysler (Garuda). Nu avea aparat de radio, nici telefon. Nu citea ziare sau lucrări de economie, iar despre marea criză economică din 1929 a aflat mult timp după ce s-a produs. A votat prima dată în 1936. Deși fizician, Oppenheimer avea o bogată cultură literară, era poliglot, recita versuri în limba sanscrită, limbă pe care a învățat-o cu Arthur Rider (Ryder). A se vedea în acest scop cartea lui Robert Jungk, *Mai strălucitor decât o mie de sori*; fizicianul Isidor Isaac Rabi (1898-1988) spunea despre Oppenheimer:

Ionel SAVITESCU

„Părerea mea personală este că dacă ar fi studiat Talmudul și ebraica în loc de sanscrită, ar fi fost un mult mai mare fizician” (p. 14) iar, prin 1930, Jean Tatlock spunea: „Trebuie să ții seama că la șapte ani ținea prelegeri unor societăți erudite, că niciodată n-a avut o copilărie, și de aceea e diferit de noi ceilalți” (p. 17).

Așadar, la vârsta de 30 de ani, Oppenheimer devine profesor agregat la Universitatea Berkeley din California, dar a avut relații științifice cu diferiți fizicieni din SUA sau Europa: „Multora dintre prietenii mei indiferența mea față de chestiunile contemporane li se părea bizară și ei mă dojeneau adesea că sunt prea pedant. Mă interesa omul și experiența sa. Eram profund interesat de știința mea; dar nu înțelegeam deloc relațiile dintre om și societate” (p. 45).

Capitolul al doilea – *Zile californiene* – este plin de informații științifice, de relațiile dintre fizicieni și cercetările lor, de noile descoperiri din fizică, apoi urmează descoperirile cosmice: supernove, găuri negre etc. După capitularea Franței în iunie 1940, Oppenheimer se hotărăște să se implice în război, devenind șeful unui program nuclear, „Coordonator al separării rapide” iar în iulie 1942 convoacă un număr de 9 fizicieni pentru a discuta proiectul fabricării bombei. Șeful întregului colec-

tiv era generalul Leslie Richard Grover iar toate cercetările s-au făcut la Los Alamos, în decurs de 27 de luni (primăvara, 1943 – toamna, 1945), complex în care condițiile de viață erau deplorabile, iar întreg colectivul de cercetare număra aproximativ 3000 de specialiști, mulți dintre ei aveau Premiul Nobel sau aveau să îl primească ulterior. Cercetările au fost într-un fel grăbite, pentru că se știa că și în Germania se lucra la un proiect asemănător. Primul test cu o astfel de bombă s-a produs la Alamogordo (deșertul New Mexico), pe data de 16 iulie 1945, și este astfel descris: „Rabi, care era mai în vârstă și mai cu picioarele pe pământ decât majoritatea celorlalți, a spus că la început a fost copleșit de spectacolul exploziei, dar pe urmă i s-a

făcut pielea de găină când și-a dat seama ce înseamnă asta pentru omenire” (pp. 87-88). Rabi, deși era un fizician experimentat, s-a retras din acest proiect, consacrându-se cercetării și finalizării radarului: „Cu bomba puteai câștiga războiul, dar fără radar l-ai fi pierdut” (p. 88). Oppenheimer își încheie misiunea printr-un discurs în fața unui număr redus de membri ai colectivului care a contribuit la fabricarea bombei atomice. Folosirea ei la Hiroshima și Nagasaki a determinat Japonia să capituleze. Oppenheimer a făcut parte dintr-un colectiv care a ales cele două orașe japoneze să fie bombardate. La începutul anilor 70, din secolul precedent, Ioan Grigorescu a publicat în revista *Contemporanul* un documentar despre cele două explozii nucleare, din care aflăm, printre altele, că un japonez a fost martor la cele două explozii. Faptul s-a petrecut în felul următor: japonezul în chestiune s-a aflat în ziua de 6 august 1945 la Hiroshima, după ce a văzut ciuperca radioactivă, s-a urcat într-un tren ce staționa în gara orașului. După trei zile, pe 9 august 1945, ajunge la Nagasaki și este martor la cea de-a doua explozie. Despre aceste atacuri contra Japoniei s-au scris rapoarte oficiale, s-au redactat broșuri și cărți, între care și volumul *Nebunul din Brent*, scris de scriitorul român

Chiril Tricolici. Echipajul avionului care a efectuat bombardarea a vizitat cele două orașe, iar unii aviatori au suferit din punct de vedere psihic.

Capitolul IV, *Procesul*, debata problema folosirii bombei cu uraniu, netestată la Hiroshima, și efectul ei asupra savanților care au contribuit la realizarea ei. Mulți s-au întrebat ce-au făcut și s-au îmbolnăvit psihic. Situația se echilibrează când, în 29 august 1949, rușii au testat prima lor bombă, ajungându-se astfel la concluzia că secretul nu mai putea fi păstrat, ambele puteri străduindu-se să dețină înțâietatea. Succesul rușilor s-a datorat, în parte spionajului și capturării savanților germani, care au fost duși în Uniunea Sovietică. Totuși, neîncrederea persista. Astfel, Truman s-a exprimat că nu crede că *asiaticii ăia* pot construi o bombă nucleară.

După discursul lui Churchill la Fulton (Missouri), unde vorbește despre Cortina de Fier ce s-a instalat în Europa, începe Războiul Rece care va dura până la căderea comunismului. Pentru a experimenta bomba cu hidrogen, la 31 octombrie 1952, SUA a distrus insula Elugelab din atolul Enuiwetok. Președintele Truman își dă acordul ca savanții americani să lucreze la toate tipurile de arme nucleare, inclusiv bomba cu hidrogen sau superbomba concepută de fizicianul Teller. Despre această bombă cu hidrogen, Sartre spunea că e *contra istoriei*. Nu lipsite de interes sunt anchetele asupra lui Oppenheimer, bănuț de a fi comunist și suspectat de spionaj în favoarea Uniunii Sovietice.

În sfârșit, ultimul capitol, *Institutul*, surprinde componența acestei organizații, membrii marcanți care contribuiau la noile cercetări asupra armelor nucleare. Oppenheimer primește în 1963 Premiul Fermi și un cec de 50 de mii de dolari, premiul îi este înmănat de președintele Johnson. Bolnav de cancer la gât, Oppenheimer se stinge pe data de 18 februarie 1967.

Din epilog aflăm că la 25 februarie 1967, a avut loc o ceremonie de pomenire a lui Oppenheimer, care fusese incinerat, iar cenușa fusese aruncată în ocean, aproape de Insulele Virgine. În *Mulțumiri*, autorul mărturisește că a lucrat la această carte „aproximativ o jumătate de secol”. Traducerea cărții în limba română contribuie la mai buna cunoaștere a modalității în care a fost concepută prima bombă atomică și consecințele ei asupra umanității.

*Jeremy Bernstein *Oppenheimer. Portretul unei enigme*, traducere din engleză de Walter Fotescu, București, Ed. Humanitas, 2024, 214 p.

• Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU •

Leo BUTNARU

Ceea ce poate urma neurmând

Praful care, fără dubii, e praf (precizarea e necesară din motivul că praful înseamnă întru-chiparea sau... semi-întru-chipare sui-generis a stării de dubiu) oferă cel puțin o singură alternativă la două capete – primară debarasare de cochilie, alias simplu acoperământ, sau achiziționare (între ghilimele fie vorba), benevolă ori impusă, de crustă catifelată ca mod de călăfăuire a corabiei speranțelor tale ce se duce cu succes nu la fund – ci dracului.

Pe o parte sau pe cealaltă a versantului modificările relaxează timpul din jocurile secunde ale poetului, dar și matematicianului Barbu, despre modificări „raportând” intuiția. Fără vreun efort special, fără vreun cercetare și concluzie anume.

Există speranțele și evantaiul posibilelor interpretări ale lor. Există plăcerea, dar și neplăcerea interpretării, *inspirația* și *expirația* (bis-*rația*) rest = *inspiexpir* cantonată într-o posibilă sinecură sau înflorită sakura și ceva curat până la puritate ce anihilează poluarea cosmo-casnică (chestia aia cu: să ne vedem vârful nasului...). Bineînțeles, strălucitul de curățenie este benefic și convingător, chiar dacă nu are cum să se aștepte oarece grație, caritate și panac-eu, panac-tu căzuți de acord. Cum spune naratorul, *There can be breakages in Japanese**, mite la românii cu miticii noștri... – în toate astea neexistând în mod special niciun program și nicio lipsă de proiect, plus nicio pledoarie cromatică incorectă (sau corectată deja) sub aspect politic. Toate au fost convenite ieri sau

poate chiar la începutul lumii, pe când se învățau ridicatul pe două picioare, înotul și jupuitul sau jumulitul vânatului. În toate nefiind evidente, cu atât mai mult obligatorii angajamente și posibile reluări nefirești, ceea ce a fost prevăzut încă în prolegomene și fiind dat aici la

P. S.

adică, imediat în continuarea prologului. După care nimeni nu garantează că ar putea urma *The end* sau altceva pentru bietul (sau, poate... semețul, totuși?) om (re)nimerit din preistorie în (holbând ochii) prea istorie, în teroarea istoriei cu bizonii ei agresivi, dar – e drept – comestibili, necesari, fiind vânați sau vânători ei înșiși, încornorații, printre stânci, printre stejari, chiar printre ghețari.

Omul nimerit din prea istorie în, după spusa lui Fukuyama (cui îl are!), sfârșitul istoriei, mai că în absența acesteia, ca și cum rămânând bietul sapiens rătăcit, nefericit doar în geografie, în ceva cosmos de jur-împrejur, derutat, cu gândurile chircite, ciucur, omul istoric de-istoricizat, ajungând adică doar om geografic și, în continuarea retragerii sale, devenind pre-geografic, apoi a-geografic, ca praful.

*Ar putea exista defecte și în Japonia.

Comuna Răchitoasa

Alin Sebastian POPA

Despre Patrimoniul istoric al județului Bacău (II)

În comuna Răchitoasa există trei monumente istorice de interes național: mănăstirea Răchitoasa (secolele XVII-XVIII), ansamblu cuprinzând biserica „Adormirea Maicii Domnului” (1698), zidul de incintă (1704) și clădirile vechi (1739); Biserica de lemn „Sfinții Arhangheli” (1634-1653) și Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” (1750) din satul Opișești. Despre minunea din 20 martie 1856, când o lumânare s-a aprins singură în mijlocul bisericii, sub privirile uluite ale călugărilor și ale celor prezenți, vorbesc și acum țărani de pe Valea Zeletinului. O întâmplare nemai-văzută, o poveste care învăluie și acum *Mănăstirea de la Răchitoasa*. Așezământul religios are o istorie la fel de interesantă ca minunea de acum mai bine de un veac și jumătate. Astfel, la sfârșitul veacului al XVII-lea, marele clucer Ianaki a făcut la Răchitoasa o bisericuță mică, din lemn de stejar. Pe locul unde se află altarul acesteia s-a ridicat o cruce. Acum bisericuța a fost mutată pe dealul din fața actualei biserici și servește drept biserică a cimitirului sătesc. În anul 1697, marele spătar Ilie Ianaki și soția sa Theofana, fiica voievodului Mihai Racoviță, au zidit actuala mănăstire și au înzestrat-o cu moșii. În 1729 mănăstirea este închinată mănăstirii grecești Vatopedu, de la Muntele Athos.

Biserica mănăstirii a fost grav afectată de cutremurul din 1739 și va fi renovată de mai multe ori. În secolul al XIX-lea, mănăstirea este transformată în penitenciar, după ce domnitorul Al. Ioan Cuza a secularizat averile mănăstirești. Ca o ironie a sorții, el însuși va fi închis aici o scurtă perioadă. După venirea comuniștilor la putere, mănăstirea a fost transformată în cămin de bătrâni. Din 1993, mănăstirea a fost redeschisă ca așezământ monahal de călugărițe. A fost restaurată în cadrul unui proiect finanțat cu fonduri europene, la care a contribuit și Consiliul Județean Bacău, lucrările fiind finalizate în anul 2015.

Tezaurul monetar bizantin de la Horgești

Tezaurul de monede bizantine a fost descoperit în mod întâmplător, în anul 1968, pe teritoriul comunei Horgești. Monedele se aflau într-un vas de bronz, alături de un fragment de lanț metalic. Vasele bizantine de metal sunt o raritate pentru Evul Mediu timpuriu în teritoriile din afara Imperiului Bizantin. Intrat în colecțiile Muzeului de Istorie din Bacău, tezaurul a fost evaluat în două loturi de monede: cele 46 din vas și cele 11 monede recuperate de pe locul descoperirii (total, 57 de monede). Pentru că nu a existat o prezentare a

acestui lot de 11 monede la momentul descoperirii, considerăm că prezentarea detaliată a acestui lot monetar însoțită de un scurt comentariu numismatic este absolut necesară. Din descriere se poate observa că greutatea monedelor variază între 12 și 12,45 g. Pe lângă această masă principală, există câteva piese cu o pondere mai mare și un alt grup cu o pondere mai mică. Cele mai multe dintre ele au diametru cuprins între 29 și 30 mm, câteva de 28 mm și numai un exemplar are modulul de 20 mm. Monedele, acoperite înainte de curățire cu un strat gros de oxizi de culoare verde închis, prezintă, în general, o stare de conservare relativ bună. Unele piese au un grad de tocare destul de ridicat, ceea ce dovedește o intensă folosire a lor ca mijloc de schimb, până în momentul tezaurizării. „Noul lot” de monede are o structură identică cu aceea a lotului publicat anterior. În primul rând, reiese că piesele au fost emise în timpul domniilor a trei împărați, însă majoritatea monedelor se plasează din punct de vedere cronologic în perioada lui Justin II și Mauriciu Tiberiu, domnia lui Tiberiu II Constantin fiind reprezentată printr-un singur exemplar. Ele se eșalonează pe o perioadă cuprinsă între 566 și 592, deci începând cu al doilea an de domnie a lui Justin II (566/7) până în anul al zecelea al domniei împăratului Mauriciu Tiberiu (592/3). Totodată, constatăm că marea majoritate a monedelor (cu o singură excepție) provin din atelierele monetare ale orașului Constantinopol.

Comuna Răcăciuni

Cel mai vechi document care pomenește despre acest sat este un hrisov din timpul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, purtând data de 15 octombrie 1481, în care se vorbea despre un sat la Gura Răcăcinei, pe Siret. În anul 1640, moșia aparținea lui Ștefan Ceauru, voievodul Gh. Ștefan de mai târziu, care s-a născut în acest

• 1938: Expoziția de cai lipitzani din Răcăciuni

• Mănăstirea de la Răchitoasa

sat. Așezarea a existat cu mult înainte de daci, din al căror timp ne-au rămas multe urme arheologice (ceramică, arme, podoaabe). Încă din Epoca bronzului pe aceste meleaguri exista o așezare fortificată de tip Monteoru, descoperită pe terasa superioară a Siretului – pe dealul Cetățuia.

În secolul al XVII-lea, în timpul domnitorului Ștefan Andrei, pentru doi ani, Răcăciuniul a fost capitala Moldovei, a cărei curte domnească a fost construită la poalele dealului Pietroasa. Referiri la așezarea Răcăciuni au fost făcute de-a lungul timpului de către Logofăt Tăutu, de Miron Costin și Milea Spătaru. După 1630, aceste locuri sunt moștenite de Gheorghe Ștefan, mare logofăt al Moldovei, apoi domn între 1653 și 1657, construind la Răcăciuni o curte domnească în centrul istoric al localității.

Comuna deține nu mai puțin decât 13 obiective trecute în *Lista monumentelor istorice*, ocupând după acest criteriu un onorant loc trei la nivelul județului, după orașele Bacău și Târgu Ocna. Trei dintre acestea sunt monumente istorice de interes național: conacul Atta Constantinescu, construit în jurul anului 1900 (astăzi, spitalul de psihiatrie Gâșteni), conacul Gheorghe Buzdugan (1906-1909) din satul Gheorghe Doja, ambele monumente de arhitectură, și bustul lui Spiru Haret, realizat în anul 1904, amplasat în curtea școlii din Răcăciuni și clasificat ca monument de for public.

În rest, alte opt obiective din comună sunt incluse în LMI din județul Bacău ca monumente de interes local. Trei dintre ele sunt clasificate ca situri arheologice: așezarea eneolitică (cultura Cucuteni) din Dealul Vrăbiilor, de la marginea de est a satului Răcăciuni; așezarea fortificată din Epoca Bronzului (cultura Monteoru), aflată pe Dealul Cetățuia, la sud-vest de gara Răcăciuni, și situl de la est de zona „Zootehnică” a satului de reședință, sit ce cuprinde urmele unor așezări din epoca migrațiilor (cultura Cerneahov) și din Epoca Medievală (secolele VIII-XVI).

Alte patru obiective sunt clasificate ca monumente de arhitectură: Biserica de lemn „Sfinții Voievozi” (1803-1808) din satul Gâșteni; conacul Leon Furnaraki (1906); primăria comunei (1940-1943) și școala (1903), ultimele trei aflate în satul Răcăciuni. Bustul lui Alexandru Ioan Cuza, realizat în 1912 și aflat în parcul central al satului de reședință, este clasificat ca monument de for public.

Conacul Constantin (Atta) Constantinescu din satul Gâșteni, comuna Răcăciuni

Boierul Constantin (Atta) Constantinescu (23 aug. 1896, Turnu Severin – 1954, București) a fost fiul lui Alexandru C. Constantinescu, membru marcant al PNL. Atta Constantinescu a fost un politician liberal de anvergură, avocat, ministru al Lucrărilor Publice și Comunicațiilor în anii '20 – a sprijinit înființarea Cartierului CFR din Bacău –, dar și în guvernul Antonescu, în perioada 6 octombrie 1943 – 23 august 1944. În tinerețe, l-a avut drept mentor pe scriitorul Ion Grămadă, alături de care a

fondat în anul 1927 revista „Cuvântul Rădăuților”. Arestat de autoritățile comuniste, a fost condamnat alături de foștii demnitari ai statului, primind o sentință executorie de cinci ani de închisoare. Aici este supus la multiple privațiuni și la un regim sistematic de înfometare. A fost eliberat în anul 1952, dar se sinucide doi ani mai târziu (1954).

Astăzi Conacul Atta Constantinescu de la Gâșteni este sediul Centrului de Recuperare și Reabilitare Neuropsihiatrică (1963), în subordinea D.G.A.S.P.C. Bacău. Aflat într-un cadru natural deosebit, fiind în sistem pavilionar (pavilionul A central, cel mai vechi, construit în anul 1906, inclus în patrimoniul național, are elemente de arhitectură neoclasică românească), într-un parc natural de aproximativ 4 ha. În anii interbelici, conacul a aparținut lui Atta Constantinescu și a găzduit personalități precum G. Enescu, Carol al II-lea, I.C. Brătianu, Iuliu Maniu ș.a.

1938: Expoziția de cai lipitzani din Răcăciuni – Bacău, cea mai mare expoziție de acest fel din România

„Cu un fast deosebit s-a făcut deschiderea expoziției de cai lipitzani în com. Răcăciuni, jud. Bacău, din laudabila inițiativă a sindicatului «Calul lipitzan» de sub președinția d-lui Atta Constantinescu și de sub patronajul d-lui ministru de finanțe Mircea Cancicov. Pe platoul târgului Răcăciuni s-a amenajat o vastă tribună pavoazăată cu steaguri tricolore, pentru invitați. Au luat parte la deschiderea expoziției din partea oficialităților: d. general Gh. Manoliu, comandantul garnizoanei Bacău, d. col. I. Minescu, prefectul județului, d. col. Const. F. Bellu, primar, d. director Romano, din ministerul de agricultură, d. inspector dr. A. Goreniciu, din ministerul de agricultură, d. Eugen Iliescu, președintele Camerei de comerț și Industrie Bacău cu d-na. De asemeni am remarcat pe: Prințul de Wied, fost rege al Albaniei, d. general I. Racoviță-Iași, d. prof. univ. Brătianu-Iași, d. prof. univ. V. Bulgaru-Iași, d. Gh. Buzdugan, d-na V. Buzdugan, d. Cantacuzino-Pășcani, d-na avocat Bulgaru-Iași, d-na Zamfirescu-Focșani, d. dr. veterinar V. Bușniță, șeful circ. veterinar, d-na G. Brătianu d-na general Manoliu, d-na C. Belle, d-na și d. dr. V. Pătrășcanu, d-na și d. av. Ed. Racoviță, d-na și d. av. C. Zlotescu, d-na și d. av. Șt. Paraschiv, d-na general Florescu, av. M. Boicea-Iași ș.a.” (Ziarul „România”, 1938)

Părăsești universul fictiv cu sentimentul că povestea transcende simpla narațiune, devenind o arhitectură labirintică a realității și a minții, unde ficțiunea și – de ce nu? – filosofia, într-o accepție largă, se împletesc după „legi” doar parțial înțelese. Actul de a povesti nu este doar o modalitate de a imita lumea, ci o explorare metodică a infinitului prin finitudinea limbajului, fiecare narațiune fiind un fragment dintr-o bibliotecă universală, potențial atotcuprinzătoare, dar inevitabil incompletă. Deloc surprinzătoare așadar acea trimitere scurtă din a doua parte a romanului la Borges, magicianul absolut al universurilor posibile și (mai ales) imposibile. Nevoia de poveste la Borges pulsează dintr-o conștiință acută a efemerității existenței și a fragilității cunoașterii. Prin intermediul ficțiunii, el caută să cartografieze structurile ascunse ale universului, să sondeze paradoxurile timpului și ale identității, transformând actul scrierii într-o aventură intelectuală, uneori riscantă, unde granițele dintre vis și realitate, dintre erudiție și invenție se estompează deliberat. Îți dai seama cum povestea devine pe nesimțite instrumentul suprem al unei minți enciclopedice, un mod de a ordona haosul perceput și de a sugera, prin aluzii și metafore, complexitatea existenței noastre. Da, toate acestea au legătură cu un roman pe care l-am descoperit cu mare bucurie: e vorba de *Danob* (Bacău, Editura Rovimed Publishers, 2022), scris de Codruța Perșa, un roman care rămâne fără doar și poate greu de clasificat. Cu o formulă ce amintește de romanul

Marius MANTA

Danob

fantastic, de romanul mitic, dar și de clasicul roman de aventură, *Danob* nu rămâne străin nici de fanteziile unor universuri distopice, mărturisind implicit și posibilitatea unui dialog între mentalități și structuri destul de diferite.

Deși nu voi pica în capcana de a „descoperi” șirul întâmplărilor prin care trec personajele, punctez faptul că avem de-a face cu o arhitectură solidă, pusă la punct, cu planuri și paliere de timp care interferează, cu o „logică” contrapunctată adesea de un lirism captivant. Veche de când lumea, povestirea în ramă devine utilă și aici, înlesnind apariția insolitului. Cititorul este cumva amenințat încă din startul volumului (prin spusele Nataliei, alter ego al autoarei) că va fi martorul unei experiențe literare inedite: „Aș vrea să scriu despre Aria 51, dar pricina e învechită. Cine mai crede în farfurii zburătoare și omuleți verzi? [...] O să mă plictisesc groaznic dacă nu spun o poveste! Știi, dragul meu Rudi, continuă ea, aș vrea o poveste suprarrealistă, dar într-o înșelătoare prezentare, care să fie crezută științifico-fantastică, iar asta pentru că suprarrealitatea zăpăcește oamenii”. Și, brusc, se trezește prins în mrejele cuvântului, locuind Povestea, înotând printre semne și simboluri, căutând înțelesuri, dar în

primul rând întovărășind experiențele unui somnambul intergalactic ce alunecă între vieți paralele. De ce nu, gândul m-a dus și la „Nopti la Serampore” (Eliade), dar mai ales, revin, la „grădina potecilor ce se bifurcă”/„biblioteca din Babel” (Borges) – exemplele ar putea continua. Această continuă experimentare, dimpreună cu multiplicarea dimensiunilor temporale, ar putea sugera „tre-cerea conștiinței” (posibilitatea ca o conștiință să poată, în anumite circumstanțe – fie ele naturale, magice sau tehnologice –, să treacă de la o realitate paralelă la alta, experimentând diferite versiuni ale propriei existențe), percepția fragmentată (perceperea subtilă sau inconștientă a unor fragmente sau ecouri ale existenței noastre din spre și către alte realități paralele, ca și cum am „alterna” între ele la nivel perceptiv). Ce este până la urmă viața, ce altceva decât „o sumă de incandescențe rămase din copilărie, unele ard mocnit în memoria noastră, ca un foc făcut sub frunzele căzute, portocalii și cărămizii, ale toamnei și este de ajuns o pală de vânt pentru ca focul să iasă strălucitor de sub ele, roșu de sub plapuma ruginie, să-și răspândească lumina și căldura și să împrăstie spre nările noastre acel miros unic de fum de neuitat”.

Danob e o lume tănuțită ce se cere descoperită. O lume cu propriile legi, cu ciudățenii, cu povești ce fac drumul invers, din spre legendă către realitate. O lume în care femeile sunt sclave, cu oameni blânzi, ce nu pot concepe o Revoluție, o lume lipsită până la urmă de libertate. De-a lungul ei se desfășoară o cursă pentru reafirmarea identității.

Romanul Codruței Perșa poartă ceva din labirintul tar-kovskian. Ici-colo ai sentimentul că străbați mai multe galerii, că spațiul e un organism viu, o „zonă” cu apariții și peisaje idilice sau, uneori, amenințătoare. Drumul nu este nici pe departe liniar, ci unul sinuos, plin de capcane și mai ales de iluzii. Înaintarea forțează personajele și deopotrivă lectorul la o introspecție dureroasă, demascând dorințele ascunse, dar și fragilitatea „credințelor”: „Am mers o bucată de vreme printr-un parc, până când am ajuns la intrarea într-un gang, parcă. În gang am

văzut o scară săpată în piatră ce urca și în depărtare o mică fantă de lumină ușor violacee. Scara, pereții gangului și bolta păreau să fie din piatra naturală, dintr-o rocă întunecată, veche, încât nu-ți dădeai seama ce ar putea fi – bazalt, cumva? – și acoperită cu mușchi de pădure...” Toate acestea contribuie la crearea unei atmosfere onirice, în cadrul căreia elementele cronotopului suferă modificări în progresie geometrică. Asemenea unei călăuze, personajul magic apărut de niciunde își conduce partenerul prin meandrele propriei înțelegeri ori conștiințe. Ici-colo apar elemente care te țin în real pentru un scurt moment („Virusii ne-au schimbat radical lumea și modul de viață. Da, acești soldați invizibili sunt gata să ne dea şah-mat.”), însă sunt mize secundare, ținta fiind în altă parte, interesată de condiția creatorului.

Punând la lucru deopotrivă tehnici moderne și tradiționale, *Danob* îmi aduce aminte de acea definiție pe care Sadoveanu o dădea romanului-basm (atunci când se referea la *Izvorul Alb*): „Am convingerea că romanul, în ultimă analiză, trebuie să fie ce era basmul mamei ori al bunicii în copilăria noastră”. Într-un fel, *Danob* e un astfel de basm, care își deapănă firele narative cu o voce șoptită, dar insistentă, invitând cititorul să se piardă în țesătura sa complexă, unde granițele dintre real și imaginar devin permeabile, iar căutarea sensului se transformă într-o explorare a propriilor labirinturi interioare.

Mai ieri vorbeam despre râvna Tincuței Horonceanu-Bernevic în cele ale scrisului și promiteam că vom reveni cu impresii despre noul său volum de poezii, *Femei de mătase* (București, Ed. Bifrost, 2025). Data trecută am vorbit despre spiritualitatea prezentă în creația acestei scriitoare. „Când vezi o fată ori o femeie frumoasă ori un tânăr frumos, cugetă de îndată la frumusețea desăvârșită a desăvârșitei sfințenii, Căreia i se datorează toate frumusețile cele cerești și pământești – adică la Dumnezeu. Lui să-l aduci slavă, Celui ce din pământ face asemenea frumuseți fără seamăn”, spunea cândva Sfântul Ioan din Kronstadt (vezi vol. *Omul își află pacea numai în Dumnezeu*, Ed. Sophia, 2023, p. 120). Este ceea ce face, într-o măsură considerabilă, Tincuța Horonceanu-Bernevic în *Femei de mătase*: portretează semeni, dezvăluindu-le nu atât frumusețea exterioară, cât cea interioară, punând accent pe latura sensibilă, spirituală („Și atunci nimeni nu a văzut ce am văzut eu / Urâta era tare frumoasă”). Fiindcă sunt expuse diferite tipologii umane, caracterizările pornind de la persoane reale (figuri celebre din istorie sau din lumea literară, rude apropiate, prietene, colege, femei pe care le-a întâlnit în copilărie în satul natal, femei cu rol important în procesul educației sale, dar și femei modeste, de la marginea societății etc.), s-ar putea găsi apropiere între cartea Tincuței Horonceanu-Bernevic și *Antologia orașelului Spoon River* a lui Edgar Lee Masters, cu amendamentul că poeta băcăuană are propriul ei construct, personajele, după cum indică și titlul, sunt majoritar feminine, iar în fiecare poezie găsim – direct sau indirect – reflecții despre *a fi, a trăi, a face*.

Violeta SAVU

Frumuseți fără seamăn în *Femei de mătase*

Trecem în revistă câteva portrete, notând că multe altele ar fi meritat evidențiate, dar spațiul nu ne permite.

Nina reprezintă maturizarea femeii, iar în poemul eponim apare motivul oglinzii, se evocă un ritual de nuntă și sunt sugerate intersecțiile/suprapunerile erosului cu thanatosul. Însingurata Zenovia încarnează supraviețuirea, nu doar a ei ca persoană, ci a limbii române. Raveica este simbol al maternității, dar în povestea sa se strecoară multă suferință; ulterior, răzvrătirea împotriva bolii. Moașa din *Femeia fără nume* asigură perenitatea. Atât Mama, cât și Leonora, nașa Zamfira, Dragomira vin dintr-o lume arhaică & patriarhală, iar forța lor stă irecuzabil în

iubire; de asemenea, prin ele se conservă tradițiile și obiceiurile. O rafinată lecție de virtuositate oferă Feodosia (băcăuanii o vor recunoaște pe etnografa Feodosia Rotaru): „Feodosia toarce norul într-o clipă / și mâinile-i pricepute parcă dansează / făcând volute în aer / așa vom face și noi / așa vom face / ne strigăm în cor nepriceperea / în timp ce Feodosia deja e pe alt nor / torcând lumină pentru tot orașul”. Marcate de hazard, femeile de la marginea societății, precum Ioana, Marița sau Mareșanca, uluiesc cu diada lumină-întuneric: „nu-i știe nimeni numele / e femeia lui *Mereșan* și atât / o cerșetoare / femeia merge încet prin mijlocul drumului prăfuit / ca un pom neroditor / ducându-și pe umărul mic și chircit / traista de lână în care înțeleaptă / și-a îngrămădit o câmpie în plină vară / și un cer sfâșiat de lumină”.

Figuri luminoase sunt: prescornița Ileana (simbol al credinței); lipoveanca Liuba, care întrușipează hârnicia și generozitatea; Victoria, cea care aduce liniștea odihnitoare; blanda Saveta, care alungă frigul. Cu note suprarrealiste, *Fetița* este poemul despre copilărie, candoarea și fantezia domină până la punctul terminus al maturizării.

În poeme precum *Întâlnire*, *Eu nu aveam nimic*, *Sărbătorita*, autoarea se dezvăluie boemă, calină, chiar ghidușă, dar și cu spirit calofil. Nimic nu e desuet, căci poeta are abilitatea de-a evita orice edulcorare, aplicând fără menajamente autoironia.

Tulburătoare sunt însă câteva texte autobiografice, cuprinzând amărăciuni, dezamăgiri, boli și întâmplări tragice.

Copleșitor este poemul dedicat fiului, pasărea neagră este metafora suferinței mamei al cărei copil moare la o vârstă foarte fragedă: „Cu brațele pline de flori / am poposit ca o pasăre neagră / la mormântul copilului meu”. Este descrisă o zi plină de forfotă; în contrast, sufletul femeii este zbatere, nu cu sens de viață, ci de neîntrerupt doliu. Epitaful din finalul poemului, în care auzim tipătul sfâșietor al unui cântec *mut*, este răvășitor: „Nu există mormânt mai fufuit ca al lui Tudor / poate că imediat ce plec / apucă buchetele cu mânuțele mici / le aruncă pe celelalte morminte și râde / vrea să mă vadă mereu / cu brațele încărcate de flori / scurmând pământul ca o pasăre neagră / necântătoare”.

Ne întoarcem la alte alese cuvinte de-ale Sfântului Ioan din Kronstadt (1829 – 1909): „Ziua este închipuirea vieții noastre pământești celei degrab trecătoare. Mai întâi dimineața, apoi ziua, iar mai pe urmă noaptea și, odată cu venirea nopții, a trecut ziua toată. Așa se scurge și viața. Mai întâi copilăria, asemenea zorilor unei dimineți, apoi adolescența și vârsta deplinătății, când soarele urcă pe cer până la ceasul amiezii, apoi dacă dă Dumnezeu, bătrânețea, asemenea unui amurg, iar după ea moartea, de care nimeni nu se izbăvește. [...] Cât de sfâșietoare este pentru părinți moartea copiilor lor dragi atunci când îi văd zăcând fără de suflare înaintea lor! [...] Moartea adevăratului creștin este doar un somn până la ziua învierii sau nașterea la o nouă viață”. Iată cum Ioan din Kronstadt, prin aceste pasaje, a concentrat preliminar mesajele și esența cărții poetei Tincuța Horonceanu-Bernevic.

Constantia SOTERIOU: (Cipru):

„Literatura este o armă eficientă împotriva separării și naționalismului“

Constantia Soteriou (n. 14 iulie 1975, la Nicosia) este cea mai cunoscută scriitoare cipriotă contemporană, opera sa fiind recunoscută la nivel internațional. Cartea de debut, *Aishe Goes on Vacation*, a primit Premiul Atena pentru literatură (2016). Al doilea volum, *Voices made of Soil* (2018), a fost selectat pentru Premiile de literatură din Cipru. *Brandy Sour*, cel mai cunoscut roman al său, tradus în limba engleză, a câștigat Premiul Național de Carte din insulă (2023) și a fost nominalizat pentru Premiul

pentru Literatură al Uniunii Europene, în 2024. A scris piese de teatru pentru scene independente și Organizația Teatrală din Cipru. În 2019, Constantia Soteriou a câștigat Premiul *Commonwealth Short Story* pentru povestirea *Death Customs*. Anul acesta, la Târgul Internațional de Carte de la Salonic (8-11 mai), și-a lansat cel mai recent roman al său, *The Head of Chatsworth*. În prezentarea cărții apărute la Editura Ta Nea se menționează: „În *Capul lui Chatsworth*, povestea reală dă rațiune ficțiunii, iar narațiunea celor vechi oferă motive pentru a îmbogăți limbajul și stilul scriitoarei. După cum dezvăluie ea însăși, în nota finală, în primăvara anului 2019, cadavrele a cinci femei și două fete care fuseseră victime ale primului criminal în serie din

Cipru au fost găsite întâmplător pe Lacul Roșu din Mitcherou din insulă. [...] Lacul era însă legat de o altă pagină întunecată a istoriei cipriote, întrucât fusese creat într-un crater lăsat de forarea unui subteran, când s-a constatat că 53 de mineri din satul vecin Platanistasa – cu vârste cuprinse între 18 și 45 de ani – au murit în 1950, de pneumonie, din cauza expunerii lor la siliciu. Constantia Soteriou își creează propria poveste – ca nepoată a unui miner – folosind materiale din două epoci: sărăcia muncitorilor ciprioți din trecut și securitatea muncitorilor străini – la fel de săraci –, dar și a muncitorilor de astăzi“.

Interviu realizat de
Leonard POPA

– V-ați născut într-un Cipru deja divizat. În 1975, războaiele, care nu s-au vindecat nici astăzi, fuseseră deschise... Când și cum ați devenit conștientă de asta? Generația mea a fost la curent cu evenimentele din acea vreme. În România au fost prezentate pe larg. De exemplu, despre războiul din Vietnam, s-a relatat mult mai puțin. Arhiepiscopul Makarios, președintele Ciprului, era prieten cu Tito, președintele iugoslav, care a fost un apropiat de-al lui Ceaușescu. Aceasta ar putea fi și o explicație colaterală...

Constantia Soteriou: – Când te naști într-un loc precum Cipru, ești mereu conștient de situația politică și de faptul că trăiești într-o țară divizată. Am crescut în Nicosia, iar casa mea era lângă Linia Verde (linia de demarcație între cele două comunități din insulă: greacă și turcă – n.red.). Prin urmare, am asistat direct la divizare, la ocupație. La mai puțin de zece minute de strada unde locuim, era o tabără de refugiați cu case construite de guvern pentru refugiații care și-au pierdut proprietățile și casele în război. Am avut prieteni la școală care și-au pierdut tații în 1974. Întreaga mea familie a avut de suferit. Nu există nicio familie aici care să nu fi trăit o astfel de experiență teribilă. Unchiul meu a murit în război. Se numea Costas și de aceea eu am primit, la naștere, numele Constantia. Bunicii mei și-au pierdut casa, toată agoniseala de-o viață, într-o singură noapte. Ceea ce încerc să spun este că urmările invaziei și războiului au fost prezente în fiecare aspect al vieții noastre. A fost o traumă la care a participat întreaga țară, una colectivă.

– Primul dumneavoastră roman, *Aishe Goes on Vacation*, a fost publicat în 2015 și a câștigat Premiul Atena pentru literatură. A fost un debut pregătit sau unul spontan? La 40 de ani, este o vârstă bună să debutezi cu un roman?

– Nu a fost un debut spontan. Am scris povestiri și am iubit literatura încă de când eram copil. Am crezut cu tărie că voi publica o carte atunci când voi simți că sunt pregătită și mi-am dorit ca aceasta să fie o carte bună. Cred că primul meu roman a fost ceva ce am purtat în mine de multă vreme, ca și cum aș fi fost însărcinată, și, când a

venit momentul, am născut acest „bebe“. A fost unul frumos, dacă vedem cum a fost primită cartea de cititori și critica literară. 40 de ani era o vârstă bună pentru mine la acea vreme. De atunci, am scris continuu, am publicat șase cărți în zece ani, așa că, poate, am debutat puțin târziu, dar cred că am recuperat timpul pierdut.

– Vrând-nevrând, ajungem la cartea care v-a adus faima, nu doar în Cipru, *Brandy Sour*... Mai multe texte de proză scurtă, independente unul de altul, care își plasează acțiunea în jurul Hotelului Ledra din centrul Nicosiei, clădirea care delimitează două lumi aflate în conflict de mai multe ori. Este un simbol al redutei cipriote; clădirea asaltată de armata turcă, în 1974, nu a putut fi cucerită. Este însă și un simbol al înțelegerii și al speranței, fiind locul unde liderii celor două comunități de pe insulă s-au întâlnit de mai multe ori în

căutarea unei soluții pacifiste. Am citit cartea ca pe un roman, *Grand Hotel este în fiecare secvență narativă, e liantul care îi dă unitate. Este încă problema cipriotă o temă la îndemâna scriitorilor din insulă? Au trecut peste 50 de ani de la evenimentele care au generat-o...*

– Voi începe de la sfârșit. Criza cipriotă este o temă mereu prezentă în scrierile noastre, neepuizată. Nu poți scăpa de asta pentru că, așa cum am menționat, constă într-o traumă atât exterioară, sesizabilă pe hartă – Ciprul continuă să fie divizat –, cât, mai ales, interioară. Cele exterioare dispar cu timpul. Cele interioare sunt nevindecabile. Cu toate acestea, cred că noua generație de scriitori are o abordare diferită și pare a fi mai sceptică cu privire la evenimentele care au dus la un întreg conflict politic în insulă (atât invazia turcă din 1974, cât și conflictele

dintre cele două comunități ale insulei din anii 1960). Asta este și abordarea mea. Încerc să văd prin lucruri, dar și dincolo de ele, să ofer o narațiune diferită. Este important pentru mine, ca scriitoare și ca femeie, de asemenea, ca persoană care a crescut într-un mediu atât de mult influențat de situația politică. Acestea fiind spuse, încerc să ofer o nouă perspectivă în fiecare carte. În primele mele trei cărți, grupate într-o trilogie, am încercat să scriu despre felul în care femeile din Cipru vorbesc despre război. Am vrut să le prezint nu ca pe victime, ci ca persoane care au propria lor voce și au nevoie de această voce pentru a fi auzite. În ceea ce privește *Brandy Sour*, am scris despre Linia Verde care despărțea insula în două și despre acest uimitor Hotel *Ledra Palace*, care a stat în mijlocul fiecărei evoluții politice. Povestea hotelului, din momentul în care a fost construit și până astăzi, când se prăbușește, reflectă în mine istoria modernă a Ciprului. Totodată am vrut să aduc în prim plan oamenii care au locuit acolo și și-au lăsat urmele în această clădire uimitoare. Era un hotel foarte luxos al timpului său; avea încălzire centrală, băi și apă curentă, într-o perioadă în care acest lucru nu era doar un lux pentru oamenii din Cipru, ci un lucru necunoscut în regiune. Au adus chiar și mobilier și materiale din străinătate – era cu adevărat modern și a atras stabilimentul local. Cine ajungea acolo și se caza câteva nopți nu mai era *oricine*, căpăta alt statut social. Dar, de fapt, am început să scriu despre acest hotel pentru că eu cred că scriitorii ciprioți au un blestem; scriem tot timpul despre problema cipriotă. Și am făcut asta – am scris multe despre felul în care femeile au trăit războiul din Cipru – dar, în perioada în care mă gândeam că ar trebui să nu mai fiu un scriitor cipriot care scrie mereu despre problema Ciprului, mi s-a cerut să scriu o nuvelă despre Linia Verde. Am dezvoltat-o și povestirea a devenit un roman. Aceasta ar fi geneza cărții.

– *Brandy Sour este o carte plină de poezie. Din paginile sale răzbate un parfum de iasomie și lavandă. Și chiar*

• Mari Bucur – Câmpii înflorite

• continuare în pag. 20